

RØDE FANE

Nr.6-79 Kr.15.- Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

The background image is a photograph of an offshore oil rig on the sea. A large fire is burning on the rig, with thick black smoke rising into the sky. A large spray of water is being directed at the rig from the left. The sea is dark and choppy.

**ALTAELVA
OG SAMENES
RETTIGHETER**

**HVA ER
ALTERNATIVE
ENERGIKILDER?**

**ENERGIKRISE
ELLER SYSTEM-
KRISE?**

I DETTE NUMMER:

Med samene på tilhørerbenken

Den norske regjeringa framstiller seg som venn av minoriteter i FN. Alta — Kautokeino-utbygginga viser at de er kolonialister i eget land. Side 4.

Energikrise eller systemkrise?

Er det virkelig knapphet på energi og ressurser, eller er krisa et resultat av spekulasjoner? Hvordan skal kommunistenes politikk se ut på dette området? Side 8.

Alternative energikilder

Vi går igjennom de alternativer som er mest relevante for Norge. Side 18.

AKP(m-l)s miljøpolitikk.

Vi har intervjuet Jan Borring som advarer mot IEA og uttaler seg om AKP(m-l)s miljøpolitikk. Side 24.

Økt beredskap mot atomkraft i Norge!

Vi går gjennom årsaken til at atomkraft er uakseptabel som energikilde. Side 26.

En ny verdenskrig?

Den økonomiske utviklinga i USA og Sovjet peker i retning av en ny verdenskrig. Det er en slående parallell mellom Tyskland i 30-åra og dagens Sovjet. Side 30.

DEBATT: Ebbing og overgangssamfunnet. Side 35.

DEBATT: Fiskerne tilhører arbeiderklassen. Side 40.

BØKER: Obligatorisk lesning for RVs parlamentarikere. Side 42.
Kampuchea-boka til Oktober — slutninger på spinkelt grunnlag? Side 44.

BREV TIL REDAKSJONEN. Side 47.

I NESTE NUMMER

Foran tariffoppgjøret

Hvordan har lønns- og prisstoppen virket inn på kjøpekrafta? Hvordan er den taktiske situasjonen til arbeiderklassen foran tariffoppgjøret? m.m.

Foran landsmøtet i AKP(m-l)

Må prinsippprogrammet nyskrives?

RØDE FANE

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Rune Ottosen

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875 St. Olavs-
plass,
Oslo 1.

Adresse distribusjonen:
Røde Fane, boks 2046
Grünerløkka, Oslo 5. Tele-
fon: 67 49 90. Postgiro:
2 20 84 78. Abonnement:
100 kr. (8 nr.) Trykt i offset
hos A/S Duplotrykk, 1979.

UTGITT AV
AKP(m-l)
NR. 6—1979
8. ÅRG. 15 KR.

Forsidefoto:

Fra Bravo-utblåsinga i
Nordsjøen. Foto: Oljedi-
rektoratet.

AKP(m-l) og miljøbevegelsen

Redaksjonen i Røde Fane har invitert forskjellige folk utafor redaksjonen til å legge fram sitt syn i viktige spørsmål i miljøbevegelsen. Artiklene står for forfatterens regning. På enkelte punkter er det uoverensstemmelser mellom de forskjellige bidragsyterne. Vi håper at dette vil provosere fram en debatt som kan bidra til å utvikle den kommunistiske bevegelsens politikk på dette området. Det er nødvendig av flere grunner. Kampen om ressurser og miljø og energi vil være med på å bestemme hvordan verden skal se ut i framtida. Dette angår hele menneskeheten og må derfor også angå kommunister. Sjøl om miljøbevegelsen er en tverrpolitisk bevegelse som er representert ved et vidt spekter av ideologiske strømninger, har den karakter av å være en anti-imperialistisk og anti-kapitalistisk bevegelse. Sjøl om dette ikke alltid er uttrykt, retter den seg mot de ansvarlige for ressursøding, forurensning og gambling med folks helse og sikkerhet — lederne for det imperialistiske verdenssystemet. Det er ingen hemmelighet at vi som marxister mener at det bare er sosialisme som kan legge grunnen for å løse disse spørsmålene. Samtidig har vi undervurdert nødvendigheten av å ta opp denne kampen allerede nå.

Det finnes opplagt uenigheter mellom kommunister og andre deler av miljøbevegelsen i mange spørsmål. Våre langsiktige mål vil i mange tilfeller være forskjellige. Vi frykter ikke dette. Tvertimot, dersom vi legger fram vår uenighet og diskuterer åpent det som måtte være av uoverensstemmelser i synet på lønnskamp, utviklinga av avansert teknologi og marxismens syn på utviklingen av produktivkreftene m.m., vil det legge grunnen for et åpent og tillitsfullt samarbeid om det som vi er enige om. Kampen mot utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget viser vei i så måte. Når dette skrives er utfallet av denne kampen fortsatt uviss. Men det er vår mening at denne kampen lover godt for miljøbevegelsens framtid. Når vi oppnår tverrpolitisk aksjonsenhet som inkluderer lokalbefolkninga blir det svært vanskelig for «ansvarlige politikere» å gjennomføre sine overgrep på den samiske nasjonen og naturressursene.

Mange viktige kamper står for døra. Mye kan tyde på at regjeringa i framtida vil satse på atomkraft i Norge. Harrisburg og andre ulykker viser at dette er hasardspill med folks sikkerhet. Ingen kan garantere oss mot katastrofer i framtida hvis de får gjennomført sine planer i fred.

Utblåsinga i Mexico-gulven viser at det er viktigere enn noen sinne å få stanset prøveboring nord for 62. breddegrad. Kort sagt det er mange oppgaver som venter og det haster med å utvikle en enda større og mer slagkraftig miljøbevegelse i Norge. Vi bør ta på oss vår del av ansvaret for dette.

STORTINGET OG ALTAUTBYGGINGEN:

Med samene på tilhører benken

Diskusjonen om utbyggingen av Alta-Kautokeino har i hovedsak dreid seg om kraftprognoser og miljøvern. Dette er viktig nok og det finnes nok argumenter mot utbygginga sett i et sånt perspektiv.

Men det som er sakens kjerne — er at dette er samisk område. Det gjør alle andre argumenter mot utbygging til underordna forhold.

I FN-sammenheng og internasjonale fora står norske regjeringstalsmenn fram som «forsvarere» av minoriteter. I sitt eget hjemland viser de sitt sanne ansikt.

For natur- og miljøvernaktivister har utvilsomt Alta—Kautokeino-utbygginga vært den saka som har fått størst oppmerksomhet det siste året. Sett fra et natur- og miljøvernsynspunkt er dette utbyggingsvedtaket en skandale av dimensjoner. Følgelig har også samtlige natur- og miljøvernorganisasjoner kasta seg inn i kampen for å bevare vassdraget. Det er bra. Om en betrakter Alta—Kautokeino-vassdraget som en rein utbyggingssak, fins det tonnevis med gode argumenter for ikke å bygge ut et så verneverdig vassdrag når gevinsten ikke er mer enn rundt 625 Gwh. til en pris nær opptil en milliard kroner.

Utbyggingstilhengerne på sin side har så tynne argumenter for å «ta» elva at en med rette kan spørre seg om det ligger andre motiver enn kraft og profit bak ut-

byggingsvedtaket. De fleste tar det for gitt at den vedtatte utbygginga må regnes som byggetrinn I, og at en videre utbygging vil gjøre prosjektet mer lønnsomt. Det er sikkert riktig, men gir ikke hele svaret. For utbygging eller ikke av Alta—Kautokeino-vassdraget er noe mer enn en vanlig utbyggingssak. For regjeringa og Stortingsflertallet er det — og jeg vil hevde i hovedsak — et ledd i en langsiktig strategi for å sikre seg de samiske naturressursene. Det forklarer også hvorfor det hasta sånn med å komme i gang med denne utbygginga. Det forklarer også hvorfor regjeringa er villig til å ta den politiske belastninga det er å skyve til side alle ubehagelige rapporter og undersøkelser, kneble det lokale demokrati og faktisk bruke vold for å bygge anleggsveien.

Samene på galleriplass i Stortinget. I demokratiets navn blir nok et overgrep mot deres landområder vedtatt. Den norske regjeringa liker å framstille seg som forsvarer av minoriteter og undertrykte folk i forskjellige internasjonale fora. I Norge spiller de rollen som kolonialister.

MER ENN EN VANLIG UTBYGGINGSSAK

Utbygginga vil være et inngrep i et av de mest sentrale samiske nærings- og bosettingsområder. Den er et angrep på kjerna i Sameland. Når regjeringa hevder at utbygginga gir minimale ulemper for samene, så er ikke det bare en påstand som står i motstrid til det som brukerne av områdene hevder — det er faktisk helt uinteressant. For det er ikke det saka

dreier seg om. Det saka dreier seg om, er hvem som har rett til å bestemme over de samiske naturressursene, retten til land og vann i Sameland.

Tida jobber for samene og mot de norske sjåvinistene i regjeringa og på Stortinget. Både i Norge og internasjonalt er det en raskt voksende opinion for å forsvare urbefolkningenes rettigheter. Samenes historiske rett til land og vann på vidda er en hindring for en imperialistisk utsuging av naturressursene der. Derfor

ALTA-KAUTOKEINO

har regjeringa det så travelt, derfor kunne de ikke vente på at Samisk Institutt i Kautokeino legger fram sin utredning om samenes historiske og juridiske rettigheter. Regjeringa ville statuere et eksempel og skaffe seg hevd på at det er sånn det skal gjøres også i framtida. Parolen om at Finnmarksvidda er en del av kongeriket Norge og at det er det norske Storting og den norske regjering som har råderetten over Sameland, skal hamres inn med stål og betong i Sautso. Kampen for å bevare Alta—Kautokeino-vassdraget er derfor ikke en vanlig utbyggingssak — det er en kamp om politiske prinsipper og det er en kamp for at samene skal overleve som nasjon.

STORTINGET — HØYESTE ORGAN I SAMELAND?

Naturlig nok prøver DNA og Høyre å holde samenes rettigheter utafør diskusjonen om utbygginga. I den grad de greier å redusere Alta—Kautokeino-utbygginga til en helt vanlig utbyggingssak, vil argumentet om at vedtaket er fatta av landets øverste organ — Stortinget — være avgjørende for svært mange om hvorvidt de vil støtte den videre kampen for vassdraget. Guttorm Hansens vulgære utspill om at «sivil ulydighet» truer vårt «demokrati», er i tråd med den oppfatninga av at Stortinget på vanlig måte har vedtatt en ganske alminnelig utbygging. For alle dem som har satt seg inn i denne saka, er det klart at utbyggingsvedtaket er fatta på så sviktende grunnlag at det er et feil vedtak uansett hvilken synsvinkel man ser det fra. Men Stortinget fatter en masse vedtak som mange vil hevde er dumme og feilaktige. I dette tilfellet er det i tillegg en kriminell handling, basert på stornorsk sjåvinisme, gammel kolonitenkning og historieforfalskning.

Guttorm Hansen har etter press gitt et svar på spørsmål om samenes rettigheter. Svaret er kort og godt: «Etter gjeldende norsk rettsoppfatning er det staten som er grunneier i Finnmark.» (Arbeiderbaldet 27/8—79) Ferdig med det. Nå er det jo ikke akkurat noen sensasjonell nyhet at representanter for den norske staten mener det. Det som er interessant, er å se på hvilket grunnlag denne rettsoppfatninga er bygd.

NORSK «RETTSOPPFATNING» EN SVINDEL

I 1978 blei det vedtatt en ny reindriftslov. En lov som Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) kjempa hardt for å få endra sånn at den skulle bli i samsvar med reindriftssamenes og dermed i hele det samiske folket sine interesser. Et viktig ankepunkt mot lova var departementets framstilling av eiendomsforholda på vidda.

I Ot.prp. nr. 9 står det (s. 42): «Det alt overveiende av de områder i Finnmark fylke som nyttes til reindrift er statseieendom. Statens eiendomsrett er av meget gammel dato og har vært alminnelig anerkjent.» Noen nærmere spesifisering av når staten fikk denne eiendomsretten eller hvem som har anerkjent den, har den norske staten aldri kommet med. I stedet har den kommet med arrogante erklæringer som: «Bosettings- og befolkningsforhold i gammel tid og utviklingen av reindriften og annen næringsvirksomhet fra de eldste tider i de deler av landet hvor flyttsamene har drevet rein, er ikke i og for seg — slik enkelte hevder — noe avgjørende argument i en juridisk diskusjon om det rettslige grunnlag for reindriften i disse områder i dag.» (ot.prp. nr. 9, side 41)

Guttorm Hansen «norske rettsoppfatning» er mao. bygd på tre påstander: 1) statens eiendomsrett er meget gammel 2) den er alminnelig anerkjent 3) når en skal avgjøre rettighetsspørsmålet er det ikke noe avgjørende argument at samene utgjør urbefolkninga.

SAMENE HOLDT UTAFOR

«Meget gammel» er et relativt begrep. Men den eiendomsretten den norske staten gjør krav på kan uansett ikke ha blitt «alminnelig anerkjent» før grensedelinga mellom Danmark/Norge og Sverige/Finland i 1751. Denne grensedelinga skjedde på kammeret blant de statene som allerede i flere hundre år hadde drevet en systematisk plyndring, skattelegging og en handel som snylta på samene. I tillegg hadde de sendt misjonærer og etablert en kirke som forbød det samiske språket, joiken og den samiske religionen. Har samene anerkjent de norske, svenske, finske og russiske statene sin eiendomsrett til

Sameland? Finnes det noen dokumenter hvor samene har undertegnet en erklæring om at: vi samer overgir herved i året 1751 eiendomsretten til land og vann i Sameland til kongerikene Norge, Sverige, Finland og Russland? Hvem kan vise fram likelydende erklæring fra 1852 hvor samene godkjenner at grensa tvers igjenom Sameland mellom Finland og Norge blir stengt, og at straffen for å passere grensa var bøter som førte til økonomisk ruin?

SAMENE UTGJØR URBEBOLKNINGA

Samenes historie på Nordkalotten skriver seg sannsynligvis fra flere tusen år før Kr. Det finnes skriftlig materiale om samene helt tilbake fra ca. år 100 fra den romerske historieskriveren Tacitus. Vi har norrøne kilder, og særlig viktig den nordnorske høvdingen Ottars beretning til Alfred den store av England fra slutten av 800-tallet. På bakgrunn av det som fins av kilder kan vi slå fast at samene har ei svært lang historie og at de utgjør urbefolkninga i Nord-Skandinavia. Innvandringa til og kolonialiseringa av samiske områder tok antakelig til rundt 300-tallet. Innføringa av finnskatt tok til rundt år 900. Men først ved styrkinga av den dansk-norske kongemakta og innføringa av eneveldet på 1600-tallet, blei den økonomiske utplyndringa av samefolket virkelig omfattende og skjerpa. Men sjøl om stadig mer av Sameland blei kolonialisert kom det til å gå lang tid før den norske befolkninga kom i flertall i Troms og Finnmark sett under ett. Så seint som i 1805 bodde det ikke mer enn 1590 nordmenn i «Finnmarkens amt». Det betyr at det på denne tida fortsatt levde et stort flertall samer i dette området.

Samene har aldri godkjent kolonialiseringa av Sameland, de har aldri anerkjent «statens eiendomsrett». Tvert om, de har kjempa hardt imot den. Det mest kjente er det som blir kalt «Kautokeinoopprøret» i 1852, som er et slående bevis på hva samene mente om det norske fremmedstyret. Retten til land og vann har stått sentralt siden den første virkelige interesseorganisasjonen for samer blei stifta i 1904. Bare beinhard fornorskning og tvang kan knekke samenes vilje til å slåss for sine historiske rettigheter.

Fra Detsika-leiren i sommer. Folkeaksjonens symbol maner til kamp mot statens overgrep i Same-land, en kamp som har mobilisert brei støtte mot regjeringas politikk.

KOLONITENKNING

Den tredje påstanden er at gammel bosettings- og befolkningsforhold ikke er noe avgjørende argument for rettighets-spørsmålet. Egentlig er det vel feil å kalle det en påstand. Det er mer et politisk prinsipp. Et prinsipp som i sin konsekvens legaliserer invasjoner og okkupasjoner. Hva ville f.eks. Guttorm Hansen ha sagt om den tyske okkupasjonsmakta hadde erklært at land og vann i Norge tilhører den tyske staten og at tidligere norske bosettings- og befolkningsforhold ikke er noe argument når en skal vurdere denne retten? Han blei faktisk nødt til å holde med tyskerne. Det tror jeg ikke Guttorm Hansen ville ha gjort.

Den norske Regjeringa forfekter da heller ikke sånne prinsipper når de opptre i internasjonale fora. Det viser også hvor bunnløs falsk og hyklersk Regjeringa er.

REGJERINGAS DOBBELTMORAL

For et år sida holdt FN en verdenskonferanse for bekjempelse av rasisme og rasediskriminering i Geneve. På denne konferansen fremma den norske delegasjonen flere forslag som omhandla urbefolkningenes rettigheter. Norge støtta ikke den vedtatte prinsipperklæringa i sin helhet pga. en paragraf som omhandla palestineres rettigheter, men de hadde sjøl fremma og støtta følgelig helhjerta opp om paragraf 20 og 21 hvor det bl.a. står:

(§20) «... bør være streng respekt for deres (dvs. urbefolkningens) suverenitet, territoriell integritet og politisk uavhengighet i de land der de bor og for en ikke-innblending i deres indre anliggender.»

(§21) «Kongressen gir sin tilslutning til de opprinnelige folkeslags (urbefolkningenes) rett til å opprettholde sin tradisjonelle struktur i økonomi og kultur, inkludert sitt eget språk. Konferansen anerkjenner også det spesielle forholdet opp-

rinnelige folkeslag har til sitt eget land, og understreker at rettigheter til jord og naturressurser *ikke skal bli tatt fra dem.*»

I handlingsprogrammet som blei vedtatt står det i §9: «Det bør opprettes fond til investeringer av myndighetene. Bruken av disse pengene må bestemmes med deltakelse av urbefolkninga sjøl, både når det gjelder investeringer til økonomisk og kulturelle aktiviteter i områdene.»

Det norske forslaget gikk her ut på at urbefolkninga skulle ha eksklusiv rett til aleine å avgjøre hvordan slike fond skulle brukes. Det endelige forslaget er et kompromiss og den norske delegasjonen presiserer i sin rapport at: «det er urbefolkninga som kollektiv som må delta i avgjørelsen om bruken av midlene. Det er ikke nok at det finnes individer som har sitt utspring i urbefolkningen med blant dem som treffer avgjørelsen.»

For en skrikende hån det er overfor den samiske urbefolkninga i Norge når DNA-Regjeringa med Høyre som medspiller på Stortinget, forbryter seg mot hvert ord i erklæringa fra Geneve og vedtar utbygging av Alta/Kautokeinovassdraget.

Som vi ser har talsmenna for den norske staten sine gode grunner for å unngå at Alta/Kautokeinoubygginga blir et spørsmål om samenes rettigheter.

UTBYGGINGA – ENESTÅENDE PÅ FLERE MÅTER

Fronten mot utbygginga er brei. Når jeg skriver at samenes rettigheter er et hovedspørsmål når det gjelder denne utbygginga, betyr ikke det at det ikke fins en rekke andre elementer som gjør denne saka spesiell. Motstanden mot utbygginga har forent folk med ulike og tildels motstridende næringsinteresser. Fronten er sammensatt av reineiere, bønder og småbrukere, fiskere, som alle har objektive næringsinteresser som gjør at de ser på utbygging som en trusel mot sitt livsgrunnlag. De slåss for det som de oppfatter som sine reelle interesser. Dette skiller denne aksjonen fra de fleste andre motaksjoner, hvor motstanderne er kommet i konflikt med bygdefolk som mente at utbygging tjente deres næringsinteresser. Det at folk flest i området er mot utbygging, er den avgjørende faktor om elva skal bli bygd ut eller ikke.

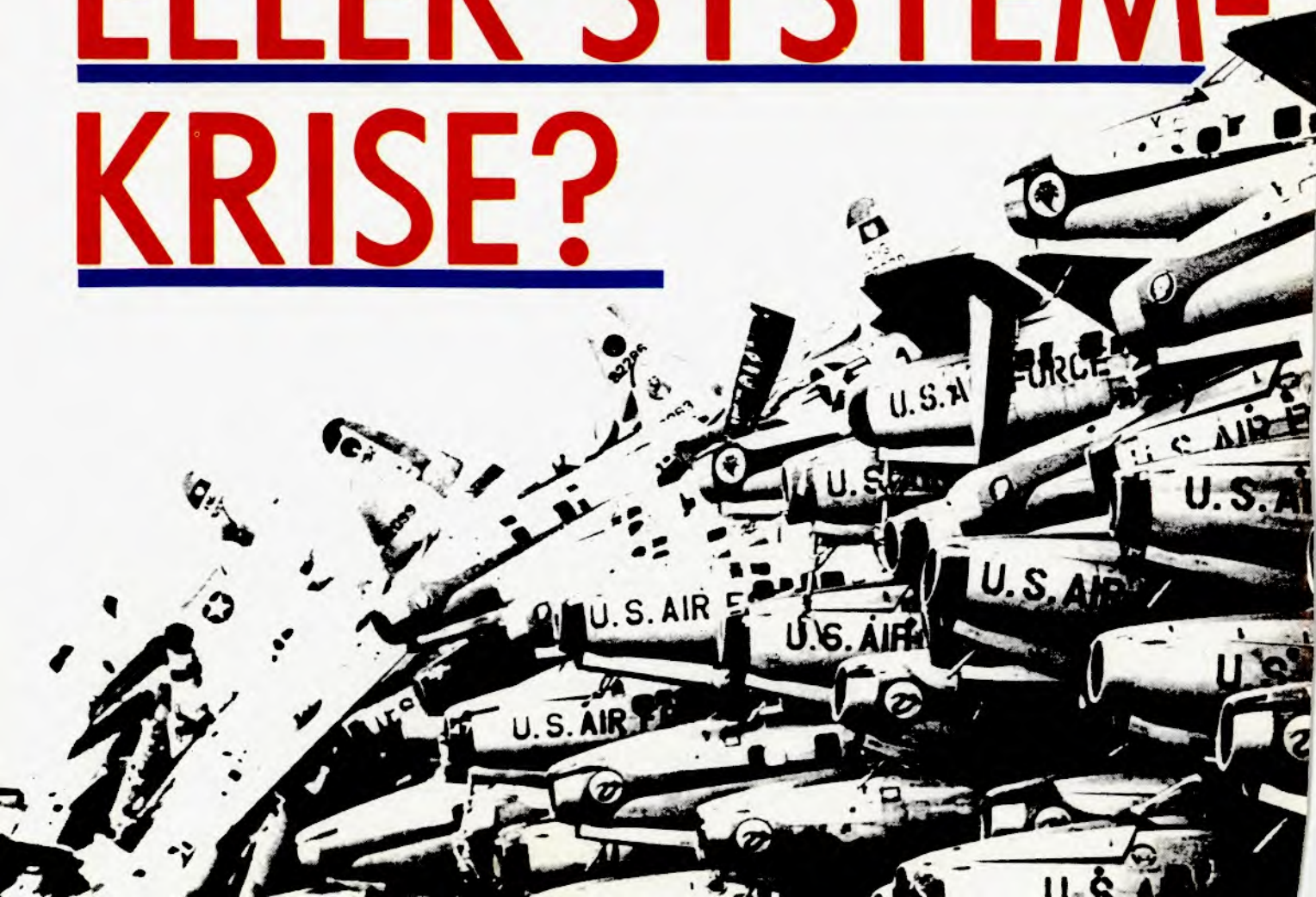
S.N.

- Skyldes oljekrisa at ressursene blir uttømt eller oljemonopolenes spekulasjon?
- Hvordan skal vi stille oss til økningen i energiforbruket i den industrialiserte verden?
- Vil den stadig mer avanserte teknologien løse forurensningsproblemet?

Dette er noen av de spørsmålene som blir stilt i denne artikkelen.

Et av de mest brennende politiske tema i verden i dag er påstandene om den framtidige mangel på olje og energi. Bakgrunnen for bekymringene er virkningene av de såkalte oljekrisene i 1973 og 79. Da fikk de vestlige land problemer med oljeforsyningene etter at OPEC-landene satte opp prisen på råolje og innførte midlertidige produksjonsbegrensninger. De fleste eksperter oppfatter disse krisene som forvarslar om en mer katastrofal mangel på olje og energi i tida mot århundreskiftet. Den norske regjeringa deler bekymringe-

–ENERGIKRISE ELLER SYSTEM- KRISE?

ne om energiforsyninga framover. Derfor har de planer om en svær kampanje for energisparing, som skal omfatte både industrien og den menige mann. I denne artikkelen vil jeg forsøke å bringe litt bakgrunnsstoff for hvordan vi skal forholde oss til denne kampanja. Er det virkelig mangel på olje her i verden? Bør vi anstrenge oss for å gjøre energisparinga mest mulig effektiv?

Det andre siktemålet med artikkelen er å starte en diskusjon rundt Rød Valgallianses forhold til miljøvernbevegelsen i

energipolitikken. RV/AKP(m-l) har lenge vært kjent for å ha en heller lunken holdning til miljøvernkamper. Men i dag er det plutselig ingen som er mere mot atomkraftverk og kraftutbygging enn RV. Jeg synes det er svært bra at RV endelig har engasjert seg på dette området. Samtidig er jeg sikker på at i mange gamle miljøaktivisters stille sinn oppfattes kursendringa som «nytt linjeskifte». Skal RVs miljøengasjement bli troverdig, må derfor partiet teoretisk avklare sitt syn på energipolitikk. En varig allianse med kreftene i den

tradisjonelle miljøvernbevegelse kan bare smis dersom partiet åpent legger fram de ideologiske uenigheter med f.eks. Naturvernforbundet. Skjer ikke dette, vil det preget AKP(m-l) har av kvasivitenskapslighet og aksjonisme bli ytterligere for-

ENERGIKRISE

sterket. Da vil RVs engasjement i miljøkampen bli «linjeskifte», og fortone seg som borgerlig stemmefiske på et felt som er populært og i vinden.

Et hovedkrav innenfor den tradisjonelle miljøvernbevegelse har lenge vært at den nåværende vekst i energiforbruket må stanses innen 1990. Begrunnelsen for dette kravet kan være: (1)

- Over et visst materielt nivå vil nytteverdien av fortsatt vekst i energiforbruket bli så liten at den oppveies av de sosiale og miljømessige ulemper som følger med.
- Naturens kretsløp og biologiske systemer står foran sammenbrudd eller grunnleggende endringer.
- Olje og andre ressurser bør spares på i solidaritet med u-landene og framtidige generasjoner.

Utifra dette sier Naturvernforbundet nei til utbygging av ny vannkraft utover det som allerede er gitt konsesjon for, nei til varmekraft og atomkraft. Grønt lys gis bare for bølge-, sol- og vindkraft, og da som tilskudd til vannkraften i 90-årene. De mener regjeringas energikrise lett kan unngås med enkle energisparingstiltak.

Men Naturvernforbundet regner ikke med at avtrapping av veksten i energiforbruket skal kunne skje uten offer fra Ola Nordmann, høy som lav. De stiller spørsmålsteget ved om ikke «vår levestandard er tilstrekkelig høy, muligens for høy». (1) Det antas at før eller senere må forbruk av ressurskrevende materielle goder nedtrappes. SV er inne på det samme: «Framtidens samfunn vil bli et nødvendighetssamfunn og ikke et overflodssamfunn». (2)

Dette er toner som aldri har klinget vakkert i m-l-bevegelsens ører. SVs teorier om nødvendighetssamfunn er blitt kontant tilbakevist med at grunnlaget for frigjøring av kvinnen, avskaffelse av klasseforskille osv. er et gjennommekanisert overflodssamfunn. Og det lyder jo absolutt fornuftig: For eksempel synes jeg det virker klart at avansert teknikk både i kjøkkenet og i industrien vil gjøre kvinnen istand til å delta i produksjonslivet på lik linje med mannen. Det er bare det at den tida nok er forbi da det var tilstrekkelig for m-l-ere å heste opp noen gullkantede Engels-sitater, slå seg for brystet, og rette et knusende blikk mot målløse tilhørere. I dag må det undersøkes konkret og vitenskapelig om en slik framtid fremde-

Hver gang det har vært oljekrise, viser det seg at årsaken ikke er mangel på olje, men spekulasjoner fra oljemonopolene. Under oljekrisa i 1973 kunne f.eks. Exxon notere seg for rekordprofitter på 2,4 milliarder dollar.

les er tenkelig for jordas befolkning utifra en ressurs- og forurensningsmessig synsvinkel.

I diskusjon med miljøvernbevegelsen mener jeg progressive i Norge må søke svar på følgende spørsmålsstillinger:

- Hvordan skal vi verdsette videre industrialisering og fortsatt vekst i energiforbruket i Norge?
- Er energikrisa bare uttrykk for et råttent politisk system eller er den et første varsel om at oljeressursene ikke er uendelige?
- Gjør perspektivet om ressursmangel og forurensninger det nødvendig for oss å stille offensive krav om hvilke industrigrupper og energikilder Norge bør basere seg på? Skal vi godta rasjonering på spesielt ressurskrevende produkter? Må vi konkludere med at

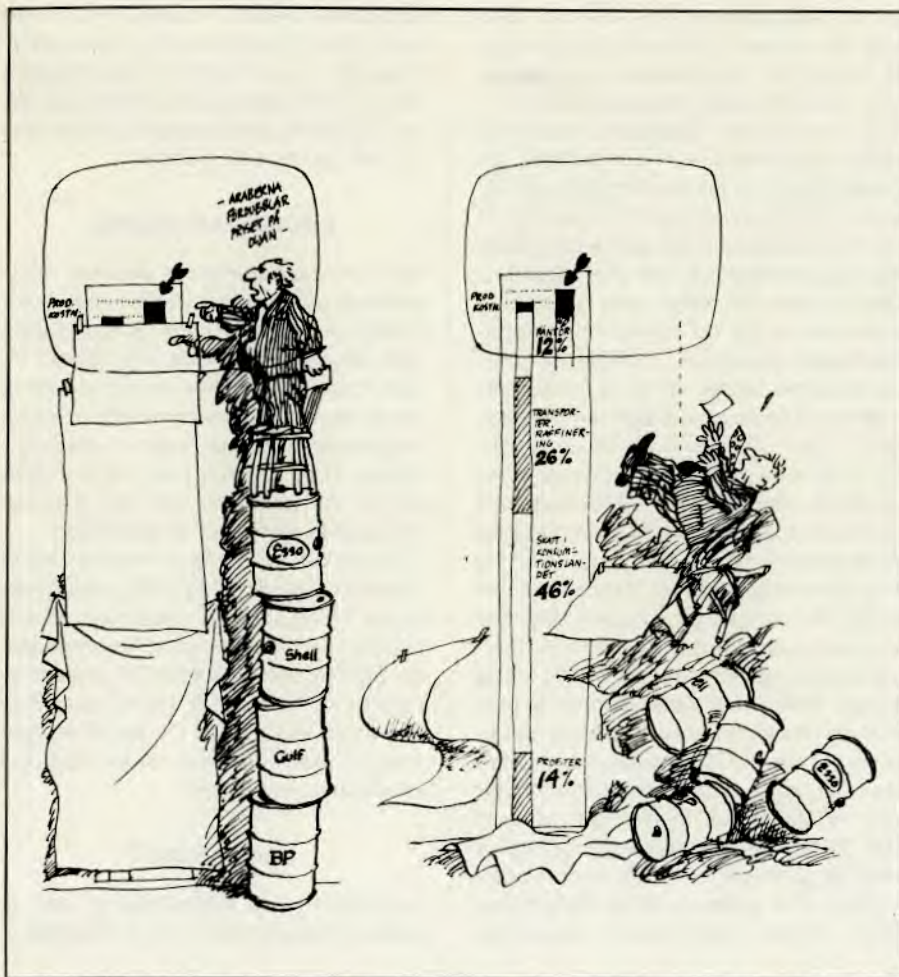
Marx/Engels sine teorier om det kommunistiske overflodssamfunn ikke er riktige?

- Hvordan harmonerer spådommene om energikrise og kravet om utflating av veksten med den objektive utviklinga i verdensøkonomien? Hva er den taktiske og strategiske betydninga av miljøkampen i så måte, f.eks. utifra at faren for verdenskrig øker?

OLJEKRISENE I -73 OG -79

Oljekrisa i 1973 ble utløst etter at OPEC-landene (sammenslutning av oljeproduiserende land) besluttet å bruke olja som politisk våpen i konflikten mellom Egypt og Israel. Tiltakene omfattet både ned-

ENERGIKRISE

Tegning fra det svenske bladet *Kommentar* fra 74 som illustrerer hvor lite OPEC-landenes prisøkninger egentlig betyr for hva vi må betale for olje.

skjæring av produksjonen, med eksportforbud overfor enkelte land, og kraftig heving av råoljeprisene. Slik ville araberne påvirke de industrialiserte lands holdning til Israel. Samtidig skulle prisøkningene kompensere for et langvarig inntektsstap som følge av inflasjon, devaluering av dollaren og fall i verdensmarkedsprisen i 50-åra.

Selvom arabernes forsyningsboikott ikke fikk den ønskede virkning på vestens pro-israelske linje, er det liten tvil om at OPEC-landene gikk styrket ut av konflikten. Prisøkningene innebar en faktisk overførsel av økonomiske ressurser fra den industrialiserte verden til produsentlandene. (3) Etter 1973 kunne OPEC fastsette råoljeprisen på egen hånd, uten å rådføre seg med oljeselskapene. Videre var det i årene 1971–75 en bølge av na-

sjonaliseringer, slik at OPEC-landenes regjeringsandel i selskapene i Midt-Østen var minimum 60 prosent i 1974. I samme tidsrom ble de oljeproduserende lands inntekter syvdoblet. (4)

Samtidig var prisøkningene på råolje i 70–74 også delvis i de store oljeselskapene og USAs egen interesse. Bakgrunnen for det var bl.a. åpningen av nye, vanskeligere tilgjengelige oljefelter i Nordsjøen, Alaska, osv. OPECs prisøkninger gjorde driften av de nye feltene profitabel for oljeselskapene, samtidig som atomkraft og andre dyre energikilder ble mer konkurransedyktig.

Det var ingen reell oljemangel i 1973. Til tross for arabernes oljeboikott steg oljeproduksjonen i verden med 8 prosent, bare 2 prosent mindre enn ventet. (5) Den oljemangel og rasjonering som opp-

sto skyldtes nok i første rekke at oljeselskapene hamstret og holdt tilbake salget i påvente av høyere bensinpriser. Tankevekkende er det også at oljeselskapet Exxon i 1973 kunne notere en rekordprofitt på 2,4 milliarder dollar!

Den nåværende oljekrise ble utløst da opprøret i Iran stoppet landets oljeproduksjon. Uten tvil var det mangel på olje på verdensmarkedet etter dette. USAs import av råolje sank med 8 prosent. Samtidig var den harde bensinrasjoneringen i USA like mye resultat av oljemonopolens kyniske spill, som i 1973. Men etter de siste prisøkningene er det nå igjen balanse mellom tilbud og etterspørsel på oljemarkedet. Neste år regner tilogmed ekspertene med et overskudd på olje, hovedsakelig som følge av økt produksjon i Saudi-Arabia. (6) «Faren er over», kan da også Gjerde i disse dager berolige oss med. Lang nese til de ivrige hobbysparere som har svetta skjorta av seg på sykkel de siste månedene.

Hva er realiteter i de høye herrers energikrise? For det første ligger problemet i vestens manglende sjøforsyning på den ene sida, og OPEC-landenes mer og mer «gjenstridige» holdning på den andre. 2/3 av verdens oljeproduksjon foregår i disse landene. Vest-Europa og Japan er totalt avhengig av OPEC-olje, og USA har i stigende grad måttet basere seg på de samme kilder, og importerer i dag opp mot 30 prosent. Sovjet, derimot, er sjøforsynt med olje, men importerer likevel mindre mengder fra Midt-Østen (3). Problemet for vesten er at OPEC-landene i dag gir signaler om at de i årene framover ikke kommer til å utvide oljeproduksjonen noe særlig. Og det harmonerer dårlig med IEAs (Europeiske energibyrå) planer, som kalkulerer med den nåværende årlige vekst i oljeforbruket på 3 prosent fremover. Mulighetene for nye Iran-opprør gjør ikke utsiktene lysere. Slik har vi på en måte utvilsomt med en «krise» å gjøre. Det understrekes av at både Frankrike og USA har satt opp svære militære styrker som er klare til å invadere i Midt-Østen når som helst.

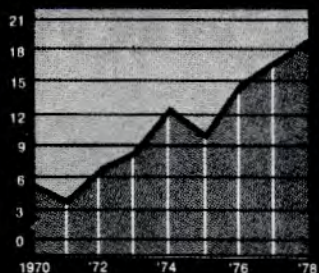
Vestens hodepine blir ikke bedre av utsiktene for økt oljeproduksjon utenfor OPEC. Det er ikke funnet nye felt som kan måle seg med Midt-Østen. Med bekymring fastslår eksperter nå at for første gang i dette århundre viser utviklinga av påviste, økonomisk drivverdige oljereser-

ENERGIKRISE

Fig. 1.

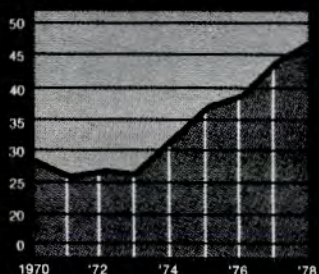
Hvordan USA går tom for olje.

Selskapene bruker mer på leting ...

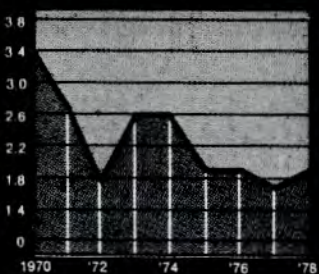
▲ Billions of dollars

... borer flere brønner i USA ...

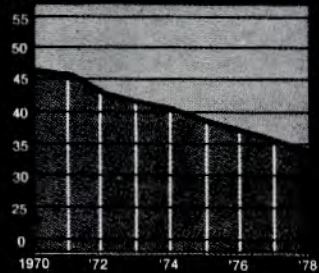
▲ Thousands of wells

... men finner mindre olje

▲ Billions of bbl.

... så USAs oljereserver blir mindre ...

▲ Billions of bbl.

Business Week 30/8-79

ver en synkende tendens. Fra ca. 1975 begynte verden å forbruke olje i et raske tempo enn oppdagelsen av ny olje. (Fig. 1) I dette ligger det andre, reelle innhold i energikrisa. Ekspertene frykter at slutten på oljealderen og avtrapping av produksjonen vil komme lenge før en har klart å utvikle erstatninger for olja. (fig. 2) Her er det i første rekke snakk om syntetisk olje, produsert av kull eller oljeskifer. Den kunsten har lenge vært kjent, men prosessen er dyr og innebærer store miljømessige problemer. I tillegg har oljemonopolene faktisk en tid aktivt hindret videreutvikling av produksjonen for å beskytte sine profitter i oljevirkksomheten. (7) I alle fall er tempoet i utbygginga av syntetisk oljeproduksjon altfor lavt til å hindre oljemangel i 80-90 åra. I tillegg er programmene for energi fra atomkraft og kull blitt kraftig forsinket. Ekspertene tror heller ikke at sparing og høyere oljepriser vil gi annet enn kortsiktige bedringer i forsyningssituasjonen. (6) Nå er det viktig for oss å slå fast at denne framtidige oljemangel ikke kommer av at verdens oljereserver er tømt. Det er uttakskapasiteten som begrenser — og bestemmer mengden av økonomisk drivverdige reserver. (fig. 2) Slik blir den fryktede oljekrise et resultat av at nye felter ikke er profitable, i tillegg til at andre, lovende oljeområder ligger utenfor monopolenes rekkevidde

av politiske årsaker. Forøvrig er det ikke bare USA og Vesten som ser mørkt på situasjonen, også i Sovjet er man bekymret for den framtidige oljeforsyning. Nye felter i værharde, fjerne områder i Sibir viser seg mer og mer uøkonomiske.

BRUKEN AV ENERGI

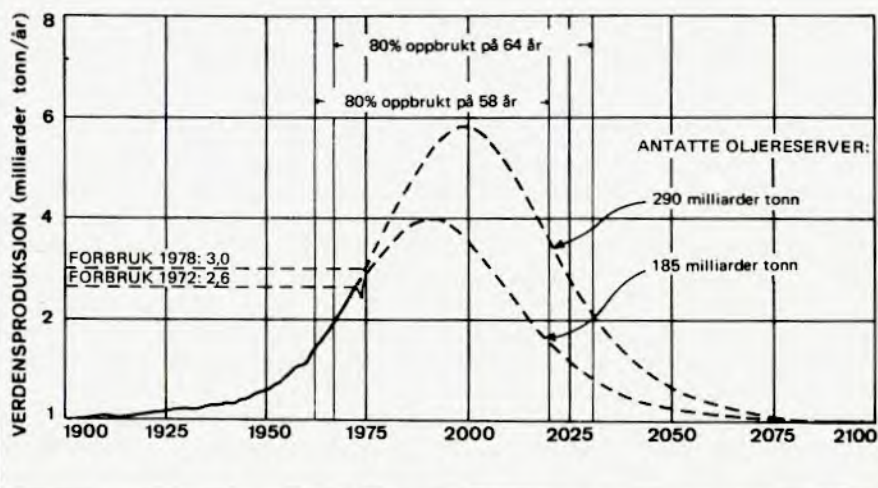
Før vi tror på ekspertenes oljekrise, må vi undersøke litt om det virkelig er behov for stadig mere olje og energi. Hva er sløsing i de industrialiserte lands energibruk? Videre forteller borgerlige økonomer oss at det er nøye sammenheng mellom vekst i nasjonalproduktet og vekst i energiforbruket. (Fig. 3) Uten mer energi, ingen økonomisk vekst, og med det svære arbeidsløshet påstås det. Er det riktig?

Forbruket av energi er enormt skeivt fordelt her i verden. (fig. 4) En amerikaner bruker 1100 ganger så meget som en innbygger i den øst-afrikanske stat Rwanda. Av figuren ser vi hvordan 30 prosent av verdens befolkning står for 85 prosent av den totale energibruk. La oss nå se nærmere på dette forbruket, fordelt på de ulike sektorer i samfunnet.

LANDBRUKET

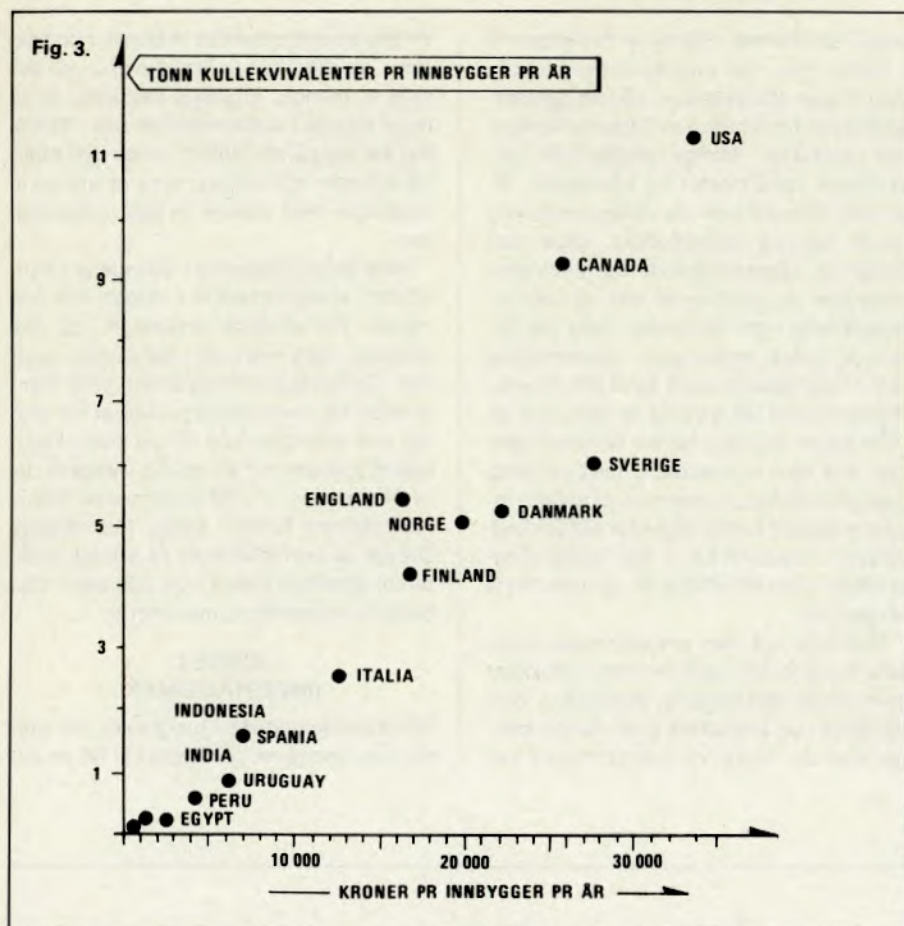
Landbruket i de industrialiserte land er enormt energiintensivt. For å framstille et

Fig. 2.

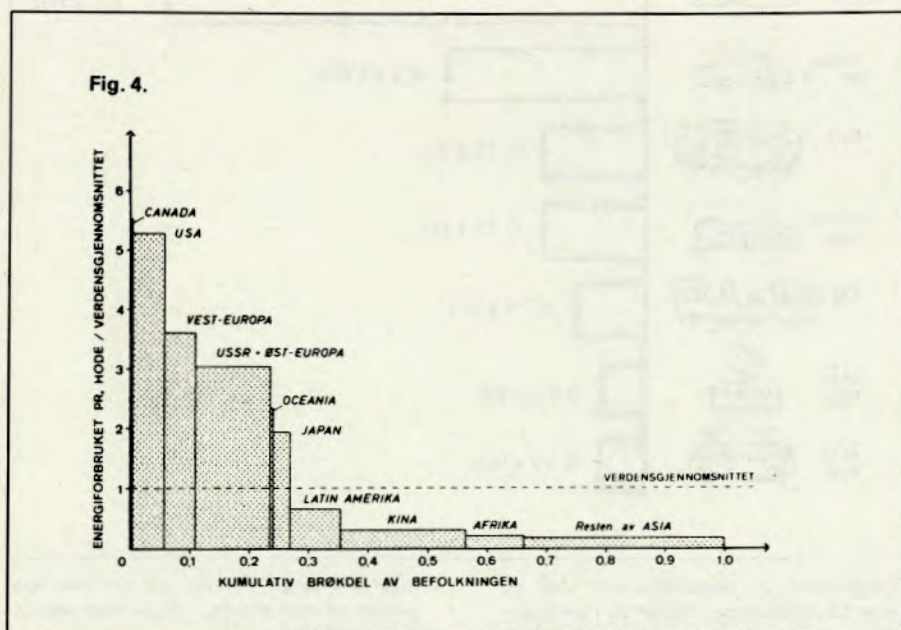

Årlig verdensproduksjon av olje beregnet ut fra to ulike anslag for hvor mye olje man totalt vil komme til å utvinne. (NNV, Energi, miljø og samfunn)

ENERGIKRISE

Energiforbruk og brutto nasjonalprodukt pr. innbygger 1970–71. (NOU 1974/55)

Energiforbruk pr. innbygger i ulike verdensdeler i 1977. (NNV: Energi, miljø og samfunn)

glass melk i USA går det med et halvt glass dieselolje i form av kunstgjødsel, maskiner, skadedyrsbekjempende midler og kunstige vanningsanlegg. (8) Det illustrerer hvor tett knyttet det moderne landbruk er til industrien. Nå vil det alltid være nødvendig for mennesket å øke avkastningen med energi tilført «utenfra» for å få nok mat. Det er utenkelig å fø på alle verdens milliarder i framtida med et landbruk utelukkende basert på solenergi og naturgjødsel. En industri vil være nødvendig for framstilling av kunstgjødsel, maskiner o.l. En tilfredsstillende ernærings situasjon for menneskeheten framover forutsetter derfor ganske mye mer olje, først og fremst som råstoff til kunstgjødsel. (9)

Samtidig er det klart at mye av oljeforbruket i USAs landbruk kan karakteriseres som sløsing. Vi kan bl.a. peke på overforbruk av kunstgjødsel, som også blir mindre effektivt jo mer det brukes. Det skjer på bekostning av naturgjødsel, som kastes. En sårn utvikling er et resultat av at oljemonopolene vil ha hånd om profitten i landbruket. Det har de sørget for ved å la mest mulig av den energitilførsel som før ble skaffet til veie av sol, hest og kumøkk, bli overtatt av olje. Nå kan en diskutere hvor mye av dette som er sløsing utifra ressursbesparende hensyn. Det er flere som vil tilbake til hesten på gården. Jeg mener derimot at de framskritt det industrialiserte landbruk bringer i historisk sammenheng er viktigere enn det økte ressursforbruk. Mye av slitet er borte, i tillegg til at avkastningen er økt. Samtidig er det klart at det kapitalistiske jordbruk fører til at bonden blir trælbundet til oljemonopolene, og arbeidsløshet følger i industrialiseringas kjølvann. Særlig grotesk slår dette ut i u-land som har begynt å basere sitt jordbruk på olje, f.eks. Brasil. Her har produktiviteten økt, men det har også arbeidsløsheten i faretruende grad, så sulen og nøden er verre enn noen gang før. Dette er ikke noe argument mot kunstgjødsel, men det slår fast behovet for alternative industrialiseringsveier etter Kinas mønster i den tredje verden.

TRANSPORT

Behovet for transport har økt i takt med sentralisering, avstanden fra hjem til arbeidsplass er blitt lenger, handelen på

ENERGIKRISE

verdensbasis har økt, osv. Bakgrunnen for utviklinga er at stordrift er rasjonell og profitabel produksjon. Lied-utvalget er åpenbart inne på dette når de nå krever at folk må flytte mer på seg. Det gir en pekepinn om at energiforbruket i denne sektoren vil øke i tida framover. Nå er det ikke likegyldig hvilke former transporten tar. (fig. 5) Energimessig sett er elektrisk drevne tog den overlegent beste måte å frakte personer og gods på. Men dessverre synker stadig jernbanenes andel av transportmengden. Elektrisitetens andel av energiforbruket i sektoren er under en prosent. Selv om veitransport på mange måter er mer fleksibel enn den sporbundne, er det likevel ingen tvil om at flukten fra jernbane og trikk også er et resultat av oljemonopolenes jakt etter profit. Et grelt eksempel er hvordan bilfirmaet General Motors kjøpte opp sporvognslinjer i en rekke byer i USA i 20-åra, for deretter å erstatte alle trikkene med busser. For innbyggerne betydde det dyrere reiser og dårligere kommunikasjonsnett. (12)

Transport er energikrevende. 55 prosent av USAs oljeforbruk blir utnyttet av landets kjøretøyer og fly. (10) Privatbilen har fått en særstilling i dette systemet. Dersom en regner med all den energi som er forbundet med bilen i form av drift, råmaterialer, bygging av veier, broer, parkeringshus, osv., kommer vi opp i 40 prosent av USAs totale energibruk! (11) Utvilsomt kan mye av bilkjøringa karakteriseres som nødvendig og sløsing. Det er også vist (12) at energiforbruket til biltransport i den seinere tid har økt kraftig uten at effektiviteten i form av passasjer- eller tonnkilometer har økt på langt nær i samme forhold. Det har bl.a. med dårligere energiutnyttelse på grunn av høyere kompresjonsforhold å gjøre. Men nå kan vi spørre oss sjøl: Skal vi se på privatbilen som et gode, et historisk framskritt som øker den personlige frihet, og som vi egentlig vil unne hele verdens befolkning? Eller er bilen et energislukende monster som truer menneskehetens framtid? Spørsmålet krever svar, for heri ligger det to diametralt forskjellige syn på bruken av naturressursene. Og det angår ikke bare bilen, men hele det industrielle samfunns framtid.

INDUSTRI

Energiforbruket har selvsagt økt kraftig i takt med mekaniseringa og industrialise-

ringa i samfunnet. Særlig er det grunn til å trekke fram den petrokjemiske industri som bruker olje både som råstoff og energikilde for framstilling av alskens syntetiske produkter. Mange plastartikler kan utvilsomt være blottet for bruksverdi, eller kun framstå som en dårlig erstatning for et tidligere naturprodukt. (plast-lær) Anført av oljemonopolene og deres profittbegjær tar samfunnet mer og mer utgangspunkt i storindustrien, vekk fra jordas og solas produksjon. Energimessig sett er det sløsing, også fordi det menneskelige arbeid blir erstatta av oljas energi. I det ligger selvsagt kimen til arbeidsløshet, noe som er spesielt tydelig i u-land. Sandalproduksjon basert på naturlige, lokale ressurser beskjeftiget før 5000 håndverkere i Vest-Afrika. I dag lages plast-sandaler med 40 arbeidere og importerte råvarer. (8)

Samtidig må den petrokjemiske industris fortjenester også nevnes. Utvilsomt er kunstige legemsdeler, plastskil(?), osv. framskritt og produkter som verden trenger mer av. Lignende betraktninger kan

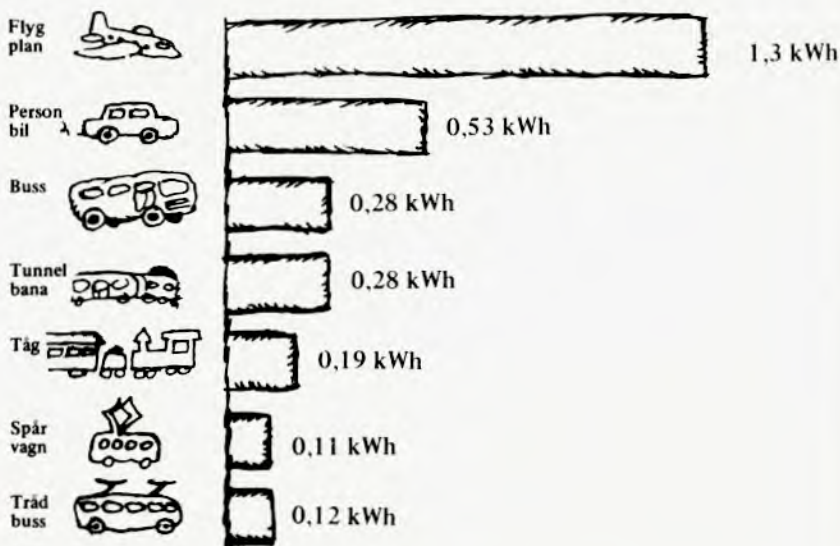
en gjøre seg med andre materialer og sektorer av industrien. Eksempelene på sløsing er mange: Engangs ølbokser, innebygd slitasje i vaskemaskiner osv. Samtidig ser jeg på aluminium, tross den energikrevende framstilling, som et utmerket materiale med mange nyttige anvendelser.

Med industrialisering i u-landene vil utvilsomt energiforbruket i verden øke framover. Det er også tendensen i de rike landene, med hvert sitt Lied-utvalg i spissen. Samtidig er det også ting som drar i motsatt lei: Industrielle prosesser blir stadig mer effektive, (fig. 6) og kunnskapsbasert industri blir en stadig viktigere del av økonomien. (13) Men selve utviklinga i kapitalismen fordrer stadig mer energi. Drevet av profittbehovet vil produktiviteten til arbeiderklassen hele tida økes. Det betyr flere maskiner, mer energi.

KRISE I IMPERIALISMEN

Slik kan ekspertenes prognoser om stadig mer energi rettferdiggjøres. Nå er det

Fig. 5.

Energiforbruk pr. personkilometer. Når du kjører bil en kilometer, bruker du i gjennomsnitt tre ganger så mye energi som når du tar

toget like langt. Flyr du, går det med syv ganger så mye energi. («Slipp fram solen», Sverige 1978)

ENERGIKRISE

selsvagt mye sløsing av energi som ikke er nevnt i foregående avsnitt. Det kan være manglende husisolasjon, ineffektive oppvarmingsmetoder, avfallsvarme i industrien osv. Denne sløsinga har sammenheng med den lave prisen på olje og energi. Kostnadene ved utvinning av råolje har stadig sunket (i faste priser) inntil 1970-åra. (14) Nå stiger energiprisene, og det vil de nok fortsette å gjøre. Dermed blir vi sikkert kvitt mye av sløsinga gjennom diverse sparetiltak. Men gjett hvem som skal få betale den gleden! Jeg mener vi står overfor hardere tider, med stigende priser og arbeidsløshet. Men bakgrunnen for det er ikke mangel på oljeressurser og energi her i verden. Det er ikke sånn at mer energi vil hindre ledighet, som borgerlige økonomer hevder. Egentlig er jo forholdet motsatt. Jeg mener oljekrisa er uttrykk for en politisk og økonomisk krise i det imperialistiske verdenssystemet. Politisk er den en del av den almene krisa i kapitalismen, og en følge av at bl.a. områder i Midt-Østen delvis trekkes ut av imperialismens innflytelsessfære.

re. Det er en økonomisk krise med produksjonssvikt som følge av overproduksjon. Sjøl om oljeutvinning nå blir dyrere, kan ikke jeg skjønne annet enn at kostnadene forbundet med energiproduksjon i forhold til nasjonalproduktet var mye høyere i f.eks. 1920-åra. Da snakket man også om oljekriser, noe som åpenbart var grunnløst. Tankevekkende er det også at oljemonopolene faktisk til enhver tid har klart å levere olje til industrilandene i mengder som har vært nøye avpasset til den økonomiske veksten i landene. (7)

Jeg oppfatter pratet om oljekrise mest som ideologisk skalkeskjul fra industrilandene for å legitimere utbytting og aggresjoner mot Midt-Østen og den 3. verden. Samtidig er den krisa pratet er uttrykk for høyst reell, så reell at den kan føre til krig.

ER VI PÅ VEI TIL Å BRUKE OPP OLJA?

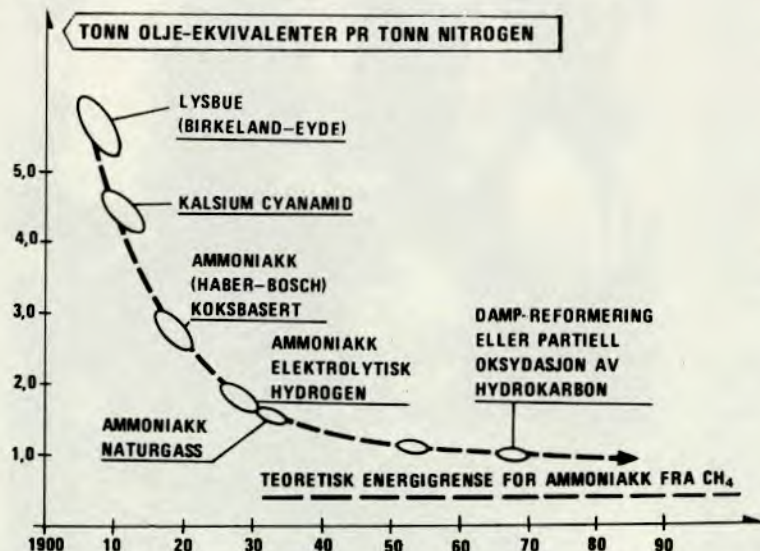
En industrialisering av den tredje verden vil medføre et enormt ressursforbruk. Dersom hele verdens befolkning dispo-

nerte like meget energi pr. innbygger som USA, ville forbruket på jorda øke til det sekssdobbelte. Dessuten vil verdensbefolkningen minst tredobles før den kan stabiliseres. Som om ikke det var nok, fordobles USAs energiforbruk hvert 15. år. Vi må spørre: Er det nok olje til en slik utvikling? Bør vi spare på olja i dag for å gjøre utviklinga mulig?

Anslagene over økonomisk drivverdige oljeforekomster i verden har økt jevnt i dette århundret, og hele tida har det vært spådommer om en snarlig uttømming. I 1939 anslo man 6 milliarder tonn i reserver, i 1974 90 milliarder. Mengden av utvinnbare oljeressurser vil til enhver tid være avhengig av ståa i den internasjonale klassekamp, de rådende produksjonsforhold og det teknologiske nivå. Etter som teknologien har utviklet seg, har reservene økt, og det tror jeg de fortsatt vil gjøre. Når eksperter i dag hevder at denne tendensen er snudd, mener jeg det kun skyldes krise i imperialismen. I dagens oljefelter utvinnes kun en tredjedel av forekomstene, mens det er fullt teknologisk mulig å tappe ut det dobbelte. Figur 2 viser dagens produksjon og to anslag på reserver 290 og 185 milliarder tonn. Andre kilder, basert på geologiske betraktninger omkring volumet av jordens totale sedimenter kommer opp i 7–800 mrd. tonn. Ser vi på andre fossile reserver som kull, er situasjonen enda lysere. Det er regnet ut at det finnes 9000 mrd. tonn kull, i jordskorpa, hvorav 800 er sikkert oppmålt. (13)

Nå peker mange på at ved fortsatt industriell vekst i lang tid framover vil vi likevel tømme jorda for olje. Det skal i enda høyere grad gjelde mange metaller. Utifra det har det vært vanlig å snakke om «lagerressurser» og «fornybare» ressurser (se artikkel om alternative energikilder), for å understreke at visse stoffer skal en være forsiktig med å bruke for mye av. Jeg synes ikke en slik oppdeling er fruktbar. Jeg mener at etterhvert som teknologien utvikler seg vil stadig nye stoffer bli ressurser i økonomisk forstand, og den historiske tendens til stadig økende råstoffreserver fortsette. Utviklinga av den kjemiske vitenskap har åpnet uanede perspektiver med hensyn på gjenvinning og utvinning av råstoff fra stadig fattigere konsentrasjoner. Jeg mener historia viser at naturen ikke setter grenser for menneskets utvikling. Grensene settes til enhver

Fig. 6.

Figuren viser hvordan energiforbruket ved produksjon av kunstgjødsel har gått nedover. (NOU 1974/55)

ENERGIKRISE

tid av nivået i menneskets kunnskap om naturen. (16) (17)

I dag ser det ikke ut til at det behøver å bli noe mangel på energi i framtida. I prinsippet kjenner vi til rikelige mengder i form av solenergi, fusjonsenergi osv. Sånn sett har situasjonen vært atskillig

mørkere flere ganger tidligere i historia! Vi kjenner også til flere energibærere som kan erstatte olja som brensel: Syntetisk olje fra kull og oljeskifer, metanol fra trevirke, og hydrogen fra kjernekraftverk.

Forøvrig er det ganske paradoksalt at virkelig knapphet egentlig bare oppstår i

forbindelse med «fornybare» ressurser. Eksempel på det er den katastrofale mangel på tre mange steder i 3. verden. Tankevekkende er det også at mens vannkraft er en fornybar energikilde, er på ingen måte urørte fosser en fornybar ressurs!

DEN GLEMTE ENERGIKRISE

Mens den såkalte oljekrise har vært mye omtalt i pressa, er det en annen energikrise, som er gått helt upåaktet hen, nemlig den voksende mangel på tre i store områder i utviklingslandene. Denne krisa rammer en tredjedel av verdens befolkning. Tre er hovedenergikilden for 90 prosent av befolkningen i u-landene og brukes særlig til matlagning. Den gjennomsnittlige ulandsfamilie bruker et tonn brensel i året. Dvs. at det brukes mellom 1/2 og 1 milliard tonn tre i året i u-landene.

Den voksende befolkning og byveksten har gjort at tre som tidligere var et fritt og lett tilgjengelig gode, nå er i ferd med å bli mangelvare. I de tidligere skogkledde områder ved foten av Himalaya er det i dag hel-dagsjobb å samle brensel. For en generasjon siden tok det samme arbeidet kun en time eller to. Omkring Ouagadougou, hovedstaden i Øvre Volta, finnes det ikke et tre i en avstand av 70 km, og brensel må importeres langveisfra. Problemene er størst i India, i Sahel-området, i Andesfjellene og i Mellom-Amerika. Mangelen betyr at det som tidligere var gratis, i dag er blitt salgsvare. Og jo større mangelen er, jo mer stiger prisen. I Sahel-området brukes 25 prosent av arbeidslønningene til brensel.

Et særlig uhyggelig aspekt ved denne energikrise er dens økologiske følger. Når skog og treplanter forsvinner, ødelegges jorda og landbruksproduksjonen blir mindre. Det gjør det bare verre at alternativet til tre ofte er tørret kugjødsel. I India brukes f.eks. kugjødsel til brensel i et omfang som svarer til 1/3 av næringsverdien i all den kunstgjødsel som produseres i landet. Og fattige bønder har ikke råd til å kjøpe kunstgjødsel. Den glemte energikrise forårsaker en stadig mere ond sirkel.

(Oluf Danielsen: Fra oljekrise til energipolitikk. Mellomfolkeligt Samvirke, 1977)

ENERGIKRISE

FORURENSNINGER

Forurensningene i dagens verden har økt etterhvert som industrien har sluppet ut i naturen flere skadelige og giftige stoffer. Situasjonen er på mange måter alvorlig, oftest som resultat av at monopolene i sin profittjakt ikke bryr seg om de miljømessige konsekvenser av sine utslipp. Men utviklinga har en annen side også. Metodene for kontroll med forurensningene og beskyttelse mot dem har blitt bedre. Videre har teknikkens utvikling gjort avfallsstoffer som i går var forurensninger til viktige råstoffressurser i dag. Det er ingen grunn til å tro at denne utviklinga vil stoppe, og spesielt under sosialismen kan vi tenke oss en mangesidig utnyttelse av avfallsstoffer. Ser vi historisk på forurensningsproblemene, synes ikke jeg det er noen tvil om at byene var langt helsefarligere å bo i før i tida enn i dag. Dagens forurensningsbilde er et annet og av mer global karakter. Vi har begynt å produsere stoffer som ikke brytes ned naturlig. Jeg mener disse problemene bare kan løses ved å utvikle industrien og teknologien videre, for på lang sikt å få gjenopprettet stoffskiftetbalansen i naturen.

Det er mange forurensningsproblemer knyttet til bruken av olje og kull. Oljevirk-somhet til havs og skipsfart tilgriser havet med store mengder oljesøl. I dag er det usikkerhet blant eksperter hvor alvorlig denne forurensinga er. Videre er sur nedbør et resultat av fossile brenslers som olje og kull. I energisammenheng har det vært vanlig å trekke fram de globale og lokale klimaeffekter som disse energikildene kan medføre. Ved forbrenning av olja produseres varme som oppvarmer jordoverflaten littegrann. Det samme er tilfelle ved bruk av atomkraft. Likeledes vil oljeforbruket forårsake utslipp av kull-dioksyd til atmosfæren som kan oppvarme jorda gjennom en «drivhusvirkning». Derimot trekker utslipp av støv i motsatt retning, for da slipper en mindre del av solstrålene ned til jorda.

Alt i alt frykter man at ved uhemmet bruk av fossil energi og atomkraft vil gjennomsnittstemperaturen på jorda stige. Det kan bl.a. medføre at pol-isen smelter, og da vil verdenshavene stige med 5 meter. Dette er selvfølgelig bare teorier. Man vet at kulldioksydinnholdet og støvmengden i atmosfæren har økt. I seg selv er dette alvorlig nok, utviklinga bør undersøkes nøye. Men foreløpig har

gjennomsnittstemperaturen på jorda de siste åra heller gått ned enn opp. Man vet heller ikke sikkert hva av forurensingen som skyldes industriell aktivitet. Det er kjent at vulkanutbrudd kan føre til at meget store kvanta støvpartikler blir tilført atmosfæren.

Det er klart at energiforbruket i verden ikke kan stige til evig tid. Men det er heller ikke nødvendig. Effektiviseringa av produksjonsprosessene vil fortsette, og utfaling av energiforbruket blir realitet. Innen da har kanskje temperaturen steget litt her i verden. Men behøver det ha katastrofale konsekvenser, kan ikke naturen finne sin balanse på et nytt nivå? Poenget i dette er at mennesket alltid må strebe etter å øke sin kunnskap om naturen, lære å forstå virkningene av sine inngrep. Eneste kilden til denne viten er eksperimenter og praksis i produksjonen. I tråd med dette mener jeg venstresida i Norge må legge større vekt på å kreve at industrien rydder opp etter seg. Det er i mange tilfelle fullt mulig: Smog'en er borte i London, mange gjengroddes innsjøer er i dag rensset, osv.

Jeg synes Rød Valgallianse inntar en tvilsom holdning til dette i sitt program. RV vil løse forurensningsproblemet ved å kreve at Norge «i stor grad baserer seg på fornybare energikilder». Samtidig kvier de seg åpenbart for å si at Norge må av-plate energiforbruket. For det første mener jeg alternative energikilder umulig kan gi noe omfattende bidrag til energiforsyninga før i neste århundre. Selv ikke da vil de kunne være våre viktigste kilder. For det andre er det forurensningsproblemer knyttet til disse også, spesielt ved omfattende utbygging. Paradoksalt nok er den hardeste miljøkampen i Norge i dag nettopp rettet mot en «fornybar» energikilde.

Som en konklusjon vil jeg si at jeg ikke ser noen grunn til å spare på olje mer enn jeg må spare på andre produkter det er knapphet på i krisetider. For meg er det heller ikke noe argument mot boring i Nord-Norge at vi med det skulle «bruke opp» olja vår. Jeg er imot fordi regjeringa bør legge på bordet en skikkelig beredskapsplan først. «Oljekrisa» løses ikke ved å bore etter mer olje. Krisa løses ved å avskaffe imperialismen. Det er imperialismen som skaper arbeidsløshet, som utbytter og utarmer u-landene, som skaper krig, den verste «forurensninga» av alle.

Samtidig har nok ekspertene rett i at oljealderen snart er over, nye energikilder vil ta over. Men jeg tror det vil gå hånd i hånd med at imperialismen avskaffes. Historia har vist at forandringen og avskaffelsen av de ulike samfunnssystemer har sterk innflytelse på utbredelsen av de forskjellige energibærere. Et godt eksempel er den betydninga den industrielle og borgerlige revolusjon fikk for anvendelsen av kull som brensel i England. I det 16. århundre, da de føydale kreftene var på tilbakegang, oppsto det en energikrise i form av mangel på tre, og skogene ble nærmest fullstendig hogd ned. Samtidig gjorde føydalherrene alt de kunne for å hindre at kullet ble brukt som brensel. I det 13. århundre utstedte Edward den 1. ordre om at alle som brant kull skulle henrettes! (18)

Sånn sett kan den nåværende oljekrisa og diskusjonene og kampene rundt den være en forvarsel om at det imperialistiske verdenssystemet står for fall.

P.B.

LITTERATUR

1. *Energi, miljø og samfunn*, NNV. Aschehoug 1979
2. «Penga eller livet» SO, Oslo 1979
3. Dan & Joachim Israel: «Oliekrisen» Tiderne skifter, København.
4. «Fra oljekrise til energipolitikk» Oluf Danielsen og Mellomfolkeligt Samvirke, 1977
5. «Oljeflammen» 2/77
6. «Business Week», 30. juli 79
7. J.M. Blair: «Kontrollen av oljen», Gyldendal 1979
8. R.H. Strahm: «Overutvikling- underutvikling» Mellomfolkeligt Samvirke 1978
9. M. Caldwell: «The Wealth of some nations» Zed Press, London 1977
10. Beijing Review, 33/79
11. P. Kågeson, «Sløseriets politiske økonomi» 1975
12. B. Commoner: «Energien elendighet» Grøndahl, Oslo 77
13. NOU 1974/55
14. J.M. Chevalier: «Det nye spill om oljen» Pax, 1974
15. M. Boserup: «Vor voksende verden» Forum, København 1974
16. J. Maddox: «Dommedagsprofetene» Elin-gaard, Oslo 1973
17. Lenin: «Materialism and Empirio-Criticism»
18. «Marxismens filosofi og naturvitenskapen» KAP.

Miljøvernere som opp gjennom åra har pekt på alle de ødeleggende virkningene av de nåværende energikildene, har mer enn en gang blitt spurt:

«Dere er imot vannkraft, olje, atomkraft og varmekraft. Har dere noe å sette i stedet, eller vil dere tilbake til steinalderen?»

I denne artikkelen skal vi prøve å gi en oversikt over de såkalte alternative energikildene, hvilke av dem som kan være aktuelle for Norge, og hvilke problemer som er knytta til innføringen av dem. Så står vi kanskje litt bedre rustet neste gang vi går imot det høye utvinningstempoet, oljeboring i nord eller nye, store vassdragsreguleringer.

— Finnes det noe alternativ?

1979 er blitt et år da de mest brukte energikildene i verden har avdekket sine ulemper og begrensninger mer enn noen gang tidligere. Den store atomkraftulykken i Harrisburg gjorde at mange fler nå ser på atomkraft som en uakseptabel energikilde. Oljeutblåsningen i Mexicogulften, verdens største oljekatastrofe gjennom tidende, har gitt enorme skadevirkninger på livet i havet. OPEC-møtet i juni slo fast at oljekrisen virkelig eksisterer; oljeressursene er begrenset og vil ta slutt i overskuelig framtid hvis ikke produksjonen dempes. Og her i Norge har diskusjonen om nye vasskraftutbygginger skutt ny

fart i forbindelse med vedtakene om å bygge ut Orkla/Grana og Alta/Kautokeino.

De viktigste innvendingene mot de tradisjonelle energikildene er de store miljøødeleggelsene de fører med seg, og at de fleste av dem er begrensede og vil ta slutt etterhvert.

HVA ER ALTERNATIVE ENERGIKILDER?

Det er samtidig blitt mer snakk om forskjellige alternativer til de tradisjonelle energikildene. F.eks. skal det sannsynlig-

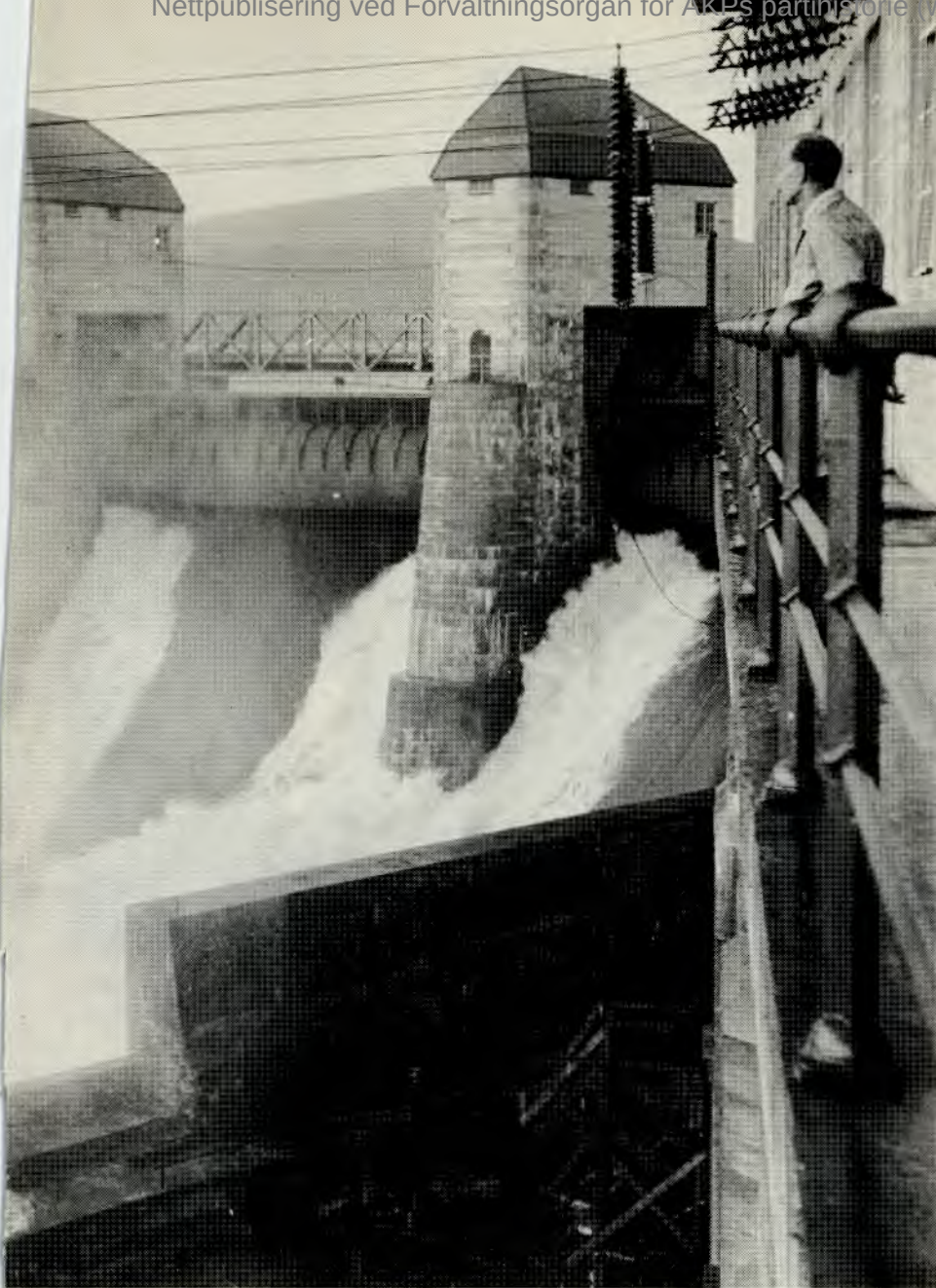
vis utvikles såkalt syntetisk drivstoff i USA. Er dette en alternativ energikilde? Det kommer an på hva man legger i begrepet. Det vanligste er å konsentrere seg om de *fornybare* ressursene når man snakker om alternative energikilder. Altså de former for energi som hele tida strømmer gjennom jordas ulike kretsløp, og som fornyes fra sola.

Syntetisk drivstoff er etter dette ikke en alternativ energikilde, fordi det må framstilles av ikke-fornybare lagerressurser, nemlig kull.

En annen energikilde det har vært snakket om, og som det satses store summer

Kan Norge løse energiproblemene uten å legge vassdrag etter vassdrag i rør? Det er et sentralt spørsmål i miljøbevegelsen. Her fra Solbergfoss kraftverk. Foto: P.O. Breiffjell, Oslo Lysverker.

på å utvikle, er fusjonsenergi. Dette er energi som frigis når to lette atomkjerne smelter sammen, altså det omvendte av hva som skjer i et vanlig atomkraftverk. Denne energikilden baserer seg egentlig også på lager-ressurser, men her er råstoff-tilgangen nærmest ubegrenset (havvann). Fusjonsenergi regnes derfor ofte med til de alternative energikildene.

Hittil har ingen klart å gjennomføre en kontrollert fusjonsreaksjon som gir utbytte av energi. Problemene som må løses for å klare dette, blir av mange fysikere betegnet som uløselige.

Den største hindringen består i at fu-

sjonsprosessen bare kan skje ved temperaturer mellom 50 og 100 millioner grader Celsius. Selv om man i laboratoriet har klart å nå en temperatur på 60 millioner grader, er det langt fram før man eventuelt klarer å oppfylle alle betingelsene for en fusjonsprosess på en gang.

Mange regner fusjonskraft som framtidens viktigste energikilde. Den har en åpenbar fordel i den nesten ubegrensede råstofftilgangen, men det er langt igjen før man kan bedømme dens ulemper og fordeler med særlig sikkerhet.

Alle de energikildene som i dag ser ut til å være akseptable fra et miljøvernssyns-

punkt, baserer seg på de enorme mengdene solenergi som jorda mottar. Denne energien kan utnyttes direkte, f.eks. i *solvarmeanlegg* til oppvarming av luft og vann eller i *solceller* til elektrisetsproduksjon. Indirekte kan solenergien utnyttes på mange måter. Både *vannkraft*, *bølgekraft*, *vindkraft* og såkalt *biomasse* (f.eks. trekull, ved og brennbart avfall) er resultater av solenergien. De energikildene som er nevnt her, er de viktigste alternative energikildene, og vi skal nedenfor se på hver enkelt av dem. Mange regner også *varmepumpen* med til de alternative energikildene. Strengt tatt er varmepumpen et redskap for indirekte utnyttelse av solenergi, og ingen energikilde i seg sjøl. På grunn av dens store muligheter for energisparing, skal vi også ta med varmepumpen i denne oversikten.

SOLVARMEANLEGG

Prinsippet for et solvarmeanlegg er at luft eller væske sirkulerer gjennom en *solfanger* — f.eks. en vanlig radiator med mørk overflate. Det oppvarmete stoffet transporteres til en lagertank der varmen kan lagres, og tilbake til solfangeren.

Slike anlegg har vært i bruk i mange år i varmere land spesielt til oppvarming av vann. I de seinere år er det også bygget en del hus i Skandinavia som til en viss grad baserer seg på slike anlegg for vann- og boligoppvarming.

De største problemene her, spesielt på våre breddegrader, er at solinnstrålingen er minst om vinteren og at langtidslagring er vanskelig for slik energi. I dag brukes stort sett kortidslagre — store vanntanker på ca. 25 m³ som kan lagre varmen i 2 til 14 dager.

I Norge kan solenergi i denne formen neppe bli noe mer enn tilleggsenergi. Men betydelige mengder energi kunne spares inn etterhvert hvis alle nye hus ble utstyrt med slike anlegg. Som for alle slike energisparende tiltak, bør staten gi stor økonomisk støtte (se nedenfor).

SOLCELLER

Solceller omvandler sollys direkte til elektrisitet. Dagens solceller har mange ulemper: De er svært dyre (prisen på kraft fra solceller er i dag 50–100 ganger dyrere enn annen kraft) og for å produsere dem går det med like mye energi som sol-

ALTERNATIVE ENERGIKILDER

cellen kan levere i løpet av 12 år. Imidlertid er prisen sterkt synkende (man regner med en prisreduksjon på 100 ganger i 1990 i forhold til 1978), og energimengden som går med til produksjon kan reduseres med 10 ganger.

Den direkte utnyttelsen av solenergi vil altså få økt betydning i åra som kommer. Ettersom de miljømessige ulempene med solvarmeanlegg og solkraftverk er svært små, bør miljøverninteresserte støtte opp om alle tiltak som kan utvikle og etter hvert innføre disse energikildene.

Imidlertid er det de alternative energikildene som utnytter solenergien *indirekte*, som foreløpig er utviklet lengst. Mange av disse kunne innføres svært raskt hvis den politiske vilje var til stede — f.eks. opprustning av gamle småkraftverk, innføring av varmepumper i nye bygninger osv. I dag bør krav om kraftig økonomisk støtte til innføring av slike energikilder stilles på dagsorden.

Som et eksempel på hvordan en slik økonomisk støtte fra staten kunne fungere, skal vi se nærmere på varmepumpen.

VARMEPUMPER KUNNE REDDET ORKLAVASSDRAGET

Denne påstanden kommer fra direktøren for en varmepumpeprodusent i et intervju med Naturvernforbundets tidsskrift Norsk Natur (nr. 3/79). Han begrunner sin påstand slik:

«Orkla kunne vært spart hvis vi i steden hadde innstallert varmepumper i 110 000 norske hjem. Det ville ha kostet det samme som Orklautbyggingen, og det ville gitt nesten dobbelt så mange arbeidsplasser. (...) Produksjon av varmepumper gir flere arbeidsplasser enn vassdragsregulering. I tilfellet Orkla har vi regnet ut at varmepumpeproduksjonen ville gitt 200—300 flere arbeidsplasser over en 5 års anleggsperiode. I tillegg kommer større positive ringvirkninger for samfunnet sammenlignet med anleggsarbeidet.»

Her kan man innvende at varmepumper fortsatt er såpass dyre at det neppe vil lønne seg for vanlige folk å innstallere dem i dag. I intervjuet finner vi imidlertid følgende interessante regneeksempel:

«La oss ta tilfellet Orkla igjen. Dersom de offentlige investeringer der er på 1,5 milliarder kroner eller mer så kunne disse alternativt overføres til produksjon av varmepumper. I så fall ville pumpene kunne

Opprustning og utbygging av nye småkraftverk kan bety et krafttilskudd på 6 milliarder kilowattimer. Dette ville gjøre Orkla-utbyggingen og andre planlagte prosjekter overflødig. Her et småkraftverk ved Hammern. Foto: P.O. Breifjell, Oslo Lysverker.

leveres gratis til forbrukerne! Men det er vel tvilsomt om staten vil gå med på det. Imidlertid kunne Staten brukt f.eks. 3/4 milliard kroner av investeringene til rimelige lån eller nedskrivningsbidrag. Resultatet kunne blitt et levende, urørt Orklavassdrag og 3/4 milliard kroner spart.»

Hva er dette vidundermidlet som kan levere 2—3 ganger så mye energi i form av varme som den bruker i strøm? Rett og slett et omvendt kjøleskap: Mens kjøleskapet tar varme fra matvarene og avgir denne på baksiden av skapet, tar varmepumpen varme fra luft, jord eller vann utafør huset og avgir den inne.

Etterhvert som temperaturforskjellen mellom inne- og uteluft blir større, synker virkningsgraden. Derfor blir varmen utenfor helst tatt fra jorda (en til to meters dyp) eller større vannkilder med forholdsvis konstant temperatur (innsjø eller hav). Man legger ut en lang slange (ca. 500 m) der det sirkulerer vann eller frostvæske.

Veritasbygget utenfor Oslo har innstal-

lert en slik varmepumpe, som utnytter varmen i indre Oslofjord. Hvert år sparer denne inn 400 000 l fyringsolje, som tilsvarer 60% av bygningens energibehov.

Det bør være et krav at alle nye, større bygninger som reises skal montere varmepumpe. Det er regnet ut at varmepumper kan avlaste energiforbruket i Norge med minst ti prosent hvis det blir en normal oppvarmingsmetode.

SMÅKRAFTVERK — SMÅ MILJØDELEGGELSER OG STORE FORDELER

Den storstilte utbyggingen av Norges fineste vassdrag har vel mer enn noe annet fått folk til å reagere mot de miljødelegelser staten påfører landet vårt i dag. Enorme reguleringsmagasiner, endring av elveløp, senking av grunnvannstanden, isproblemer og lokale klimaendringer er bare noen av de skadevirkninger som har oppstått.

ALTERNATIVE ENERGIKILDER

Likevel blir vannkraft regnet som en alternativ energikilde av miljøvernforkjemperne. Teoretisk sett er vel vannkraft nærmest den ideelle form for kretsløp-energi: renslig, lett å lagre og utnytte. Ca. 85% av vannets potensielle energi kan omgjøres til elektrisk kraft. *Småkraftverkene* kan klare dette uten å forårsake miljødeleggelser av betydning: de kan utnytte mindre elver og bekker, ofte uten noen form for regulering. Vannet fra elven tilføres den igjen bare få hundre meter nedenfor inntaket. Kraftstasjonsbygningen kan legges lavt og lett tilpasses landskapet. Energien fra et småkraftverk leveres i det samme området som den produseres. Overføringslinjer er ikke nødvendig, og energitapet reduseres dermed sterkt.

Store vannkraftverk er sårbare, spesielt i krig eller annen krisesituasjon. Derfor er småkraftverkene svært fordelaktige også fra et beredskapsmessig synspunkt.

Inntil den 2. verdenskrig ble det bygget tilsammen nærmere 2000 småkraftverk i Norge. I dag er bare ca. 300 av disse i drift. NVE har regnet ut at en utbygging og opprusting av småkraftverkene kan bety et tilskudd på 6 milliarder kilowatt-timer (6 TWh) pr. år, i tillegg kan nye småkraftverk levere 3 TWh pr. år. Dette tilsvarer flere Orkla-utbygginger, altså en betydelig del av vår samlede elektrisitetproduksjon (82 TWh i 1976).

VINDKRAFT — ET GODT SUPPLEMENT TIL VANNKRAFTEN

I Norge er forholdene for bruk av vindkraft meget gode. Men i motsetning til mange andre europeiske land har utnyttelse av vindkraften få tradisjoner her i landet. Det har vært lettere og billigere å utnytte de mange elvene og fossene.

Når staten og NVE roper opp om kraftkrise i nær framtid, bygger de bl.a. på den kraftmengden vannkraftverkene kan produsere under svært ugunstige forhold (om vinteren etter flere tørkeår på rad). Dette sammenlikner de med det de regner med vil bli det maksimale kraftforbruket (f.eks. under en kuldeperiode om vinteren). Vips — så har de en kraftkrise i denne ugunstige perioden, altså må vi ha ti fosser til i rør.

Derfor er det ekstra interessant å se på alternative energikilder som kan produsere mye kraft under de samme periodene.

Dette gjelder både vindkraftverk og bølgekraftverk. Det er jo en kjent sak at det blåser mest om vinteren.

Av moderne vindmøller med generator finnes det flere typer med vekslende virkningsgrad. For at de skal kunne gi tilskuddskraft til vårt nåværende elektrisitetssystem må de levere vekselstrøm. Dette betyr at omløpshastigheten må holdes konstant ved hjelp av girooverføringer og vindbremsere. Men bare noen få prosent av effekten tapes på grunn av dette.

Dersom hele Norges kyst ble dekket med vindkraft kunne de hvert år levere 300—600 milliarder kilowattimer (3—600 TWh). Dette er sjølsagt ikke realistisk eller ønskelig. Olje- og energidepartementet har imidlertid gjort overslag som viser at f.eks. hundre vindkraftanlegg langs kysten kan levere 10 milliarder kilowattimer pr. år (10 TWh).

Miljømessig har vindkraftverkene både gode og dårlige sider. De skaper hverken støv, sot, støy eller andre fysiske forurensninger. Vinden er en kretsløpsressurs som aldri tar slutt. På den andre siden kan vindkraftverk være skjemmende i landskapet, de kan forstyrre TV- og radiomottaking og muligens også forstyrre fuglelivet. Men totalt sett virker det i dag som vindkraftverk kan bli et godt

Vindkraft kan bli et brukbart tilskudd til andre energikilder. Her fra et forsøksanlegg ved Alvarleby i Sverige.

supplement til vannkraften. På denne bakgrunn må det være et opplagt krav at forskning omkring vindkraft-utnyttelse må få langt større bevilgninger enn i dag. I 1979 ble denne forskningen avspist med 3 millioner kr. — til sammenlikning kan nevnes at forskning i forbindelse med oljevirkomheten fikk 90 millioner.

BØLGEKRAFTVERK

På samme måten som vindenergi, er det også mest bølgeenergi om vinteren langs kysten. En utnyttelse av denne energien eger seg altså godt som tilskuddskraft.

Norge er blant de land som er kommet lengst i bølgekraftforskning. Det er to prosjekter i gang for å utvikle metoder for utnyttelse av bølgekraften.

Den ene går ut på å sette ut en rekke «kraftbøyer» som beveger seg opp og ned med bølgene. Inne i hver bøye er det et hydraulisk stempel-system som presser en væske forbi en turbin. En slik bølge kan ta ut omtrent halvparten av bølgens energi. Når vi vet at hver bølge utenfor skjærgården leverer ca. 24 kilowatt pr. meter i gjennomsnitt, skulle en rekke med disse kraftbøyene kunne gi fra seg betydelige mengder strøm. Forskere ved NTH har regnet ut at hver bøye vil kunne produsere omkring 4 millioner kilowatt-timer i året når alle tap er regnet med.

Det andre prosjektet utvikler mulighetene for å konsentrere bølgeenergien i ett brennpunkt. Dette kan gjøres ved hjelp av spesielle «bøgelinser». Dermed skapes noen enormt høye bølger, opptil 100 meter over havnivået. Vannet kan ledes inn i en bølgerenne, slik at det fyller opp et reservoar. Herfra kan turbiner ta ut kraft på vanlig måte.

Totalt mottar norskekysten 600 milliarder kilowatt-timer 600 (TWh) hvert år i bølgeenergi. Dette er nesten det 4-dobbelte av landets totale energiforbruk i 1976, (156 TWh). Norges kyst er ca. 2000 km lang. Hvis så mye som en tiendel av kysten ble dekket med bølgekraftverk, og disse utnytter halvparten av bølgeenergien, kunne de altså levere 30 TWh hvert år. Sjøl om det neppe er ønskelig å bygge ut en så lang strekning ser vi likevel at det er en betydelig mengden tilskuddsenergi vi kan få ut på denne måten.

Også bølgekraftverk kan skape en del miljøproblemer, avhengig av hva slags prinsipp som blir brukt. Bøyeplanleggene

ALTERNATIVE ENERGIKILDER

er forholdsvis store innretninger, og kan forstyrre skipstrafikken, men gir sannsynligvis små økologiske forstyrrelser. «Bølgelinse-kraftverket» som konsentrerer bølgene tar opp enda større plass, og vil forstyrre plante- og dyreliv i havet i større grad. Likevel vil miljøproblemene i forbindelse med bølgekraftverk antakelig være små sammenliknet med de energikildene vi bruker i dag.

BIOMASSE

Ved fotosyntesen binder plantene sol-energien til energirike molekyler (organisk materiale) som siden kan brukes som mat eller brensel. Fotosyntesen binder hvert år 8 ganger så mye som menneskeheten bruker av energi.

Et samlebegrep for alt organisk materiale er *biomasse*. Dette kan utnyttes som energikilde i langt større grad enn i dag. Det er særlig to former for biomasse som er aktuelle i Norge: *skogsprodukter* (ved, flis, bark og trekull) og organisk *avfall* fra industri, jordbruk og husholdninger (papir, plast osv.)

I dag utgjør energimengden fra skogsprodukter en forholdsvis liten del av Norges energiproduksjon, nemlig 1,5 milliarder kilowattimer (1,5 TWh) i året. Store mengder trevirke blir liggende igjen ubrukt i skogene. Uten store omlegginger ville det være enkelt å utnytte mye av dette trevirket, slik at energimengden kunne komme opp i 5–8 TWh i året.

I mange land, bl.a. Sverige, er det konkrete planer for utplanting av *energiskoger*. Det vil si tresorter som utnytter sollyset svært effektivt og vokser fort. Pil eller poppel som vokser opp fra gjenstående rot, kan høstes etter få års vekst og hvert år gi en netto energiproduksjon som tilsvarer 5 kilowattimer pr. kubikkmeter. Hvis vi skulle dekke Norges samlede energiforbruk av olje (100 TWh pr. år) ved hjelp av slik skog ville vi trenge et areal på 20 000 kvadratkilometer. Til sammenlikning er Oppland fylke på ca. 25 000 km².

Det er visse økologiske betenkeligheter med slike energiskoger i større målestokk. Store ensartede kulturer er utsatt for parasitter og andre skader. De vil kreve mye vann og gjødsel. Slike skoger vil også kunne forstyrre det opprinnelige dyrelivet.

Derimot har bruk av skogsprodukter ge-

nerelt som energikilde mange store fordele. Det er lett å lagre denne energiformen, og i mange tilfelle kan den erstatte olje. Det dannes ikke forurensende og ødeleggende stoffer, alt som tas fra naturen (f.eks. CO₂) føres tilbake i kretsløpet. Energien kommer direkte fra solen. Ved økt satsing på skogen som energieresurs kan det også skapes langt flere arbeidsplasser der folk bor.

Det finnes forskjellige måter å omdanne trevirket på slik at det blir lettere å utnytte som energikilde enn ved. Trekull har spesielt mange fordeler: Det inneholder omtrent samme energimengde pr. volumenhet som olje, det er lett antenne- og forbrenningen er lett å kontrollere. Beredskapsmessig har det også store fordeler, i og med at produksjonsstedene kan spres rundt i distriktene. Et trekullager er vanskeligere å ødelegge enn et oljelager.

Av andre former for biomasse som kan utnyttes som energikilde, er forskjellige typer avfall spesielt interessant. I dag utgjør energiproduksjonen fra avfall ca. 1% av landets totale energiforbruk. Utnyttelsen skjer først og fremst i treforedlingsindustrien, men også i såkalte fjernvarmeverk basert på kommunalt avfall. Beregninger viser at slik energiproduksjon bør kunne tredobles uten alt for store investeringer.

HVOR MYE ENERGI?

Diskusjonen om alternative energikilder har gått høyt det siste året, spesielt etter miljøbevegelsens store arrangement «Nordisk Energiaksjon» i fjor. Mange miljøaktivister har hevdet at de alternative energikildene må erstatte de tradisjonelle helt i dette århundret. Andre, som f.eks. Aftenposten, mener at det er urealistisk

Sjøl om bølgekraftverk er blitt mer avansert enn denne innretninga som var på markedet i 1909, er det fortsatt miljømessige problemer tilknyttet denne energiformen. De geografiske og klimatiske forholdene i Norge er gunstige for utnyttelse av bølgekraft.

ALTERNATIVE ENERGIKILDER

Uansett hvordan man beregner det faktiske energibehovet her i landet, er det opplagt at det må satses mer ressurser på forskning rundt alternative energikilder.

og uansvarlig å basere vår energipolitikk på leveranser fra alternative energikilder i overskuelig framtid.

Det er gjort en del undersøkelser over hvor stor andel disse energikildene egentlig kan gi av den totale energiproduksjonen. I Sverige er det særlig to som har gjort seg gjeldende: Miljörörelsens alternative energiplan (MALTE) og den offisielle rapporten Sol-Sverige (en skiss till et förnyelsesbart energisystem). Begge disse konkluderer med at det er absolutt mulig å legge om hele energiproduksjonen til fornybare energikilder i løpet av en viss periode. I Norge er det to dokumenter på trappene: For det første Stortingsmeldingen om energi som trolig vil konkludere med at det er realistisk å regne med 10 – 30% leveranse fra alternative

energikilder når vannkraft ikke er inkludert i år 2000 – 2020. «Sol-Norge» er navnet på en undersøkelse som Miljøverndepartementet har bestilt. De har som forutsetning at hele energiproduksjonen baseres på sol, bølger, vind, vann og biomasse innen 2015(?) og undersøker hvordan dette kan gjøres.

Spørsmålet om hvor mye energi som kan komme fra de alternative, fornybare energikildene er først og fremst et politisk og økonomisk spørsmål. Hvor høyt skal denne typen energikilder prioriteres i forhold til nye vassdragsutbygginger osv. De tekniske spørsmålene er for en stor del allerede løst, i alle fall i prinsippet.

Jeg skal ikke gi meg til å sette opp luftige, optimistiske overslag som viser hvor lett det er å innføre alternative energikil-

der bare en vil. Det er mange usikre faktorer som kommer inn i bildet her: Miljøskadene ved de fleste alternativene er ennå usikre. Vind- og bølgekraftverk krever store arealer. Prisnivået er foreløpig umulig å anslå.

Det er imidlertid et par momenter som er viktig å minne om: Når det snakkes om tilskuddskraft fra biomasse, vind- og bølgekraftverk, har denne energien større betydning enn det man ofte får inntrykk av. I dag ligger tallet for den garanterte kraftleveranse fra NVE til industrien svært nær tallet for kraftproduksjonen i et særlig tørt år. Ved tilskuddskraft kan man til late en langt mindre sikkerhetsmargin for vannkraften. Dermed kan flere vassdrag spares.

Hvor stor del av det totale forbruket de alternative energikildene kan levere, er selvsagt avhengig av veksten i energiforbruket. Her kommer spørsmålet om prognoser, energisparing og energieksport inn i bildet. Disse tingene blir behandlet i Naturvernforbundets hefte «Ingen kraftkrise i Norge» som herved er anbefalt.

E.S.

Kilder:

Aftenposten 6/9–79: «Neppe bølgekraft før en gang etter år 2000»

Aftenposten 7/9–79: «Bølger, sol og vind» (leder)

Commoner, Barry: *Energien elendighet*. Oslo 1977

Johansson, Thomas B. og Peter Steen: *Sol-Sverige*. Stockholm 1978

Miljønytt 2/78: «Energi- alternativer og sparing».

Norges Naturvernforbund: *Ingen kraftkrise i Norge*. Oslo 1978

Norges Naturvernforbund: *Energi, miljø og samfunn*. Oslo 1979

Norsk Dampkjelforening: *Avfall som energiresurs*. Oslo 1977

Norsk Natur 3/79: «Varmepumper kunne reddet Orkla»

Parmann, Georg: *Alternatiave energikilder og energioekonomisering*. Oslo 1978.

JAN BORRING OM AKP(m-l)s MILJØPOLITIKK:

DOGMATISME I POLITIKKEN OG SEKTERISME I ORGANISASJONSARBEID

R.F.: — Akkurat nå foregår det en beinhard konfrontasjon mellom lokalbefolkning/miljøbevegelsen og NVE (Norges vassdrags og elektrisitetsvesen) i Alta/Kautokeino. I tida som kommer vil det komme nye utbyggingssaker, vi har oljeboring nord for 62. breddegrad rett rundt hjørnet. Truselen om atomkraft blinker i det fjerne. Er den norske miljøbevegelsen godt nok rustet til å møte alt dette?

J.B.: — På enkelte områder står vi bra rustet, på andre ligger vi heller

dårlig an. Når vi ser på vassdragsutbygginga skjer det mye positivt. For få år siden var mye basert på at folk utenfra gjennomførte aksjoner mot utbygging ofte mot lokalbefolkningas ønske. Dette var f.eks. delvis tilfelle i Mardøla. Nå ser vi i Alta at en lokal folkeaksjon og miljøaktivister i samarbeid med lokalbefolkninga kjemper imot utbygging. Fylkestinget i Møre og Romsdal har for første gang i historia motsatt seg en utbyggingssak, det gjelder Rauma-vassdraget. Dette åpner helt nye per-

Hvilke problemer står miljøbevegelsen overfor i tida som kommer og hva synes en miljøaktivist om AKP(m-l)s politikk på dette området? Vi har stilt spørsmålet til Jan Borring.

Han har bl.a. vært medlem av Samarbeidsgruppene for Natur og Miljøvern (SNM) siden begynnelsen av 70-tallet. Han har spesielt engasjert seg i vannkraft og energispørsmål og har bl.a. drevet utredningsarbeid for Naturvernforbundet og Natur og ungdom.

spektiver på kraftfulle lokalaksjoner.

Når det gjelder oljeboring nord for 62. breddegrad er fiendene for mektige. Det er sterke kapitalkrefter involvert, inkludert utenlandske monopoler, at det må en sterk massebevegelse til blant fiskere og kystbefolkning til for å få presset politikerne og Stortinget til å ta saka opp igjen.

Når det gjelder atomkraftutbygging i Norge er ikke faren overhengende foreløpig så der tror jeg beredskapen er god nok. Dessuten er det ikke investert så mye i atomkraft i

Norge ennå, i motsetning til i oljebransjen. Dette gir store muligheter til å stå imot presset fra kraftpolitikkerne.

På kort sikt har vi mest å hente i saker som engasjerer folk der de bor. Dette gjelder f.eks. trafikkspørsmål, men også kampen mot utbygging av verneverdige vassdrag. Men her skal vi heller ikke undervurdere fienden. Vi har sterke motkrefter både nasjonalt og internasjonalt. IEA (det europeiske energibyrået) presser på for å få Norge til å ekspandere både i oljesektoren og i vassdragsutbygging. De mener at Norge bør bli eksportør av kraft til Europa i et helt annet omfang enn tilfellet er nå.

Hvis man leser mellom linjene i de siste prognosene til NVE, er det en diffus post på 5 milliarder kilowattimer – tilsvarer ca. 7 Altautbygginger – som muligens er tiltenkt eksport. Det ryktes om planer for å legge en kabel direkte til Skottland med tanke på krafteksport. Sverige og Danmark er alt i dag viktige avtakere av norsk kraft og eksport til Tyskland gjennom Danmark kan bli aktuelt. Hvis dette blir realiteter får norsk miljøbevegelse ikke bare norsk kapital og teknokrater å slåss mot, men internasjonal finanskapital. Det er viktig å ha et slikt perspektiv på kampen, ikke å undervurdere f.eks. kampen mot IEA (Det Internasjonale Energi-byrået). Mange konsentrerer seg for ensidig om de kampene som til enhver tid er i brennpunktet og glemmer å se det store perspektivet i det. Dette gjelder også AKP(m-l), som i stor grad har neglisjert hele IEA-saken.

R.F.: — Hva syntes du ellers om AKP(m-l)s politikk på dette området?

J.B.: — Jeg følger ikke godt nok med i partiets publikasjoner til å gi en skikkelig kritikk. Men det er mitt inntrykk at det i det siste har bedret seg mye. Jeg har det synet at dess flere partier og personer som engasjerer seg i miljøkampen dess bedre er det. Jeg syntes AKP(m-l)s politikk på dette området tidligere har vært preget av opportuniste i politikken og sektetisme i organisasjonsarbeidet. Jeg syntes partiet har hatt en lite prinsipiell holdning til mange spørsmål. Ta f.eks. atomkraft. Mange m-l'ere har hatt vanskelig for å ta standpunkt til atomkraft som energikilde, men knytta dette til samfunnsmessige forhold. Av den grunn har de vært usikre på hva de skulle mene om anskaffelse av atomkraftverk. Jeg mener at det ikke burde en Harrisburg-ulykke til for å avvise atomkraft. De faremomentene som viste seg der var kjent på forhånd og advart mot av miljøbevegelsen lenge. Vakling på slike spørsmål blir møtt med stor skepsis i miljøbevegelsen.

Jeg syntes også at AKP(m-l) som så mange andre partier fokuserer for mye av arbeidet på saker som det alt er blitt blest og offentlighet rundt. Det kan nemlig ofte være i det seneste laget. Ta f.eks. utbyggingen av Alta/Kautokeino. Hvis alle krefter som nå blir satset hadde blitt brukt før saka ble tatt opp i Stortinget, kunne søkelyset vært satt på den

skandaløse saksbehandlingen fra norske myndigheter. Kanskje utfallet hadde blitt et annet om politikerne hadde fått det presset de nå føler på et tidligere tidspunkt.

Det som Røde Fane tidligere har trykket av teoretiske artikler om ressursspørsmål og miljøpolitikk i 1972, var etter min mening preget av ekstrem dogmatisme. Det var også en jomfrunalsk redsel for å nærme seg politikken til populistene og «grønne strømninger» — ikke bare i prinsipielle spørsmål hvor det er naturlig at det er uenighet, men også i konkrete kampsaker.

Når jeg nevnte sektetisme i front-sammenheng har jeg sjøl erfaringer fra SNM. Uten å legge all skyld på m-l'erne vil jeg tru at SNM aldri hadde blitt splittet dersom m-l'ere alltid hadde vist like stor vilje til enhet som de gjør nå i Alta/Kautokeinosaken og andre sammenhenger.

Har IEA og NVE planer om storstilt eksport av norsk kraft til Europa? Jan Borring mener at disse kraftlinjene også kan få forgreininger til bl.a. Skottland, Tyskland og andre land i Europa. Foto: P.O. Breifjell, Oslo Lysverker.

ENERGIMELDINGA ER RETT RUNDT HJØRNET:

Ansvarlige regjerings-
talsmenn hevder at Nor-
ge fram til år 2000 vil kla-
re seg uten atomkraft.
Etter Harrisburg og an-
dre ulykker er det ingen
grunn til å slå seg til ro
med det. Denne artikke-
len går gjennom de sik-

kerhetsmessige og mi-
ljømessige problemer
som er knytta til driften
av atomkraft og lagring
av avfall. Den konklude-
rer med at atomkraft må
avvises som energikilde
både i industrialiserte
land og i den 3. verden.

Øk beredskapen mot

Ifølge myndighetene vil Norge i årene fra-
mover ha stort behov for en økning i
energiforbruket. I 1975 vedtok Stortinget
at energiforbruket skulle vokse med 3,35
prosent pr. år. I 1976 hadde Norge et for-
bruk på over 20 millioner tonn oljeekviva-
lenter, med en vekst på 3,35 prosent pr.
år vil det være behov for over dobbelt så
mye energi i år 2000.

Elektrisitetsforsyningen (som er en del
av tallene ovenfor) vil også, etter NVEs
prognoser, få en sterk vekst fram til år
2000. Brutto el. produksjon for Norge pr.
1/1 79 var 85,1 TWh (1) og NVE regner
med en produksjon i år 2000 på ca. 125
TWh. Norges vannkraftpotensial er bere-
gnet til 157,9 TWh hvorav en del er ver-
net eller foreslått varig vernet.

Etterhvert som fler og fler vassdrag blir
regulert, samtidig som det politisk blir
mye vanskeligere å bygge ut de gjenvæ-
rende vassdrag, har styresmaktene kon-
krete planer om å bygge atomkraftverk.

Hvem ønsker atomkraft?

Norge har i ca. 30 år drevet forskning og
gjort investeringer med en kommersiell

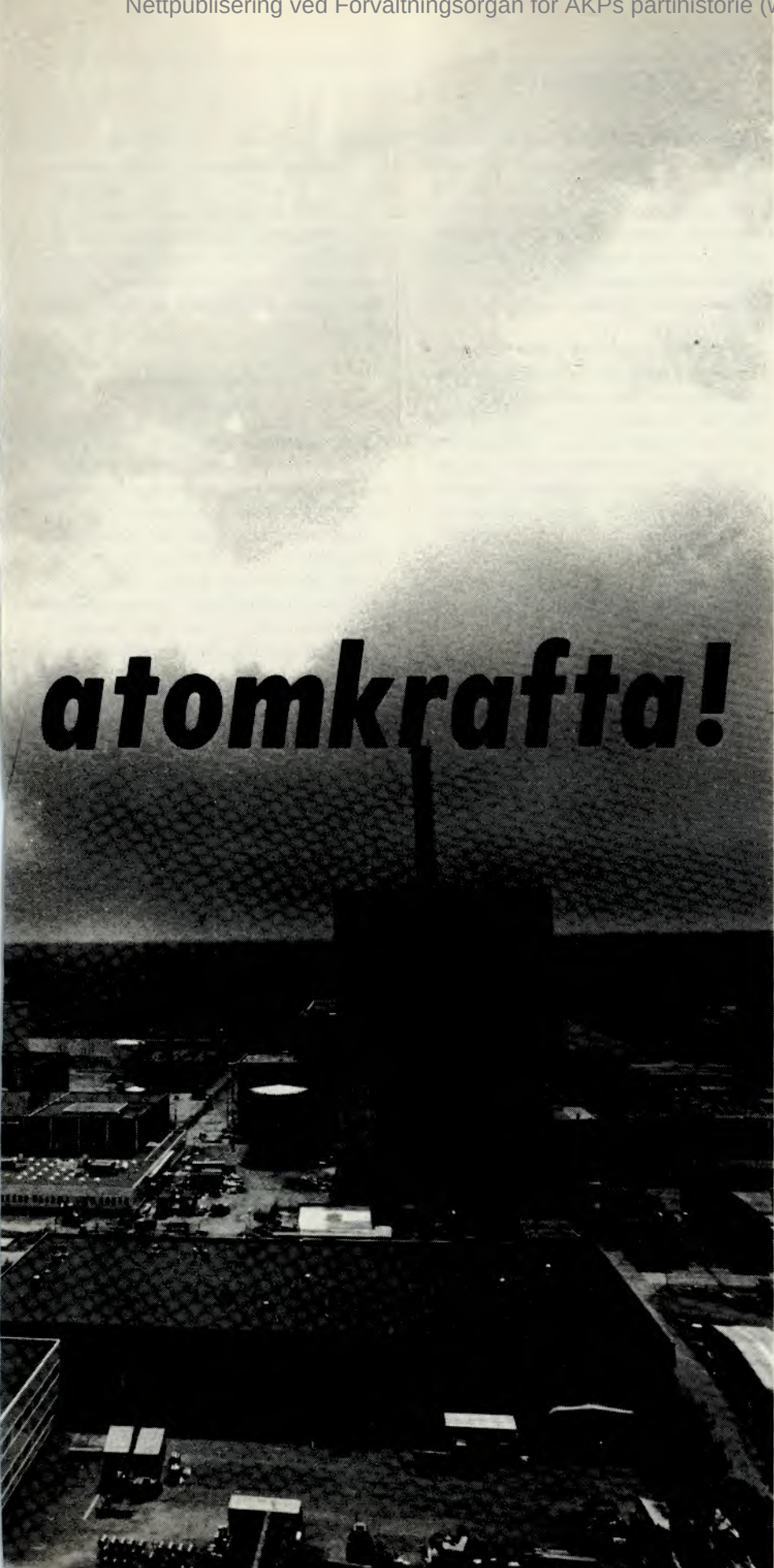
bruk av atomkraften som siktemål. De
som sterkt ønsker at Norge skal satse på
atomkraft er selskaper som Norsk Hydro,
Årdal og Sundal verk, Elkem Spikerver-
ket. Dessuten utenlandsk kapital som
Mobil, Exxon, BP, Shell, Phillips og Al-
can. Sist men ikke minst har den norske
staten, mesteparten av tida representert
ved DNA regjeringer, gått i spissen for at
atomkraft skal bygges i Norge. Jens Chr.
Hauge var en av dem som i 1945 ivret for
å sette i gang prosjekter på dette områ-
det.

Det er i dag planer om å legge atomk-
raftverk ved Oslofjorden, på Flisa, i områ-
det rundt Trondheimsfjorden, Bergens-
regionen og områder i Troms og Finn-
mark. I alt er det plukket ut 76 alternative
lokaliseringssteder.

Etter atomkraftulykken i Harrisburg
28. mars i år, kan uttalelser fra noen
statsråder tyde på at vi ikke skal ha kjer-
nekraft i Norge på lang tid. Disse uttalel-
sene må vi ikke la oss lure av. Kampen
mot atomkraft må nå ikke trappes ned,
tvert imot, nå gjelder det å presse Stor-
ting og Regjering til ikke å vedta utbyg-
ging av atomkraft i Norge.

atomkrafta!

Hvorfor si nei til atomkraft

Jeg er motstander av atomkraftverk ikke bare i Norge, men også i resten av verden inkludert land i den tredje verden og Kina. Jeg skal i det følgende kort begrunne dette. Noen atomkjerner er ustabile og de vil med tiden omvandles til mer stabile kjer-
ner. Slike kjerner kalles radioaktive. Når et radioaktivt stoff omvandles blir det frigjort energi som sendes ut i form av strå-
ling. Et radioaktivt stoff er karakterisert ved en halveringstid. Det er den tid det tar før halvparten av en viss mengde av dette stoffet har undergått den radio-
aktive omvandlingen til mer stabile for-
mer. Man regner at et stoff må gjennom-
gå 20 halvinger før det kan ansees ufar-
lig. Strontium-90 som er et giftig stoff som dannes i en atomreaktor, har en hal-
veringstid på 28 år og må holdes adskilt fra alt levende i ca. 600 år. Plutonium 239 har en halveringstid på ca. 24 000 år. I et atomkraftverk produseres det radioaktive stoffer som kan gjøre skade på organis-
mer i årtusener framover. Er det mulig å holde disse giftige stoffene adskilt fra alle levende vesener i så mange år? Hvis ikke, hva blir i så fall konsekvensene? Disse spørsmålene fins det ingen skikkelig løs-
ning på i dag. Derfor må det også være et ufravikelig krav at man forbyr atomkraft-
verk til man har kommet fram til løsninger som er sikre.

Forskerne er uenige, men mange hev-
der at selv den minste radioaktive stråling vil kunne frambringe kreft hos menne-
sker.

Rassmussen-rapporten (kom ut i 1974 på oppdrag fra AEC — amerikanske ener-
gi kommisjonen), vurderer sannsynlighet og konsekveser ved en kjernekraftulykke. I den er det gjort forsøk på å beregne konsekvensene ved en total reaktor-
ulykke, resultatet ble: Akutte dødsfall 3300, akutte skader 45 000, seinere kreft-
dødsfall 45 000, knuter på skjoldbrusk-
kjertelen 240 000, genetiske skader 5100, areal som midlertidig må evakueres 742 km².

Dette gjelder for en 1000 MWe (2) re-
aktor i USA. Usikkerheten i disse tallene er meget store, og senere rapporter har kommet fram til at tallene må multiplise-
res med minst 10 for å få et riktig bilde av konsekvensene. Kjernekraftutvalget (nedsatt i 1976) bygger på den samme

ATOMKRAFT

beregningsmåten som Rassmussen-rapporten.

Totale reaktor-ulykker, slik som holdt på å skje i Harrisburg, er bare et argument mot kjernekraft. Det finnes også andre argumenter.

Transport

Uranet (Uran 235) som brukes i brenselstavene i lett vannsreaktorene, må transporteres en rekke ganger fra det brytes ut i gruvene til brenselet er utbrent og noe må lagres og en del sendes til gjenvinningsanlegg. Under transport av disse livsfarlige stoffene, er de utsatt for sabotasje og tyveri som kan få uante konsekvenser. F.eks. kan Plutonium brukes for å lage atombomber med relativ enkel teknologi.

Lagring

Det høyaktive avfallet fra brenselstavene må lagres isolert fra alt liv i hundre eller tusener av år. Atomkraftverk har nå vært i drift i 25 år og endelig sluttlagring av det

giftige avfallet vil ikke kunne finne sted tidligst før om 15–25 år. I dag lagres avfallet i flytende form på tanker. Det har skjedd en rekke utslipp fra disse tankene. I Hanford, i staten Washington, hvor det meste av USAs radioaktive avfall fra det militære atomprogram er lagret, har over 2 millioner liter radioaktiv væske lekket ut i løpet av årene.

Den sluttlagring som mest sannsynlig tas i bruk i framtida, er lagring i stabile fjellformasjoner eller i stabile saltleier. Avfallet blir da omgjort til fast form (blir støpt inn i glass) og lagt i stålbeholdere før det blir lagt bort til sluttlagring. Granliutvalget anbefaler sluttlagring i grunnfjell. Det er imidlertid meget usikkert om denne metoden vil klare å holde giftstoffene borte fra alt liv i tusener av år. Et ufravikelig krav må være at lagringsproblemet må være løst før det settes i gang med atomkraft i Norge.

Voldsapparatet styrkes

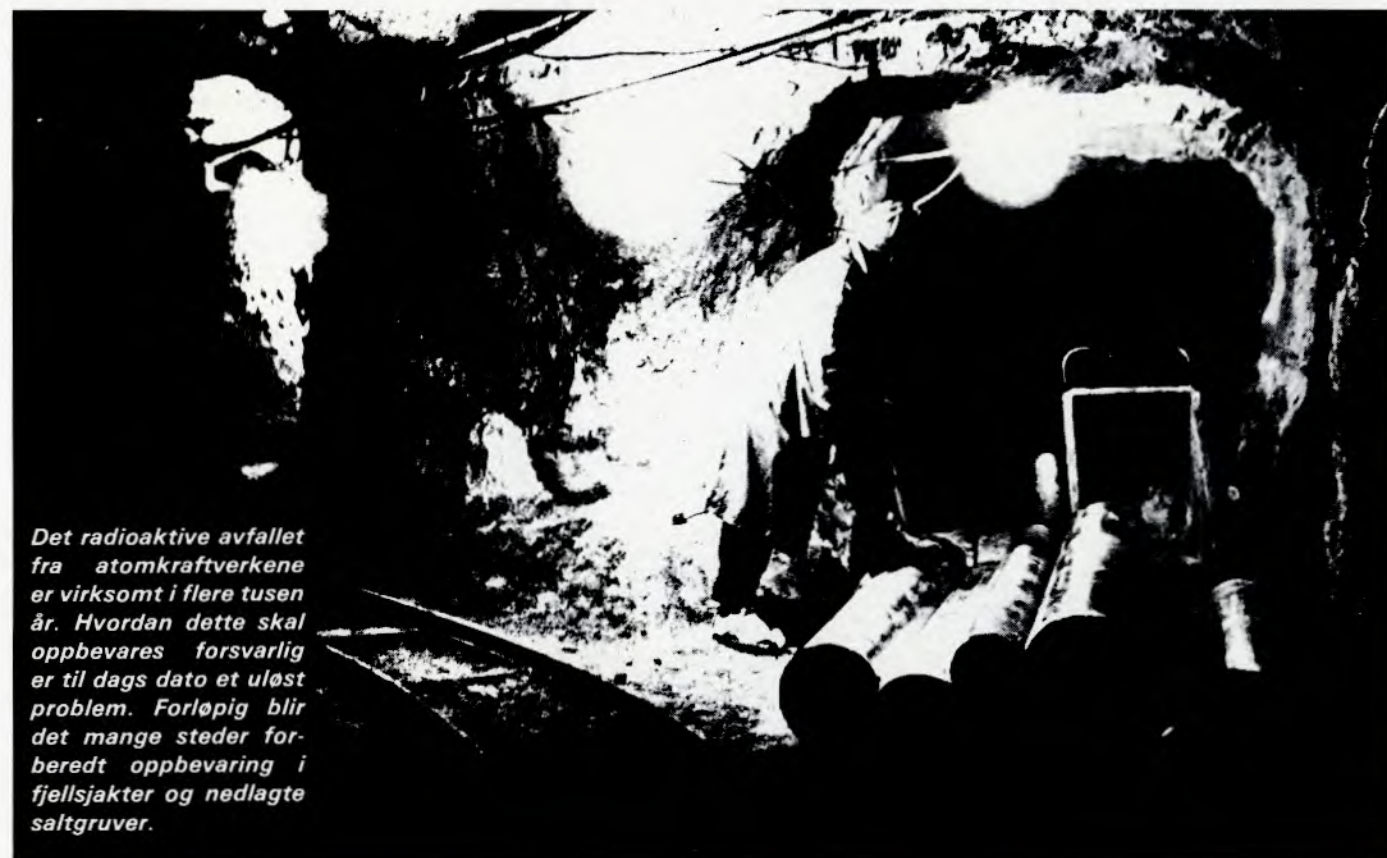
Et samfunn som baseres på atomkraft for å dekke sin el.produksjon, vil bli et mer

sårbart samfunn. Lagringsplasser og transport av radioaktivt avfall, vil lett kunne være utsatt for sabotasje og tyveri. Dette vil kreve at samfunnet bygger ut sitt voldsapparat. Det skal ikke mye fantasien til for å tenke seg at det samme voldsapparatet kan bli brukt mot rettferdige streiker og demonstrasjoner. Dette må vi gå imot.

Kjernekraft-utvalgets rapport

I diskusjonen for eller imot atomkraft i Norge kommer en ikke utenom Granliutvalgets rapport som ble ferdig i juni 1978. Flertallet går inn for atomkraft i Norge.

Rapporten var ferdig før atomkraftulykken i Harrisburg. Dette er den alvorligste ulykken som har skjedd når det gjelder sivile atomkraftverk. Ulykken skapte en voldsom debatt over hele verden. I Sverige ga den støtet til at det skal holdes folkeavstemning for eller imot kjernekraft. Ulykken resulterte også i at Rassmussen-rapporten ble sterkt kritisert. Hovedkritikken går på metodene for

Det radioaktive avfallet fra atomkraftverkene er virksomt i flere tusen år. Hvordan dette skal oppbevares forsvarlig er til dags dato et uløst problem. Forløpig blir det mange steder forberedt oppbevaring i fjellsjakter og nedlagte saltgruver.

ATOMKRAFT

å beregne sannsynlighet og konsekvenser er meget usikre. I tillegg har en rekke organisasjoner kritisert Rassmussen-rapporten, bl.a. NRC (den amerikanske atomkraft kontroll kommisjon) og UCS (Union of Concerned Scientists).

Rassmussen-rapportens metoder er grunnlaget for kjernekraftutvalgets beregninger. Allikevel stemmer flertallet i utvalget for kjernekraft i Norge.

Et minstekrav, som bl.a. Naturvernforbundet stiller, må være at Granliutvalgets innstilling må vurderes. Kjernekraftutvalget tar bare opp spørsmålet om sikkerhetsforholdene ved kjernekraft. Andre forhold som sosiale, politiske eller økonomiske tas ikke opp til vurdering. Innstillinga kan derfor ikke danne grunnlag for om vi skal ha atomkraft i Norge. Utvalget har bare vurdert sikkerheten ved et par lett-vannsreaktorer og ikke ved breederreaktoren. Denne kan utnytte energien i uranet kanskje 50 ganger bedre enn termisk reaktor. Uran vil om en del ti-år være mangelvare, deri ligger fordelene ved breederen, men samtidig er det mye større

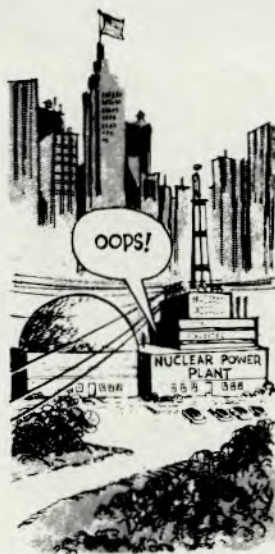
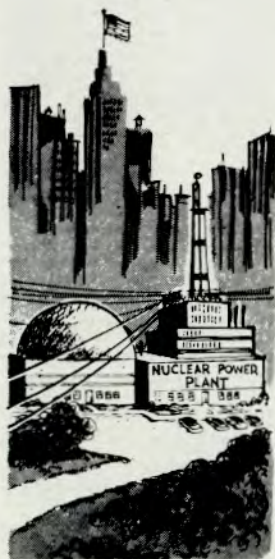
problemer forbundet med sikkerhet og plutonium.

Delta i motstanden mot atomkraft

Hvis vi mener alvor med at vi er motstandere av atomkraft, må RV og AKP(m-l) aktivt engasjere seg i motstanden mot atomkraft. Tid og krefter må prioriteres til følgende: 1. Vi må gjøre mer undersøkelser og få fram avsløringer. Klassekampen har i det siste hatt noen fine artikler. 2. Flest mulig må melde seg inn og delta aktivt i Aksjon mot atomkraft (AMA). Det er denne organisasjonen som i dag er best egnet til å organisere kampen mot atomkraft.

M.A.

1. 1 TWh = 1 milliard kWh, omtrent den kraftmengde man får av Alta/Kautokeino vassdraget.
2. 1 MW = 1000 kW. MW angir den elektriske effekten. Hvis et 1000 MWe kjører med full effekt tilsvarer dette 8,76 TWh.

Her finner du verdens atomkraftverk

UNDER BYGGING/
ELLER PLANLAGT

I DRIFT

	I DRIFT	UNDER BYGGING/ ELLER PLANLAGT
USA	70	171
Storbritannia	33	8
Sovjet	33	21*
Japan	22	8
Vest-Tyskland	15	16
Frankrike	14	45
Canada	11	15
Sverige	6	6
Italia	4	5
Øst-Tyskland	4	5
Belgia	4	4
India	3	5
Spania	3	14
Sveits	3	4
Bulgaria	2	2
Finland	2	2
Nederland	2	
Tsjekkoslovakia	4	3
Argentina	1	1
Sør-Korea	1	4
Pakistan	1	1
Taiwan	1	5
Brasil		3
Iran		8
Jugoslavia		1
Cuba		1
Luxemburg		1
Libya		1
Mexico		2
Østerrike		1
Filippinene		2
Polen		2
Puerto Rico		1
Romania		2
Sør-Afrika		2
Ungarn		2

*) Her er ikke tatt med den storstilte kjernekraftplanen som Comecon-landene har planlagt med 160 nye kjernekraftverk.

I HITLERS TYSKLAND...

Rivaliseringa mellom Sovjet og USA vil føre til verdenskrig! Dette har vært marxist-leninisters påstand i flere år. Tesen har møtt motstand fra mange hold.

Denne artikkelen sammenligner den økonomiske situasjonen i verden med forholdene før de to foregående verdenskriger. Parallellene mellom stillinga til datidens Tyskland og Sovjet i dag er slående.

En ny verdenskrig er under oppseiling, hovedaktører vil bli de to supermaktene USA og Sovjet. Dette har vært påstanden til kommunister i flere år. Mange har ikke tatt det alvorlig. Spesielt fra SV-kretser har påstanden blitt møtt med stor indignasjon. De holder krampaktig fast i det gamle verdensbilde der USA er hovedfienden og Sovjet er tiltenkt en defensiv rolle. Ofte blir det vist til at Sovjets kapitaleksport er for liten og andelen av verdenshandelen er minimal. Dette er da argumenter for at Sovjet ikke kan spille noen offensiv rolle i verdensmålestokk og at det umuliggjør en ny verdensomspennende imperialistisk omfordelingskrig.

Det er riktig at Sovjets kapitaleksport er liten sammenlignet med USA. Deres bruttonasjonalprodukt er på ca. 2/3 av USAs. Men dette er slett ikke argumenter for at Sovjet er på defensiven slik mange vil ha det til. Formålet med denne artikkelen er nettopp å vise at Sovjet er på offensiven. At Sovjet er den mest sannsynlige utløser av en tredje verdenskrig. At denne krigen sannsynligvis vil følge «det klassiske mønster». Den vil bli en imperialistisk omfordelingskrig mellom Sovjet og USA.

For å dokumentere dette har Røde Fane undersøkt utviklinga mellom USA og Sovjet fra 1956 til i dag, sammenlignet med utviklinga mellom Tyskland og England opp til 1914 og 1939.

Fakta viser at motsigelsen mellom Sovjets raskt økende produksjonsapparat på den ene sida, og deres sterkt begrensede innflytelsesområder for eksport av varer og kapital på den andre sida, blir stadig mer akutt. Behovet for «lebensraum» blir stadig mer påtrengende. Ja, omlag like skjerpet som for Tyskland i åra før første og andre verdenskrig.

Det ligger sjølsagt en viss fare i det å sammenligne Tyskland og Sovjet helt mekanisk. Det er viktige forskjeller økonomisk, politisk og militært mellom Tyskland før andre verdenskrig og Sovjet i dag. Allikevel er parallellene og likhetene større enn disse forskjellene. Derfor mener jeg at det er fruktbart å vise at de samme faktorene som førte til første og andre verdenskrig, i høyeste grad gjør seg gjeldende i dagens verdensbilde.

Det klassiske mønster

Hva er så det «klassiske mønster» for de to verdenskriger i vårt århundre? Det er den *ujevne utviklinga* mellom de ledende imperialiststatene som fører til disse krigene. Det unge «rovdycet» Tyskland utvikla sitt *produksjonsapparat* mye raskere enn den gamle herskermakta; England. På den andre sida klarte ikke Tyskland å erobre *innflytelsesområder* der de kunne selge varer og investere kapital i et omfang som tilsvarte deres nye økonomiske styrke. Uansett hvilke økonomiske og politiske midler de brukte, klarte de ikke å trengje England ut. Den eneste veien som sto igjen, var krig. Gjennom verdenskrigene prøvde Tyskland å ta den del av verdens produksjonsapparat og markeder som tilsvarte deres styrke. Det som får en

...OG DAGENS SOVJET:

Supermaktenes økonomi peker mot verdenskrig

imperialiststat til å utløse krig, er altså motsigelsen mellom imperialiststatens produktivkrefter på den ene sida og dens markeder for varer og kapital på den andre sida. Jo mer utvikla produksjonen er i forhold til markedene, desto skarpere blir motsigelsen. Og desto større blir aggressiviteten og krigsfaren.

Tyskland/England før første verdenskrig

Hvordan utvikla forholdet mellom Tyskland og England seg? Disse små tabellene viser hvordan de utvikla seg ujevnt:

Andel av verdens industriproduksjon i prosent¹⁾

	1870	1900	1913
Tyskland	13	16	16
England	32	18	14

Indeks for industriproduksjon

	1870	1900	1913
Tyskland	100	333	613
England	100	180	227

Tyskland utvikla seg mye raskere enn England.

Men hvordan var det med markedene for varer og kapital? Fikk Tyskland andeler som tilsvarte deres økte økonomiske styrke?

Andel av verdenshandelen i prosent²⁾

	1880	1900	1913
Tyskland	11	13	13
England	20	19	15

Kapitaleksporten i mill dollars³⁾

	1900	1914
Tyskland	4800	6700
England	12100	19500

Tysklands vareeksport var ikke på høyde med styrken i produksjonen, og kapitaleksporten var meget liten i forhold til Englands. Markedene var altså små i forhold til Tysklands nye økonomiske styrke. Tyskland gikk til krig i 1914 for å få «lebensraum», på bekostning av det gamle rovdyr England, som hadde gått relativt raskt tilbake i økonomisk styrke, men som dominerte store deler av verden.

Den andre verdenskrig

Den økonomiske styrken til England og Tyskland utvikla seg i høyeste grad ujevnt:

Produksjonsvolum 1913 = 100

	1932	1935	1939
Tyskland	100,8	113,2	186,8
England	106,2	121	133,8

KRIGSFAREN

Tyskland utvikla seg mye raskere, og hadde i 1938 oppnådd 12 prosent av verdens industriproduksjon, helt på høyde med England.⁵⁾ Og hva med markedene, da? Fikk Tyskland en andel på fredelig vis som tilsvarte den nyvunne økonomiske styrke? Nei.

Andel av ferdigvareeksporten i verden⁶⁾

	1929	1938
Tyskland	20,5	22,7
England	22,4	22,1

Hva så med kapitaleksporten

Kapitaleksport i mill dollars⁷⁾

	1930	1938
Tyskland	1100	700
England	18 200	22 900

Igen finner vi den samme motsigelsen. Den oppadstigende imperialismakta, Tyskland utvikler sin produksjon raskere enn den gamle herskermakta, England. Men Tyskland klarer ikke på noen måte å skaffe seg innflytelsessfærer som tilsvare deres styrke. For vareeksporten klarer de det noenlunde. Men for kapitaleksporten slett ikke. De klarer ikke å erobre fabrikker, gruver og banker gjennom kapitaleksport, de får da heller ikke den del av profitten som skapes i verden, som deres økonomiske styrke skulle tilsvare. Englands kapital utsugde fortsatt store deler av verden, samtidig som de ble relativt svakere i produksjonen. Vi kjenner alle Hitlers svar på denne motsigelsen: den andre verdenskrig ble starta for å erobre det «lebensraum» som tilkom det sterke Tyskland.

Slik er altså det «klassiske mønster» for verdenskrigene i vårt århundre. Vi ser altså, at jo mindre kapitaleksporten og vareeksporten er i forhold til den økonomiske styrken til den oppadstigende makt desto mer aggressiv blir den. Liten kapitaleksport og vareeksport er altså ikke et tegn på ufarlighet og fredelighet, men kan bety aggresjon og krigsfare.

Utviklinga av produksjonen

Hvem har utvikla seg raskest? Dette får vi best svar på ved å studere industriproduksjonen.

Utviklinga av produksjonen

Hvem har utvikla seg raskest? Dette får vi best svar på ved å studere industriproduksjonen.

Indeks for industriproduksjon 1970 = 100⁸⁾

	1960	1970	1977
Sovjet	44	100	159
USA	61	100	129

Disse tallene levner ingen som helst tvil om at Sovjet utvikler seg raskere enn USA. Enkelte trøster seg da med at det bare er fordi utgangspunktet var så lavt. Men hva da med Sovjets andel av verdens industriproduksjon?

Andel av verdens industriprod. i prosent⁹⁾

	1955	1960	1970
Sovjet	15,0	18,5	22,5
USA	38,6	32,5	27,3

Dette viser akkurat samme tendens. Sovjet utvikler seg raskere enn USA og nærmer seg til og med USA's nivå.

Hva så med bruttonasjonalproduktet? Det gir et uttrykk for styrken på samtlige økonomiske områder. Sovjets bruttonasjonalprodukt har også utvikla seg raskere enn USA's.

Bruttonasjonalprodukt. Sovjet i prosent av USA¹⁰⁾

	1950	1970	1977
Sovjet	31	65	67
USA	100	100	100

Alt i alt må vi si at utviklinga følger «det klassiske mønsteret». Sovjet går relativt raskere fram, den gamle supermakta går relativt tilbake.

Utviklinga av handelen

Har så Sovjet makta å ta andeler av verdenshandelen som samsvarer med deres økte styrke i produksjonen? Fakta viser at dette ikke er tilfelle:

Andel av verdenshandelen¹²⁾

	1955	1960	1970	1976	1977
Sovjet	3,7	4,3	4,1	3,8	4,4
USA	16,5	15,9	13,6	12,1	11,4

En må vel si at dette er en stagnasjon i utviklinga av markedene for Sovjet, sjøl om handelen deres har økt i rubler. Men de har ikke erobra *andeler* som tilsvare deres økonomiske styrke. USA på sin side går relativt raskt tilbake, men problemene for Sovjet er ennå større enn dette kan tyde på. For sjøl i de landa der de dominerer eller har sterk innflytelse gjennom vennskaps- og samarbeidsavtaler, klarer Sovjet ikke å øke markedsandelene. Noen få eksempler får rekke som illustrasjon: Tallene gjelder andel av eksporten til vedkommende land i prosent.

	1970	1977
Egypt	12,1%	5,6%
India	7,9%	3,3% (1976)
Cuba	52,7%	40,2% (1975)
Ungarn	33,1%	27,5%
Tsjekkoslovakia	32,7%	33,9%
Romania	25,5%	17,5% (1976)

Disse tallene skulle si mye om hvor vanskelig det er for Sovjet å ekspandere på fredelig vis. Det er faktisk slik at Sovjet stanger hodet mot veggen, ja i noen viktige land går de tilmed tilbake i andel.

Kapitaleksporten

Som kjent ble kapitaleksporten spesielt viktig i imperialismens tidsalder. Gjennom kapitaleksporten tok imperialistene kontroll over produksjonsmidlene i fremmede land, og sugde profitt ut av dem. Gjennom kapitaleksporten delte stormaktene opp verden i interessesfærer. Rivaliseringa om kapitlemarkeder blir derfor et brennpunkt i den ujevne utviklinga som fører til krig.

Dessverre er det i dag slik at opplysningene om særlig Sovjets kapitaleksport verken er fullstendige eller alltid sammenlignbare med data om USA's kapitaleksport. Her må vi derfor gjøre flere undersøkelser for å få fram et tilnærma faktisk bilde. Vi må nå nøye oss med noen bruddstykker av virkeligheten i denne omgang.

Kapitaleksport er mange forskjellige ting. Det mest kjente er *direkte investeringer* (aksjer) i firmaer. Men også lån og kreditt hører til kapitaleksporten. Likeledes regnes u-hjelp og militær hjelp til kapitaleksport. Viktigst er direkte investeringer som gir eiendomsrett og andel i profitt. Men de andre formene er også

KRIGSFAREN

Utviklinga av stålproduksjonen er et av kriteriene for å vurdere styrkeforholdene mellom supermaktene. Sovjet har tatt sterkt innpå USA, men andelen av verdenshandelen har stagnert. Dette er en av faktorene som tvinger Sovjet til å ekspandere. Bildet er fra en stålfabrikk i Buffalo i staten New York.

viktige i det lån gir profitt gjennom rente, og «hjelp» gir pressmuligheter overfor regjeringene.

Først til *u-hjelpe*. I perioden 1970–76 ga Sovjet «u-hjelp» til et samlet beløp på 7 141 mill dollars. USA på sin side ga hele 59 673 mill dollars. Dette er over 8 ganger mer enn Sovjet, det samme som forholdet utover 60-tallet. 13) Kommentarer er overflødig.

Så til de *direkte investeringer*. Opplysningene om Sovjet er høyst mangelfulle. Peking Review 3/78 hevder at Sovjet eksporterte kapital for 13 mrd. dollars fra 1954–72 til 1000 bedrifter i 49 u-land de hadde samarbeidsavtaler med. Kapitaleksporten til COMECON-land gikk i tida 1954–74 opp i 10 mrd. dollars. Der-til kommer kapitaleksport til de ca 60 fellesselskaper Sovjet har i vesten, ifølge forretningsbladet Vision 2/77. Den store svakheten med disse tallene, er at det er uklart om de i tillegg til kjøp av aksjer også omfatter lån til firmaene.

Opplysninger om USA's direkteinvesteringer står å lese i landets statistiske årbok. De viser at de samlede direkteinvesteringer økte fra 75 480 milliarder dollars i 1970 til 177 244 milliarder dollars i 1976. Ca. 56 milliarder var i Europa og 29 milliarder i u-land. På grunnlag av disse investeringene kontrollerer USA en kjempe-

messig produksjon i utlandet, og høver inn milliardprofitter. Vi skal være svært forsiktige med å trekke konklusjoner av et slikt tallmateriale. Men mye tyder på at USA ikke bare ligger langt over Sovjet i nivå for kapitaleksport, men at de også utvikler sin kapitaleksport *raskere*. Allikevel er det ingen tvil om at Sovjet er en stor kapitaleksportør, som øker sin internasjonale utbytting år for år.

Men Sovjets kapitaleksport er etter alt å dømme meget liten i forhold til denne supermaktas økonomiske styrke. Dette er den samme situasjon som Tyskland befant seg i i 1914 og 1939. Sovjet følger i store trekk det klassiske mønsteret, sjøl om det er klare ulikheter i innholdet i den tyske og sovjetiske kapitaleksport.

Imperialisme betyr krig

Hvordan står nå motsigelsen i rivaliseringa mellom Sovjet og USA. For det første kan vi slå fast at Sovjet utvikler sine produktivkrefter og sin produksjon mye *raskere* enn USA. Den ujevne utviklinga som er «det klassiske mønster», er et faktum. Det er Sovjet som er den oppadstigende makta, mens USA går relativt tilbake. Dette er likt utviklinga Tyskland/England foran de to tidligere verdenskrigene.

For det andre viser fakta at Sovjet langt fra har vunnet markeder som står i forhold til deres økonomiske styrke. Sovjet har en andel av verdens industriproduksjon på over 20 prosent. Men Sovjets andel av verdenshandelen er bare på ca 4 prosent. Dette viser at behovet for eksportmarkeder er skrikende. Likeledes er landets andel av verdens kapitaleksport trolig mye mindre enn deres andel på 1/5 av verdens industriproduksjon skulle tilsi.

De nye tsarene i Kreml har derfor et veldig behov for ekspansjon. De trenger innflytelsesfærer for sin kapital og sine varer. Disse områdene må flerdobles om de skal få den andel som styrken skulle tilsi. Sovjet trenger en *nyoppdeling* av verden.

Hvorfor er det slik? Hvorfor kan de ikke nøye seg med det de har? Fordi Sovjet er kapitalistisk, så konkurrerer de med USA, EF og Japan om den profitten som blir skapt i verden. I dag tar USA & Co det alt vesentlige gjennom handel og kapitaleksport. Skal Sovjet følge med som supermakt, *må* de konkurrere ut yankee'ene og ta større deler av profitten. Ellers havner de i baklekse.

— Dette kan da gjøres på fredelig vis, det trenger da ikke å bli krig, sier mange SV'ere. Fakta viser at Sovjet *har* prøvd seg med handel og diplomati, men har *fortsatt* ynkelige markedsandeler. Ja, i endel vennligsinna land er det faktisk slik at de stagnerer eller går tilbake! Mens EF, USA og Japan går fram på deres bekostning. Det vil heller ikke være mulig for Sovjet å *kjøpe* USA ut fra utenlandskonserner de eier. Rockefeller & Co vil aldri gi fra seg herredømmet til Bresjnev på denne måten i imperialismens tidsalder er det bare *en* løsning på slike motsigelser. Det er krig. Ved hjelp av krigen prøver den oppadstigende makta å ta de deler av verden som de synes de har krav på ifølge sin styrke. Slik gjorde Tyskland i 1914 og 1939. Slik vil Sovjet måtte gjøre i vår tid. De vil følge det «klassiske mønsteret». Målet for krigen blir å erobre industriområder som den gamle supermakta har holdt dem ute fra med økonomiske og politiske midler. Bare på denne måten kan Sovjet erobre markeder for sine varer og sin kapital, som tilsvarer deres raskt voksende økonomiske styrke. Bare på denne måten kan statskapitalistene i Kreml akkumulere profitt i en målestokk som tilsvarer deres styrke.

Den militære opprustninga

Sovjet har vokst raskt økonomisk, samtlig som de har ekspandert mye mindre internasjonalt. Hvor er det blitt av det økonomiske overskuddet? Sovjet har produsert kanoner for smør. De nye tsarene har satt inn det økonomiske overskuddet vesentlig i rustningsindustrien. For å forberede seg på en nyoppdeling av verden med voldelige midler.

SV framstiller det gjerne slik at Sovjets rustninger bare er et svar på USA's opprustning, og at USA egentlig rustet mest. (Se f.eks. Erik Rudengs SV-hefte «Sovjet», s. 64). Men hva er de faktiske forholda? Nedenfor gjengir vi en tabell fra det Internasjonale Institutt for Strategiske Studier i London over militærutgiftene til Sovjet og USA fra 1955 til i dag. Talla er i mill. dollars i løpende priser.

	1955	1960	1965
Sovjet	32 400	27 000	37 000
USA	40 371	45 380	51 827

	1970	1975	1977
Sovjet	53 900	124 000	133 000
USA	76 507	88 983	104 250

Fakta viser at Sovjet ikke bare har tatt igjen USA, men at de har utvikla seg ennå mye raskere, og har gått et langt stykke fra USA i rustningsutgifter. Ifølge Peking Review 22/79 økte de russiske militærutgiftene til hele 146 mrd dollars i 1978. Stadig flere vurderer det nå slik at Sovjet er sterkest også i absolutt militær slagstyrke, senest Finn Lied i VG 18. juni i år. Han peker på at ubalansen nå bare øker i sovjetisk favør.

Det er med andre ord snakk om noe helt annet enn å forsvare seg. Det er snakk om å ta verdensherredømmet fra USA gjennom krig.

Eirik

Kilder:

- 1) «Der Imperialismus der BRD», Verlag marxistische Blätter GmH, Frankfurt am Main, 1972. Utgiver er Institut für gesellschaftswissenschaften ved SED's Sentralkomite, Øst-Tyskland. Side 13.
- 2) Som note 1
- 3) K. Eklund og Per Reichard: «Är Sovjet kapitalistiskt?», Bokförlaget Röda Rummet, Stockholm 1976, s. 199.
- 4) CMCipolla, The Fontana Economic History of Europe, s. 93. Collins/Fontana Books 1976. The Twentieth Century, part 1.
- 5) Som note 1, s. 415
- 6) Som note 1, s. 415
- 7) Som note 3, s. 199
- 8) FN's Statistiske Årbok, 1977
- 9) IPW-Berichte, nr 1/72, utgitt av Institut für Internationale Politik und Wirtschaft, Berlin, DDR.
- 10) The USSR in Figures, Central Statistical Board, Moskva 1978.
- 11) FN's Statistiske Årbok 1977.
- 12) FN's Yearbook of International Trade Statistics, 1977
- 13) FN's Statistiske Årbok, 1977.

EBBING OG

Debatt:

Denne artikkelen er eit svar på intervjuet med Hans Ebbing i Røde Fane nr. 3/79. Vi skal konsentrere oss om det viktigaste spørsmålet i intervjuet, overgangssamfunnet sin teori og praksis. Når det gjeld påstanden til Ebbing om Sovjets veikskap i høve til USA viser vi til artikkelen ein annan plass i bladet.

På koll

«Overgangssamfunnet er verken fugl eller fisk»

Sjølvsagt om Ebbing nyanserer seg noko i høve til artiklane i Kontrast frå 1975, held han fast ved kjerna i argumentasjonen. Sovjet er eit overgangssamfunn, korkje arbeidarklassen eller borgarskapet har statsmakta i landet. Ho tilhøyrer nye sosiale sjikt som det kapitalistiske samfunnet ikkje kjenner. Ebbing karakteriserer sjiktet på denne måten i intervjuet:

«Det dreier seg ikke her om historiske klasser i samme historiske forstand som for eksempel borgerskap og arbeiderklasse er historiske klasser. Det dreier seg om

TEORIEN OM OVERGANGSSAMFUNNET:

isjonskurs med Lenin

klasser som på en måte ikke har noen «historisk rolle», men nettopp er sosiale overgangsgrupper, preget av at disse samfunnene er verken fugl eller fisk.»

Ebbing hevdar at dette er i samsvar med teoriane til Lenin, og han oppmodar oss til å studera «Staten og revolusjonen»: «... dette verket burde være obligatorisk lesning også i ml-bevegelsen.» (Kontrast 3-75). I denne boka finn Ebbing, etter det han sjølv seier, støtte for teorien om overgangssamfunnet, det som korkje er fugl eller fisk.

Er det sant at Ebbing kan stø seg på «Staten og revolusjonen»? Boka er eit

oppgjer med ei rekkje reformistiske og anarkistiske teoriar om staten, der eit av hovudpoenga er at *staten er ein klassestat* under føydalismen, kapitalismen, så vel som i det sosialistiske samfunnet. Eg trudde det var umogeleg å opna boka utan at ein i alle fall greip den ideen.

Men anten har Ebbing lese Lenin utan å forstå han, eller så er han usamd med Lenin, men freistar likevel å ta Lenin til inntekt for sine egne teorier, slik revisjonister av ulik slag alltid har prøvd å ta marxismens klassikararar til inntekt for seg sjølv.

Vi skal sitera Lenin for å visa at Ebbing tek feil. Vi kjem i det heile ikkje

utanom metoden med sitat frå klassikarane i denne artikkelen. «Sitatkrig» er ofte ei ufruktbar diskusjonsform, ofte er det slik at klassikarsitat i seg sjølv ikkje kan dokumentera at ei politisk line er rett. Men i dette tilfellet prøver Ebbing å angripa eit *kjernepunkt* i leninismen i Lenins namn. Da må vi seie stopp. Lenin er nemleg heilt klår når det gjeld desse spørsmåla.

Vi vil òg ha sagt at vi ikkje avgjer klassekarakteren til Sovjet-staten med å sitera Lenin. Det krev konkrete undersøkingar av klassesetilhøva i Sovjet for å avgjera det spørsmålet.

EBBING OG OVERGANGSSAMFUNNET

Staten og Revolusjonen

Vi kan godt starta med «Staten og revolusjonen», ei bok m-l-rørsla har studert i alle år, og som var ei av hovudverka i den første studiesirkelen til SUF(m-l). Her henta vi ideologisk føde i kampen mot NKP-revisjonismen og SF fram til bruddet i 1969.

Om statsmakta etter revolusjonen skriv Lenin mellom anna:

«Og vidare. Sjølve kjernen i den marxistiske statsteorien har berre dei gripe som innser at diktaturet til ein einskild klasse er naudsynt ikkje berre for proletariatet som har styrta borgarskapet, men for heile den historiske perioden som skil kapitalismen frå det «klasselause samfunnet», frå kommunismen.» (Oktoberutgåva side 49)

Dette skulle vera sterke ord å svelgja for Ebbing, som meiner det er *han* som har gripe den marxistiske teorien om staten, mens vi andre har snudd han på hovudet. Og Lenin held fram — og her oppmodar vi leserane til å fylgja særskilt godt med:

«Borgarlege statar er svært ulike i form, men kjernen i dei er den same: Same kva form dei har, er alle desse «statane i siste omgang nøydd til å vera diktaturet til borgarskapet. Overgang frå kapitalisme til kommunisme vil utan tvil koma til å syna ein veldig rikdom og ulikskap i politiske former, men kjernen er nøydd til å vera den same: proletariatets diktatur.» (same stad, side 49)

Alle statar er klassestatar. Det gjeld berre for oss å avgjera *kva for ein* klasse som har makta over staten. I nokre periodar kan det sjølvstundt vera vanskeleg, av di vi manglar konkret kunnskap om klassetilhøva, eller av di klassekampen er sterk og situasjonen uklår.

Men ein kjem ikkje utanom dette problemet gjennom å konstruera opp nye sosiale sjikt, som korkje tilhøyrrer arbeidarklassen eller borgarskapet. Det er dette Ebbing gjer. Han nekter å svara på spørsmålet om det er arbeiderklassen eller borgarskapet som i dag har statsmakta i Sovjet. Han gjer jamvel dei til lått som meiner at spørsmålet kan stillast så enkelt. I det før omtala nummeret av Kontrast (3-75) seier Ebbing fylgjande:

«... Problemstillingen settes enkelt slik: «Er det sosialisme eller kapitalisme i Sovjet i dag? ... Det føyes gjerne ironisk til: «Kanskje det er en mellomting» ...

For AKP dreier det seg om et enten/eller: «Svar ja eller nei». Slik skal kjettere «settes fast». Dermed har fortroppen ironisert bort nok en viktig ingrediens av marxismen.»

Ennå ein gong står Ebbing til stryk. Den «ingrediensen» han nemner har ikkje noko med marxismen å gjera. Og i sitatet ovafor såg vi at Lenin tek livet av den påstanden. Formene kan vera ulike, fasadane variera — men kjernespora målet er heile tida det same: proletariatet eller borgarskapet sitt diktatur??

«Lenin kaller proletariatets diktatur en hendøende statsmakt»

Ebbing har sjølvstundt rett i at staten under proletariatet sitt diktatur etter kvart skal visna bort. Men han hoppar — ikkje elegant — over dei økonomiske og politiske føresetnadane for dette. Ennå ein gong gløymer (eller gøymer) Ebbing bort eit av kjernepunkta frå «Staten og Revolusjonen».

I boka tek Lenin eit oppgjær med ei rad mistydingar og feilaktige filosoferingar om staten og rolla hans i klassesamfunnet. Eit av dei sterkaste åtaka set Lenin inn mot anarkistane, som hevdar at sosialismen må *avskaffa* staten, ein treng ikkje noko valdsapparat etter revolusjonen. Til dette svarar Lenin:

«Opportunismen utvidar ikkje sanna kjenninga av klassestriden til sjølve hovudpoenget, som er overgangsperioden frå kapitalismen til kommunisme, til det å styrta borgarskapet og avskaffa det fullstendig. I røynda er denne perioden nøydd til å vera ein periode med klassekamp så ofseleg som aldri før, og i former som er tilkveste som aldri før».

Dette er synet til Lenin på den første fasen av proletariatets diktatur. Klassekampen vert skjerpa, og dersom proletariatet tillet staten å visna bort, *mistar* proletariatet makta over staten og samfunnet.

Polemikken som Lenin rettar mot anarkistane råkar og Ebbing. Heller ikkje han har forstått at staten må styrkast etter revolusjonen. Den proletariske staten må styrkast i ein lang periode — *før han kan visna bort*.

Ein svak Sovjet-stat i 1920 ville ha vore eit lett bytte for ytre og indre fiendar. Landet låg i ruinar, problema i økono-

mien var store, folk svalt. Tida var ikkje inne til å byggja ned staten. Dette var Lenin og bolsjevikpartiet heilt klåre over, og det tok dei konsekvensen av.

Men Ebbing prøver å bruka Lenin som sanningsvitne i polemikken mot oppbygginga av den unge Sovjet-staten. Han tek feil.

Sjølvstundt meinte Lenin at staten skulle visna bort når det sosialistiske overgangssamfunnet nærma seg kommunismen. Men i talen til studentane ved Sverdlov-universitetet seier han klårt frå at det kjem til å ta *lang tid*:

«Vi har tatt fra kapitalistene denne maskinen og overtatt den (dvs. staten). Med denne maskinen eller klubba skal vi gjøre ende på all utbytting. Og når muligheten for utbytting ikke lenger eksisterer noe steds i verden, når det ikke lenger finnes jordeiere og fabrikkieiere, og når det ikke lenger er slik at noen foreter seg, mens andre sulter — først når muligheten for dette ikke lenger består, vil vi kaste denne maskinen på skraphaugen. Da vil det ikke finnes noen stat og ikke noen utbytting.» (Marx Engels marxisme s. 327, Forlaget Oktober 1977)

Ebbing vil avskaffa staten lenge før han har gjort oppgåva si, ja før han i det heile tatt har byrja på oppgåva, som ein reiskap i hendene til proletariatet.

Sosialismen er eit overgangssamfunn

Men kor har då Ebbing henta ideane sine frå, kva slags tilknytting har teoriene til marxismen, er dei berre tankespinn? Det er lett å sjå kor Ebbing har henta tankegodset sitt frå: Sosialismen er sjølv eit overgangssamfunn, mellom kapitalismen og kommunismen. Ebbing har «utvikla» og revidert denne grunnleggjande teorien i marxismen-leninismen til også å gjelda perioden «mellom» kapitalismen og sosialismen.

Lenin seier i «Staten og revolusjonen»:

«Den fyrste kjensgjerninga som har vorte svært nøye klårlagt av heile utviklingsteorien og av vitskapen i det heile — ei kjensgjerning som utopistane oversåg og som vår tids opportunistar, som er redde den sosialistiske revolusjonen, overser — det er at historisk sett må det utan tvil vera eit særskilt stadium, eller ein særskilt fase, med overgang frå kapitalisme til kommunisme.» (Oktoberutgåva, side 106)

EBBING OG OVERGANGSSAMFUNNET

Så langt vil Ebbing nok vera samd. Men når Lenin gjev dette overgangssamfunnet namn, skil dei lag. Lenin held fram med å sitera Marx:

«Marx heldt fram;

‘Mellom det kapitalistiske og det kommunistiske samfunnet ligg perioden med den revolusjonære omforminga av det eine til det andre. Til dette svarer òg ein politisk overgangsperiode då staten ikkje kan vera noko anna enn proletariatet sitt revolusjonære diktatur.’» (same stad)

Vi er klår over at røyndomen kan vera langt meir komplisert enn teoriane. Ikkje minst av di nokre samfunn opplevde den borgarlege og den sosialistiske revolusjonen om lag samstundes. Mao har òg kalla den første fasen i den sosialistiske revolusjonen i Kina for den *nydemokratiske revolusjonen*, for å streka under dei særprega trekka ved revolusjonar i føydale land. Men heile tida er det proletariatet og deira allierte som har statsmakta, og det er tale om første fasen i ein sosialistisk revolusjon.

Men det er ikkje desse spørsmåla Ebbing legg opp til å diskutera. Det er ikkje slike samfunn han kallar for overgangssamfunn. Dei sosiale sjikta som etter hans meining har makta i Sovjet i dag (og i Kina) høyrer korkje til borgarskapet eller proletariatet. Dette er ei grov revidering ikkje berre av teorien om staten, men er òg eit åtak på klasseteorien til marxismen-leninismen.

«Jeg har Lenin med meg»

Dette får vera nok om staten og proletariatets diktatur. Ebbing har meir på lager. I intervjuet seier han som svar på spørsmålet om *når* Sovjet tok til å degennera: «Allerede i 1919 var dette tilfelle. Lenin snakker da i polemikken mot Bukharin om at Sovjet var nødt til å utvikle en ny type kapitalisme ... at jeg også har Lenin med meg når jeg sier at Sovjet allerede da var inne på en ikke sosialistisk utvikling.»

Seinare finn vi denne påstanden:

«Lenin snakker sjøl om Sovjetstaten som et «borgerlig tsaristisk sammensurium bestrøket med et tynt lag Sovjetolje».

I Kontrast prøvde Ebbing i si tid å dokumentera desse påstandane — utan hell.

Det er heilt klårt at Ebbing ikkje er i stand til å dokumentere ein slik fantastisk påstand, han fell saman av seg sjølv. Der som Lenin verkeleg var samd med Ebbing, hadde han heilt sikkert tatt opp spørsmålet på heilt anna vis enn i dei bi-setningane Ebbing trekk fram frå dei siste skrifter til Lenin.

Kor tåpeleg. Lenin dødsjuk. Er klår over at revolusjonen er tapt — kan hende ikkje ein gong kunne — men bryr seg ikkje om å ropa det ut til arbeiderklassen og til partiet. Men skriva artiklar om kooperasjonen og kor mange medlemmar sentralkomiteen burde ha, det tok han seg tid til. Dette er *for* utrueleg.

For det andre: Kva skriv Lenin verkeleg i desse siste artiklane. I «Om Kooperasjonen» heiter det i innleiinga:

«Sidan den politiske makta ligg i hendene på arbeiderklassen, sidan denne politiske makta eig alle produksjonsmidla, vert faktisk den einaste oppgåva som står att for oss, å organisera folkesetnaden i kooperative selskap». (Lenin. Utvalgte verker, band 12, side 232)

Dette er kan hende ei noko optimistisk skildring av Sovjetsamfunnet i januar 1923, men skulle ikkje tyda på at Lenin hadde dei synspunkta som Ebbing legg han i munnen.

Øg Lenin har meir frå sine siste dagar som Ebbing har hoppa bukk over. Den 17. januar 1923 avslutta Lenin artikkelen «Revolusjonen vår» på fylgjande vis:

«Eg trur det var Napoleon som skreiv: «On s'engage et puis ... on voit» Fritt attgjeve tyder det: «Kast dykk fyrst inn i slaget, og sjå kva som hender». Vel, vi kasta oss fyrst inn i slaget i oktober 1917, og etterpå fekk vi sjå slike detaljar i utviklinga (frå synstaden til verdshistoria var det heilt klårt detaljar) som freden i Brest, den nye økonomiske politikken, og så frametter. Og no kan det ikkje vera nokon tvil om at vi i hovedsak har sigrar.» (Band 12, side 245.)

Ebbing er i tvil om sigeren, men Lenin deler ikkje denne tvilen. Og betre går det ikkje med Ebbing sitt forsøk på å ta Lenin til inntekt for sine idear når vi går nærare inn på hovudpoenget hans. Eb-

Vi er klår over at røyndomen kan vera langt meir komplisert enn teoriane. Dette gjeld også Lenin sin statsteori. Men Ebbing er ikkje ute etter å prøve teorien mot virkelegheta, han går til åtak på sjølv klasseteorien til marxismen-leninismen.

EBBING OG OVERGANGSSAMFUNNET

bing gjer eit stort nummer av at Lenin i «Korleis vi bør omorganisera arbeider- og bondeinspeksjonen» seier at «... statsapparatet vårt er stort sett ei etterlevning frå fortida, og det har knapt gått igjen nok noka vesentleg forandring. Det er berre pussa lett på utvendig ...»

Men at sovjetstaten hadde store manglar, er ikkje det same som at sosialismen har spela fallitt. Den nye sovjetstaten var ikkje fullkomen. Han hadde problem på felt etter felt, men dette tyder ikkje at det var eit overgangssamfunn etter den måten Ebbing nyttar omgrepet.

Seinare i den same artikkelen — frå januar 1923 — seier Lenin at det er klassekamp i landet og at resultatet av denne kampen mellom anna vert avgjort av korleis bondemassane stiller seg. Men det er eit spørsmål om anten eller, ikkje nokon mellomting i tiår etter tiår etter tiår:

«I siste omgang vil lagnaden til republikken vår nemleg avhenga av kor vidt bondemassane vil gå saman med arbeidarklassen og vera lojal mot alliansen med han, eller om dei vil la «NEP-folk», dvs. det nye borgarskapet, få driva ein kile mellom dei og arbeidarklassen, for å splitta dei bort frå arbeidarklassen. Di klårare vi ser dette alternativet, di klårare alle arbeidarane og bønderne forstår det, di betre er sjansane for at vi vil unngå ei splitting som kan verta livsfarleg for Sovjetrepublikken». (Band 12 s. 251)

Dette skulle vera nok sitat og dokumentasjon for denne gongen. Vi oppmodar revolusjonære til å studera desse artiklane sjølve, det er mykje meir stoff å henta fram.

Sosialisme og kommunisme

Sosialismen er den historiske perioden frå kapitalismen til kommunismen. Det er epoken med diktaturet til proletariatet, fram til den dagen då staten visnar bort og vert erstatta med det klasselause samfunnet. Dette sosialistiske samfunnet vil vera under stendig omforming, og er eit klårt overgangssamfunn i høve til *kommunismen*.

Det vil heile tida finnast klassekamp under sosialismen, faren for kontrarevolusjon vil vera til stades — fredeleg eller valdeleg. Men sosialismen er ikkje noko overgangssamfunn i høve til kva for ein klasse som har statsmakta.

Politiske og økonomiske tilhøve vil variere mykje, utviklinga vil ta mange former og retningar, og i periodar kan det vera tvil om kva for ein klasse som har makta. *Men det er det tvilen gjeld.* Vi vantar kan hende kunnskap om klassetilhøva, eller kampen mellom klassane kan stå og vippe, slik at vi ikkje veit kva lei utviklinga vil ta. Men det er eit spørsmål om tilbakegang til kapitalismen eller konsolidering av proletariatet sitt diktatur. Eit overgangssamfunn som varig tilstand, som korkje er fugl eller fisk (slik Ebbing karakteriserer det), er framand for marxismen.

«Klasser uten historiske roller»

«Det er greitt at teoriane til Ebbing ikkje har noko med marxismen å gjera, men kan dei ikkje likevel ha noko for seg?» vil nokon kanskje innvenda. Let oss difor sjå nærare på nokre av påstandane. Vi har synt at Ebbing på alle viktige punkt bryt med Lenin og forfalskar han, men *alt* er ikkje sagt om klassetilhøva i Sovjet av den grunn!

Først går vi attende til påstanden om at den herskande klassen, eller sjiktet som Ebbing kallar han, ikkje har noka historisk rolle, og difor korkje tilhøyrer arbeidarklassen eller borgarskapet:

«RF: — Hvordan kan en klasse ikke ha noen historisk rolle?

HE: — På den måten at denne klassen ikke er i stand til å innlede noen ny historisk epoke ...

Denne klassen har ingen progressiv historisk funksjon, den er bare interessert i å opprettholde status quo, noe annet er døden for den selv. Den er sterkt privilegert, men har bare en formell kontroll over økonomien, og er ikke i stand til å gjennomføre reell planøkonomi.»

Marxismen kjenner ingen herskande klassar utan historiske roller, og Sovjetstaten gjer det heller ikkje. Sjølv sagt har ikkje herskarklassen i Sovjet nokon historisk progressiv funksjon i dag, like lite som det imperialistiske norske borgarskapet har det. Imperialisme er rotnande kapitalisme. Ebbings skildring av herskarklassen (sjiktet) i Kreml gjeld òg i fullt monn for borgarskapet i dei vestlege landa. Det er lenge sidan borgarskapet her hadde nokon progressiv historisk funksjon, i dag er det fyrst og fremst interes-

sert i å forsvare status quo. Eller meiner Ebbing — i fullt alvor — at imperialismen framleis er progressiv (den vestlege)?

Ein revisjonistisk filosof kan òg finna eit gullkorn. I sitatet ovanfor kan ein lesa om herskarsjiktet i Kreml: «Den er sterkt privilegert, men har bare en formell kontroll over økonomien og er ikke i stand til å gjennomføre reell planøkonomi». Eg oppmoder lesarane til å studera dette avsnittet i intervjuet ein gong til.

Herskarklassen — som korkje er fugl eller fisk — har berre ein formell kontroll over økonomien, seier Ebbing, *men kven har så den reelle??* Arbeidarklassen? Det nye borgarskapet? Eller er det ingen som har kontroll over økonomien i eit overgangssamfunn? Det er kan henda nett det som gjer det til eit overgangssamfunn?

Det er vel slik i Noreg òg at den sosialdemokratiske regjeringa berre har ein formell kontroll over økonomien? Og heller ikkje regjeringa Nordli er i stand til å gjennomføre reell planøkonomi. Men gjer det Noreg til eit overgangssamfunn? Sitatet ovanfor viser berre at tilhøva mellom statsapparatet og herskarklassen er mykje den same i Noreg og Sovjet. Borgarskapet har makta over staten, og ikkje omvendt slik sosialdemokratane vil ha oss til å tru.

«Flere kapitaler»

«RF: — Men er ikke den økonomiske basisen for borgerskapet under kapitalismen og den nye herskerklassen i Sovjet den samme?

HE: — Nei. Borgerskapet har sitt materielle grunnlag i eksistensen av flere kapitaler, sjøl om de i noen tilfeller er stats-eid. De herskende klasser i Sovjet (og Kina) har sitt grunnlag direkte i statsapparatet.»

Ebbings bilete av kapitalismen stammar frå det førre hundreåret. Det er lett å visa at det ikkje er kapitalisme i Sovjet i dag, om ein samanliknar med frikonkurransekapitalismen frå 1890-åra.

Ebbing gløymer to ting. For det første at kapitalismen har endra seg sidan hundreårsskiftet, for det andre at ein må ta omsyn til at Sovjet har vore sosialistisk.

For å ta det siste først. Ein kan ikkje avvise påstanden om at kapitalismen er innført i Sovjet på ny med å peika på at formene og fasadane er ulike dei ein finn i «Vesten». *Dei er nøydd til å vera det,*

EBBING OG OVERGANGSSAMFUNNET

Representerar Nordli og dei andre leiarane i DNA ein «klasse utan historisk rolle»? Skal vi ta Ebbing på ordet må det bli slik. Heller ikkje regjeringa Nordli er i stand til å gjennomføra reell plan-økonomi og han har berre ein formell kontroll over økonomien.

fleire tiår med sosialisme har sett sine spor. Sidan landa i Aust- og Vest-Europa har nærma seg statsmonopolkapitalismen langs to ulike vegar, *må* ein finna ulike trekk i oppbygginga av statsapparatet og i den økonomiske organiseringa i samfunnet mellom dei to «systema». Men det viser berre at formene er ulike, Ebbing hoppar bukk over innhaldet.

Men Ebbing si *statistiske* oppfatning av kapitalismen er likevel ein større feil, han lever i det førre hundreåret. Men ein skulle tru at monopolkapitalisme og statsmonopolkapitalisme var kjende omgrep hos Ebbing? Utviklinga av kapitalismen har ikkje endra på maktforholda eller klasseforholda, men på fasadane og formene. Men skal ein samanlikna Sovjet med dei vestlege landa, er ein nøydd til å ta omsyn til dette, elles kan ein komma i skade for

å visa — nok ein gong — at det ikkje er kapitalisme i Noreg heller. Også vi lever i eit overgangssamfunn.

«Klasseanalysen» til Ebbing tar ikkje omsyn til statsmonopolkapitalismen, og blandar saman statsdrift og sosialisme. Men kva for ein klasse tilhøyrer Jens Chr. Hauge, Finn Lied og Arve Johnson?

Etter mi meining står desse folka i mykje det samme forholdet til produksjonsmidla og staten som dei sovjetiske industri- og konsernleiarane gjer. Dei tilhøyrer ikkje arbeidarklassen, han har dei utgått frå. Dei tilhøyrer heller ikkje noko nytt sosialt sjikt i Noreg, som korkje er fugl eller fisk, men dei er ein del av det norske monopolborgarskapet. Eg går ut i frå at Ebbing er samd med meg i det (?) Men kvifor skulle dei så høyra til i eit sosialt sjikt utan historiske roller i Sovjet?

«En annen slags arbeiderklasse»

På eit punkt tek han derimot i bruk eit argument som det hadde vore tak i — dersom det hadde heldt vatn. Han kjem inn på arbeidarklassen sin stilling:

«Selvsagt kan da disse gruppene (herskersjiktet) bruke sin makt til å innføre kapitalistiske forhold igjen. Men det skjer ikke uten risiko. For det første vil ikke arbeiderklassen (som er en annen slags arbeiderklasse enn i de kapitalistiske land) sitte rolig å se på det».

Men kva er det som skil arbeidarklassen i Sovjet frå klassen i dei vestlege kapitalistiske landa?

— Er kan hende arbeidarklassen i Sovjet betre organisert?

— Har han fleire rettar i høve til bedriftsleiinga og staten?

— Er han mindre utbytta og får betre betalt for å selja arbeidskrafta si?

Korkje fagrørsla eller partiet i Sovjet er ein reiskap i hendene til arbeidarklassen. Dei fungerer som ein reiskap til å *undertrykkja* arbeidarklassen. Eller meiner Ebbing noko anna?

Og korleis er det med yringsfridomen og retten til å halda møte for arbeidarklassen i Sovjet? Er streikeretten sterkare enn i dei vestlege landa, og korleis grip staten inn mot dei arbeidsfolka som tør gå til streik? Dersom det her er nokon skilnad mellom Sovjet og dei «kapitalistiske landa», så går han ikkje i Sovjet sin favør, sjølv om vi samanliknar med dei mest arbeidarfjendtlige av dei vestlege landa.

Og vert ikkje arbeidarklassen i Sovjet utbytta? Kor høg løn får han i høve til dei verdiane han skapar, og kven avgjer kva meirverdien skal brukast til? Kva rolle spelar arbeidarklassen når 5-årsplanane vert vedtekne, og opprustninga skyt nye høgder? Om lag den same som i dei vestlege landa, men arbeidarklassen i Sovjet er også fråteken retten til å strø sand på dei vedtaka som staten og det nye borgarskapet har fatta.

Arbeidarklassen i Sovjet har ei stolt historie. Men i dag har klassen lita kamp-røynsle, veteranane har vorte gamle. I høve til arbeidarklassen i «Vesten» er han sterkare undertrykt og fråteken alle borgarlege demokratiske rettar. Det er difor vi kaller Sovjet eit fascistisk diktatur.

E.S.

Flere steder i partiets prinsippprogram og ellers i litteratur som partiet har gitt ut, møter vi begrepet «arbeiderklassen og deres strategiske allierte, bøndene og fiskerne». I klasseanalyse har en også flere steder sidestilt bøndene og fiskerne. Denne analyse må være gjort uten grundig kjennskap til fiskerne som yrkesgruppe, blir det hevdet i denne artikkelen.

Den tradisjonelle fiskeren «fiskarbonden» tilhører uten tvil småborgerskapet. Men fisket har endra seg radikalt i tida etter krigen ved at stadig flere fiskere har gitt opp jordbruket og driver fisket som helårsnæring. Dette har forandra fiskerinæringa fullstendig, og dersom vi tar «fiskarbonden» som prototypen på en fisker i dag, vil ei klasseanalyse bli fullstendig feil. Dersom vi skal analysere klasse-tilhørigheten til fiskerne, må vi bruke Lenins klassekriterier og anvende de på fiskerne og fiskerinæringa slik den er i dag.

OM KLASSETILHØRIGHETA TIL LOTTAKERE

Sentralt for vurdering av fiskerne er hvor vi skal plassere lottakere som eier en del fiskeredskap. Dette skal jeg derfor analysere nærmere.

For deler av kystfisket, særlig garn- og linefiske, er det vanlig at en evt. to eier fiskebåten, men mannskapet holder hver sin del av fiskeredskapen. Siden den største investeringa, og også derved den største fortjenesten på redskapen gjelder garnfiske, vil jeg konsentrere meg om det.

For en 50–60 fots fiskebåt med 5–7 mann ombord vil hver av mannskapet måtte investere i garnbruk for 5–15 000 kr. pr. år. Det er vanlig at dette forskuttes av båten og dekkes over fellesutgiftene (laget), dvs. mannskapet får trekk i lotten (lønna) tilsvarende det garnbruket koster. For å eie garnbruk får mannskapet gjennomsnittlig 18 prosent av fangstverdien. For et gjennomsnittså vil dette gi omlag 10–15 000 kr. i utbytte, dvs. omtrent det en har investert for. Det er i alle fall sjelden en tjener mer enn 5000 kr pr. år på å eie garnbruk. (Siden prisen på fiskeredskap har steget enormt de siste åra mens fiskeprisen har holdt seg i ro eller sunket, har det blitt stadig mindre lønnsomt å eie garnbruk sjøl.)

For en båt på omkring 50 fot er verdien av båten gjennomsnittlig ca. 800 000 kr. (Som avskrivningsgrunnlag brukte en i 1976 et gjennomsnitt på 814 000 kr. for båter på 40–59 fot.) På en slik båt eier altså hver mann under 2 prosent av produksjonsmidlene. For båter under 40 fot vil prosenten bli noe høyere, men ikke i noe tilfelle bli over 4 prosent. Utbyttet av dette eierforholdet er i gjennomsnitt svært lite, og bare unntaksvis mer enn 5000 kr pr. år. Resten av lotten regnes ut fra fangsten. I prinsippet kan dette side-tilles med vanlig akkordarbeid, sjøl om variasjonene i lønn er langt større enn for akkordarbeid på land. I alle fall kan ikke variasjonen i lønn være noen avgjørende grunn til at lottakere ikke tilhører proletariatet.

Ombord på fiskebåten fisker de som eier redskap og de som ikke har eget bruk side om side. I organiseringa av arbeidet gir det ingen fordeler å eie bruk. På enkelte båter stiller eieren (eierne) krav om at mannskapet skal eie bruk sjøl. Men siden det aller meste av redskapen tas på laget, slipper mannskapet å legge ut til anskaffelse på forhånd. Å eie bruk har derfor ingen betydning for å få plass på en fiskebåt, og det stiller en heller ikke i noe annet forhold til organiseringa av arbeidet ombord enn om en ikke eide redskap.

Utfra Lenins kriterier for inndeling av samfunnet i klasser, gir dette for lottakere som eier bruk:

a) De eier om lag 2 prosent av produksjonsmidlene. Mao viser i «Om klassene i det kinesiske samfunnet» at vi ikke må ha et dogmatisk forhold til Lenins kriterier. Dersom enhver eiendom av produksjonsmidler fører proletarene over til småborgerskapet, ville snekkere, elektrikere, tømmerhoggere og andre som eier redskap tilhøre småborgerskapet, og det vil uten tvil være feil.

b) Å eie garnbruk har ingen betydning for ens stilling i organiseringa av arbeidet ombord i en båt.

Debatt:

c) Å eie redskap vil i de aller fleste tilfelle ikke bety at en får ekstra lønn, unntaksvis kan det gi et utbytte på noen tusen kroner.

d) Lottaker har jamt over dårlig inntekt. I 1978 lå gjennomsnittsinntekta langt under industriarbeidernes årslønn.

Utfra dette mener jeg det er riktig å plassere alle lottakere i proletariatet.

En del lottakere eier en liten sjark eller spissbåt som de bruker som lystbåt eller til småfiske om sommeren. Dersom den særlig brukes som lystbåt, stiller det ikke fiskeren i noen annen stilling enn en industriarbeider som eier en båt. Dersom lottakeren lever av fiske ombord på små-

Tilhører fiskerne arbeiderklassen?

sjarken eller spissbåten om sommeren, vil han tilhøre halvproletariatet.

STØRRELSEN PÅ GRUPPEN LOTTAKERE

Det er vanskelig å få et nøyaktig bilde av størrelsen på de ulike gruppene av fiskere. Men delvis kan en regne seg fram til det. I offentlig statistikk finner en ingen inndeling som er brukelig, men jeg har forsøkt å bearbeide tilgjengelig materiale med personlige erfaringer fra arbeid ombord på ulike typer fiskebåter.

Lønnsomhetsundersøkelsen for fiskefartøyer over 40 fot for 1976 viser at det da var registrert 1844 fartøyer. Gjennomsnittlig var det 6,2 mann ombord på disse båtene. Skipperen på disse båtene tilhører åpenbart ikke proletariatet. 1844 x 5,2 gir ca. 9600 fiskere. Av disse er en del medeiere i båter, styrmenn, maskinister osv. på de større båtene. Trekker vi fra anslagsvis 1100 fiskere som sannsynligvis tilhører borgerskapet eller småbor-

gerskapet, sitter vi igjen med 8500 proletarer av i alt ca. 11 000 fiskere på båter over 40 fot.

For båter under 40 fot er det vanskeligere å fastslå nøyaktig antall lottakere, men jeg vil i alle fall gjøre et anslag. Det er registrert omkring 7700 dekkede fiskebåter totalt, dvs. ca. 5850 under 40 fot. Langt fra alle disse driver helårsfiske, men om jeg anslår at 4000 driver fiske det meste av året, og at det gjennomsnittlig er 3 mann ombord, gir dette 4000 x 2 dvs. 8000 lottakere.

Det vil være rimelig å trekke fra en del siden flere kan eie sjarker sammen eller andre forhold kan gjøre at ikke alle lottakere tilhører proletariatet. (Mange arbeider bare på fiskebåten ei kort tid av året, f.eks. i Lofotsesongen, og har annet arbeid ellers.)

Om vi anslår tallet på lottfiskere på båter under 40 fot til 6000 og på båter over 40 fot til 8500, får vi totalt 14 500 fiskere som er lottakere. (Jeg bruker lottakere om alle fiskere som bare mottar lott, dvs.

fiskere som eier redskap og fiskere som ikke eier redskap).

ANTALL FISKERE TOTALT

Oversikt over antall fiskere i 1960, 1971 og 1975 viser:

	1960	1971	1975
Totalt	60 897	35 027	31 807
Eneyrkesfiskere	21 405	14 680	16 572
Hovedyrkesfiskere	23 832	10 042	5 984
Biyrkesfiskere	15 660	10 305	9 104

Etter 1975 har antall fiskere fortsatt å synke, og i dag er det totalt omkring 28 000 fiskere i landet.

Hovedyrkesfiskere og biyrkesfiskere kombinerer fisket med annet arbeid. Den mest vanlige kombinasjonen er fiske/jord- og skogbruk, men kombinasjonen fiske/industri-, bygg- og anleggsvirksomhet er blitt stadig mer vanlig. Folk med den siste kombinasjonen tilhører proletariatet, dersom de da ikke eier egen sjark; i så fall tilhører de halvproletariatet.

For de tallene jeg har operert med, har jeg konsentrert meg om eneyrkesfiskere og hovedyrkesfiskere. Totalt har vi i dag vel 20 000 slike fiskere. Med all mulig forbehold om unøyaktighet i mine anslag, gir dette at nesten 3/4 av fiskerne tilhører proletariatet. Det er godt mulig at anslaget særlig for båter under 40 fot er for høyt, men det skulle i alle fall vise at min påstand om at flertallet av fiskerne tilhører proletariatet er riktig.

Denne analysa burde få vidtrekkende konsekvenser for partiets arbeid med fiskerispsørsmål.

For det første må partiets syn på fiskerne som en alliert med arbeiderklassen korrigeres. Dette betyr at prinsippprogrammet må endres på dette punktet. Dessuten må fiskerne tillegges langt større vekt når partiets arbeid skal prioriteres.

Også andre deler av den analysa partiet har gjort av fiskerne inneholder feil eller mangler. Jeg har arbeidet en del med borgerskapet innafor fiskeriene og spesielt hvor en skal trekke grensa mellom borgerskapet og småborgerskapet. Dette vil jeg komme tilbake til i en seinere artikkel. Men dette er underordnet i forhold til det jeg tar opp i denne artikkelen.

«Markus»

BØKER

Obligatorisk lesning for RVs 25 parlamentarikere

Hva er årsaken til RVs valg-suksess i Odda? Tre representanter i det kommende kommunestyret og over 7% av stemmene er det beste resultatet Rød Valgallianse har oppnådd i noe valg til dags dato. Kjell Folkvord og Vidar Våde, to av dem som ble valgt, har i Klassekampen pekt på to viktige faktorer. Uforsonlig kamp mot all urett og faenskap, med andre ord få ry på seg for å være de som går i spissen i kampen for de nære interessene til folk. For det andre en usekterisk valgkamp, regne med at RV har mye å tilby folk flest og virkelig tro at man kan få mange stemmer og derfor gå bredt ut.

Dette høres jo greit og tilforlatelig ut. Med denne metoden burde vel noen og enhver score 7%? Så enkelt er det nok ikke. En viktig forskjell mellom Odda og de fleste andre plasser i landet er at Odda faktisk hadde noe å vise til når det gjaldt parlamentarisk arbeid. Gjennom fire år i bystyret har folk i Odda fått utallige beviser for at RV-representanter er uredde talsmenn som tar opp arbeidsfolks problemer. Samtidig har de satt søkelyset på korrupsjonen og ulumskheten som alltid vil finnes i et kapitalistisk parlamentarisk organ.

NØYAKTIG HVITBOK

Når RV i valgkampen kunne bruke en hvitbok som ord for ord dokumenterte hva de andre partiene og RV hadde stått for i fireårsperioden, kunne ingen

hetskampanje eller boikott fra revisjonistene hindre dem å spre sannhetene om det parlamentariske «demokratiet» i hele lokalsamfunnet. Samtidig som hvitboka propaganderte hvor falskt det borgerlige demokratiet er, var det samtidig en rikholdig og konkret argumentsamling for hvorfor RV var det eneste progressive alternativet som stilte opp til valg.

Derfor bør hvitboka fra Odda være obligatorisk studiemateriale for alle 25 RV-representanter som nå ble valgt inn i fylkesting og kommunestyre. Men det er også viktig skoleringsarbeid for alle som er politisk interessert.

Slik oppsummerer hvitboka innledningsvis virksomheten til RV i fire-årsperioden:

KVA ER OPPNÅDD — OG KORLEIS?

«RV har ikkje prega kommunestyret med å få mange av framlegga sine vedtatt. Tvert om har dei aller fleste av RV's framlegg blitt forkasta med stort fleirtal. Ja, svært mange framlegg har fått berre RV's eiga stemme.

Når vi meiner at det likevel kan vere rett å hevde at RV har sett sitt preg på perioden, er det på grunn av sakene som RV har gjort seg til talsmann for, og dei standpunkta RV har tatt.

Det er sjølvsagt eit hypotetisk spørsmål kva som hadde skjedd med ein del saker dersom RV ikkje hadde vore representert, men

* hadde tidlegare DNA-formann blitt tiltalt for svin-del?

* hadde ein greidd å forhindre at Wenche Dagestad var blitt stilt for retten?

* hadde det blitt retta skarpt lys mot ein del av misforholda innan toppsjiktet i DNA og kommunen, slikt som tariffstridige lønner, subsidierte husleiger o.l.?

RV har stått sentralt i desse og andre saker, men heilt avgjerande for dei resultata som har blitt nådd, er det engasjementet som folk utafor kommunestyret har vist i sakene. Utan at folk flest hadde engasjert seg, ville RV ha ført ein nytteslaus kamp frå talarstolen.»

Innledningsvis nevnte vi to stikkord som var nøkkelen til RVs suksessvalg i Odda: Kampen mot korrupsjon og pampevelde og kampen for folks nære interesser. Vi skal sakse to biter fra hvitboka som nettopp viser eksempler på dette:

EIN TILSETJINGSSAK ...

«I programmet frå 1975 heiter det m.a.:

«Kommuneadministrasjonen er i dag under DNA's kontroll. Dette utnytter partiet så langt dei klarer ved tilsetjingar, tildeling av leiligheter og ved andre forhold der det kan være fordelar å hente. Å ha partiboka til DNA i orden har vært, og er framleis en god måte å forsikre seg på i Odda.»

Stensland-saka er eit døme på dette. I januar 1977 vart det lyst ut stilling som «formann for rengjøringssektoren». Stillingen var plassert i lønnsstrinn 14, altså noe over 60 000 i året.

Stillinga såg ut til å vere skreddarsydd for t.d. ei vaskekone som etter mange års skuring kunne tenke seg eit litt lettare arbeid. Fleire av dei søkte, folk med om lag 20 års ansienitet. Men blant søkjarane var også elektrikaren og DNA-politikaren Leiv Stensland. Han vart tilsett!

Men først etter at stillinga var endra til også å vere ein slags overvaktmeister. Som elektriker kunne han jo då hevde å vere kvalifisert. I tillegg vart sjølvsagt stillinga då også oppjustert lønnsmessig.

Dette var ein tilsetjingsskandale som RV sjølvsagt ikkje kunne la passere. I ein interpellasjon forlangte vi tilsetjinga annullert. Vi kravde at ettersom stillinga var endra, måtte det lystast ut på nytt.

Ordføraren forsvarte tilsetjinga kraftig, og han nekta å ta RV's forslag opp til votering i kommunestyret!

To år seinare vart Stensland nominert som DNA's ordførarkandidat. Skal vi ynte fram på med at jobben han fekk gav gode muligheter for å mønvrere seg inn der?

KVINNEARBEIDSPlassar OG KRISA

I programmet frå 1975 hadde vi slått fast at kvinnearbeids-

BØKER

plassane var mest utsette i krisetider. Vi nemnte spesielt Odda Konfeksjon og Hovland Ullvarefabrikk: «Begge disse arbeidsplassane er truga av krisa, og det er viktig at arbeidarene bur seg til kamp mot innskrenkingar, permitteringar, lønnsnedslag eller redusert arbeidstid.»

Dessverre vart vi meir sannspåande her enn vi set pris på. Odda Konfeksjon gjekk konkurs og Hovland Ullvarefabrikk innskrenka 25% av arbeidstokken sin.

Når ikkje dei 12–14 kvinnene ved Odda Konfeksjon er arbeidslause i dag er det takka vere den svært flotte kampen dei førte for arbeidsplassane sine. Dei vann stor respekt for denne langt ut over Oddas grenser.

Til tross for den svært dykti-

ge gjengen med syersker greidde ikkje eigaren av bedrifta å drive med overskott.

Dessutan hadde han ved å utnytte ein grov mangel på kontroll i administrasjonen i Odda, nærmast greidd å svindle kommunen for 100 000 kroner.

Dette forholdet gjorde at det var krefter i kommunen som gjekk på med dødsforakt for å få han slått konkurs. Det einaste resultatet av ein slik konkurs var at kvinnene som arbeidde der ville bli arbeidslause. Kommunen ville ikkje få att pengane sine, eller spare nemnande utgifter ved konkursen.

RV støtta derfor heilt og fullt opp om kvinnene sitt krava om at konkursen måtte utsetjast til arbeidsplassane var sikra ved at ein annan eigar overtok, eller på anna måte. RV vart ståande heilt aleine om å forsvare dette

kravet i kommunestyret. Utan at noko var sikra vedtok kommunestyret å slå bedrifta konkurs og gjere kvinnene arbeidslause. Dette trur vi aldri hadde skjedd dersom det var like mange arbeidsplassar for menn det var snakk om!

RV's FORSLAG OG KOMMUNESTYRETS VEDTAK

Vidar Våde satte fram slikt forslag:

1) Kommunens konkursbegjæring overfor Odda Konfeksjonsfabrikk utsettes.

2) Kommunen skal i mellomtiden gjøre alt den kan for at bedriften skal gå videre, og at alle som er ansatt i dag kan fortsette.

3) I alle tilfelle må kommunen garantere de ansatte nytt arbeid, slik at de ikke blir arbeidsledige.

Forkasta med 39 mot 2 stemmer.

1) Kommunestyret sier seg enig i at kommunekassereren forkynner betalingsoppfordring etter konkurslovens §5, og eventuell konkursbegjæring overfor Odda Konfeksjonsfabrikk.

2) Formannskapet undersøker mulighetene for fortsatt sysselsetting av arbeidstakerne ved Odda Konfeksjonsfabrikk A/S.

Vedtatt med 40 mot 1 stemme.

Nå var lukka betre enn forstanden. Ein småkapitalist frå Skien vart interessert i den solide arbeidskrafta, og med presset frå kvinnene i ryggen vart arbeidsplassane sikra etter ein litt forsiktig start.»

Flere eksempler kunne vært nevnt, bl.a. den kjente Folkvord-saka der RV-representanten og læreren Kjell Folkvord ble utsatt for yrkesforbud som til slutt endte med full seier etter en landsomfattende kampanje.

KRONOLOGISK OVERSIKT

Ved siden av konkrete eksempler, er det også en kronologisk gjennomgang av samtlige kommunestyremøter i perioden og en stikkordsmessig gjennomgang av hva som har vært oppe på møtene.

ANDRE PARTIER AVSLØRES

Vi får også en gjennomgang av alle de andre partiene og en kort karakteristikk av hva de har stått for i perioden. Her får bl.a. SV sitt pass påskrevet, vi siterer:

«• SV gjekk saman med resten av formannskapet i samband med budsjettet for 1977 inn for dei kraftigaste avgifts-aukene i manns minne.

• SV gjekk i formannskapet inn for at Wenche Dagestad skulle tiltalast.

• SV har i formannskap og fleire nemnder og utval vore med på å halda hemmeleg planar om at folk kan misse arbeidet: Odda Konfeksjon, omorganisering i kommunen. (Denne siste saka vert RV nektta opplysningar om til etter valet, mens Finn Handegård i heile 1979 har vore med å legge opp til ein kraftig omkalfatring og nektar å informere om kva dei legg opp til.)

• SV har stemt for ordførarlønna, samt at visse framstående folk i kommunen skal få meir enn tariff.»

SJØLVURDERING

Når punktum settes med en sjølkritisk og åpen vurdering av RVs eget arbeid, er det lett å skjønne at dette til sammen ga grunnlaget for en god valgkamp. Heller ikke å undres over at deres egen målsetting på to mandater ble sprengt. Noe å tenke på for RVere andre steder i landet — ?

R.O.

35 sider
10 kr.

BØKER

Kampucheaboka til Oktober — slutninger på spinkelt grunnlag?

Forlaget Oktober har nylig utgitt ei bok om overfallet på Kampuchea. Gjennom ei rekke artikler med forskjellige innfallsvinkler søker boka å belyse hva som er skjedd. Dette initiativet er bra. Informasjon om emnet er fortsatt svært dårlig, og det er et seigt arbeid å informere offentligheten i Norden.

Jeg er blitt bedt om å anmelde boka som medlem av en Arbejderavis-delegasjon fra KAP i Danmark som besøkte Kampuchea ei uke i fjor sommer, rett før den norske delegasjonen. Dette gir et sammenlikningsgrunnlag. Jeg vil derfor særlig ta opp reiseskildringa til den norske delegasjonen, også fordi skildringa er det spesielt nye ved denne boka.

Jeg kjenner mye igjen. Det er presise beskrivelser av de samme iakttagelser som vi gjorde, de samme slags spørsmål som vi stilte, og de samme forklaringene som vi fikk.

Nå har den marxist-leninistiske litteraturen og vennskapslitteraturen om Kampuchea verden over en viss tendens til å gjenta seg sjøl. Det er også tilfellet her. Og det er ikke så merkelig. Det er de samme sparsomme opplysningene som sirkulerer. Men for hvert delegasjonsbesøk er posen litt mer åpen. De kampucheanse ledere har gitt nye opplysninger hver gang. Det er i høy grad også tilfellet her. Det bringes nye brikker til puslespillet om Kampuchea fra 1975–79, og det er verdifullt. Det gjelder

ikke minst intervjuene med Pol Pot og Ieng Sary, hvor blant annet utdypende opplysninger om partihistorien blir lagt fram. Men mye står igjen. Det vi veit om landet på empirisk grunnlag er stadig overmåte begrensa. Jeg tror neppe det noengang vil kunne tegnes et uttømmende bilde av dette samfunnet på rent empirisk grunnlag. Det er kampucheanernes egen lukethet som i høy grad har skylda for dette.

Denne begrensede informasjonen viser seg også i reiseskildringa. Den egentlige nye *dokumentasjonen* er begrensa. Mange steder er teksten supplert med kampucheanernes egne offisielle forklaringer og med de opplysningene som sirkulerer i den allerede eksisterende verdenslit-

teraturen om Kampuchea. Det er ikke underlig. En så kortvarig reise i statlig regi kan ikke gi tilstrekkelig informasjon til annet. Og det var da også nøyaktig den samme tendensen som gjorde seg gjeldende i artikkelserien i Arbejderavisen om besøket. Det var den samme blandinga av våre egne ledede øyenvitneinntrykk og av offisielle opplysninger mm.

Begrensningene i en slik reise gjør ikke inntrykkene verdiløse. Er man kritisk, er det mulig å se gjennom den offisielle fasaden og kritisk vurdere de inntrykkene man tross alt får. Men det er disse begrensningene.

Dessverre synes jeg at forfatterne, til tross for at de gjentatte ganger understreker sine forbehold, likevel ofte

trekker skråsikre konklusjoner på et spinkelt grunnlag. Videre lar de ofte helt offisielle forklaringer stå ukommenterte og uproblematiskerte. Et iøyenfallende eksempel på dette er helt i begynnelsen. De ser oversvømmelsene fra flyet til Phnom Penh. Så refererer de Ieng Sary for å uttale at bare ti vannbøfler gikk tapt.

Det heter også at «*delegasjonen fikk også se mye av landsbygda*». Men seinere tas det en del forbehold. De understreker at naturligvis må et så kort besøk på et jordbrukskooperativ bli svært overflattisk. Det siste slutter jeg meg til, også ut fra besøket vårt. Høyst sannsynlig har kooperativet delegasjonen besøkte fungert veldig bra. Ellers har delegasjonen sett jordbruk fra reisen rundt i landet. Riktignok dro de ialt 100 mil. Men delegasjonen har bare i all hast fra bil eller båt sett jordbruksområder utenfra. Kanskje har de stoppet en gang imellom. Men de har slett ikke sett kooperativene i de mer tilbaketrukne områdene. Og kooperativene utgjør jo 90 prosent av det kampucheanse samfunnet, så det er muligheter for store forskjeller fra sted til sted.

Et annet eksempel er samtalen med noen jenter fra en bildekkfabrikk på jernbanestasjonen i Phnom Penh: «*Det slo oss at disse jentene på mange måter må ha vært typiske for ungdommen i Kampuchea.*» Jeg er ikke så sikker på det. Delegasjonen skriver sjøl, og det svarer til hva vi fikk høre, at disse nye

Peter Bischoff er ansvarlig redaktør i Arbejderavisen, organet til Kommunistisk Arbejderparti, Danmark. Han tok del i avisas delegasjon til Demokratisk Kampuchea i fjor sommer. Bischoff var altså i Kampuchea rett før det norske besøket som er skildra i Oktober-boka Bischoff anmelder her.

BØKER

«Det slo oss at disse jentene på mange måter var typiske for ung- et møte med disse smilende jentene i Phnom Penh. Peter Bischoff dommen i Kampuchea,» hevder forfatterne av Oktober-boka etter er slett ikke sikker på at det er mulig å uttale seg sikkert om det.

industriarbeiderne blir valgt ut blant de unge i hæren. Det er de som har deltatt i krigen og vist den største graden av kampånd og revolusjonær innstilling. Det er altså ikke hvemsomhelst som har fått lov å utgjøre den nye arbeiderklassen.

Et annet sted reiser delegasjonen gode spørsmål om politikken for høyere utdanning. Men den sier likevel at det tross alt finnes høyere utdanning. Ja, en viss fagteknisk utdanning. Men inntrykket som står igjen er likevel at det var svært smått med høyere og særlig den høyeste utdanninga. Holder man seg til den

offisielt formulerte utdanningspolitikken får man ikke inntrykk av et balansert forhold mellom kamp mot analfabetisme og videregående utdanning, men av en udiaktisk ensidig satsing på kamp mot analfabetisme.

Avsnittene om kampucheanisk økonomi er veldig spennende. Emnet er omfattende og det er ikke plass her til å diskutere det fullt ut. Også her stiller delegasjonen meget vesentlige spørsmål. Kampuchea har hverken en sosialistisk eller en kommunistisk økonomi i tradisjonell forstand. Delegasjonen får svaret at det er «kollektiv-

sosialisme», hvor enhver yter etter evne og får etter elementære behov. Delegasjonen stiller seg spørsmålet om ikke andre byttemekanismer vil tre i stedet for penger, om ikke penger vil være nødvendige når samfunnet og produksjonen blir mer utvikla og det blir et større behov for å utveksle produkter. De spør seg også om ikke mangelen på materiell belønning vil føre til lav produktivitet. Vi gjorde oss akkurat de samme tankene. Men likevel finner de en forklaring: At landets geografiske og naturmessige rikdom, samfunnets lave utviklingsstrinn og den veldig store

graden av sjølforsyning i de enkelte enhetene, gjør det mulig for dette systemet å fungere.

Delegasjonen fikk det inntrykket at det var oppnådd materielle resultater. Jeg kan bekrefte at vi fikk det samme inntrykket. Vi så heller ikke sult. Men det diskuteres ikke med hvilke *midler* disse resultatene er oppnådd annet enn at delegasjonen ikke så eksempler på at soldater overvåket arbeidet. Det så heller ikke vi. Og jeg kan også slutte meg til det inntrykket at det var et avslappet forhold mellom befolkningen og de kadrene og soldatene vi reiste

BØKER

rundt sammen med. Med oss var det en soldat som ved alle improviserte stopp sprang ut, snakket med folk og hjalp unger med det de holdt på med.

Men denne empirien er stadig svært begrensa. Og jeg finner ingen grunn til å stille meg tilfreds med de offisielle forklaringene om at folkets hjelpsomhet og revolusjonære standpunkt gjør denne økonomien mulig. Vurderer man helheten i den kampucheanske utviklinga så er det skjedd en omfattende organisering av befolkningen i først og fremst jordbrukskooperativer. Det betyr at mange lag som ble med i enhetsfronten mot Lon Nol og USA ikke har fått hva de ble lovt, nemlig en rekke forbedringer av forholda for de klassene de utgjorde. Dette dreier seg ikke bare om «utilfredse enkelt-individer» evakuert fra byene, som det heter et sted. Det gjelder hele klasser.

Det gjelder den gamle arbeiderklassen. Vi ble forklart at den gamle arbeiderklassen var ideologisk tilbakestående. Først måtte den arbeide på landsbygda. Derfor kunne den ikke brukes til å gjenoppbygge det lille landet hadde av industri.

Det gjelder bøndene. Disse var ikke en ensartet masse, men lagdelt med forskjellige mengder jord. Det gjelder småborgerskapet i byene. Det gjelder det nasjonale borgerskapet. De fikk ikke det de ble lovt. De ble kooperativbønder på — med alle nyanse — meget kort tid. Dette må ha skapt sosial spenning.

Når det så likevel virker som den «kollektiv-sosialistiske økonomien» fungerer er det nærliggende å anta: Det har vært anvendt et visst mål av tvang. Økonomien og distribusjonssystemet er hverken det sosialistiske hvor man får etter inn-

sats, eller det kommunistiske hvor man får etter behov — dette forutsetter dels en høy kommunistisk moral, dels et høgt utvikla kommunistisk samfunn med tilstrekkelig adgang til varer. I Kampuchea får man etter elementære behov, uansett hvor mye man produserer. Konklusjonen kunne da bli — som en provokasjon — arbeidsleirøkonomi?

Dette er et spørsmål som krever undersøkelser og diskusjoner. Men det er for raskt å konkludere at det materielle resultatet er et bevis på det positive i den kampucheanske «sosialismen». Derfor er jeg også uenig i forordet i boka hvor det heter: «De praktiske resultatene er den virkelige prøven på rett og galt og til nå ... ser det ut til at den prøven faller ut til den kampucheanske revolusjonens fordel.»

Sjøl om forfatterne under-

streker: «Vi var ikke innstilt på å sluke noe rått», og på tross av de mange forbehold om at delegasjonen ikke har sett hele landet, de mange riktige kritiske spørsmålene de stiller, så kan jeg ikke fri meg for en fornemmelse av en vilje til på forhånd å søke en positiv forklaring på de tingene som vekker betenkelighet og til å godta offisielle forklaringer som så å si «kan få det til å gå opp». Det virker som om skildringa har en tendens til å la seg fange av den egne logikken til den kampucheanske modellen og forklare forhold utfra landets egne betingelser, i stedet for mer kjølig å vurdere sjølv utviklingsmodellen.

Det er visse ting som mangler. Og det er nettopp diskusjonen av klassealliansepolitikken, av revolusjonens ofre. Det er nettopp denne

innfallsvinkelen som kan trenge igjennom også begrensningene i empirien om Kampuchea. Arbejderavisen kom ikke hjem med en bekreftelse av redselshistoriene. Tvert imot. Men vi kom hjem med politiske forklaringer som vakte betenkelighet. Vi har gjort en politisk vurdering av den klassealliansepolitikken, eller brudd på klassealliansepolitikk, som er ført i Kampuchea. Vi har nådd fram til en meget stor forsiktighet når det gjelder å tegne et bilde av Kampuchea som et rosenrødt sosialistisk samfunn, på tross av at vi faktisk så en masse smilende og tilsynelatende tilfredse mennesker.

Boka er svært allsidig bygget opp. Det er reiseskildring, intervjuer med kampucheanske ledere, gode og grundige bakgrunnsartikler om grenseproblemene, om Vietnam og de internasjonale perspektivene. Jeg vil spesielt framheve artikkelen om Vietnams forhold til Sovjet og Kina som kjølig vurderende og med godt underbygde betraktninger. Men det er en vesentlig mangel at klassealliansepolitikken ikke er tatt opp. Den er noe av det mest grunnleggende i vurderinga av Demokratisk Kampuchea. Og den er nøye knytta til alle de anklagene som har vært framført mot styret. I ei rekke intervjuer i våres ga faktisk leng Sary flere oppsiktsvekkende innrømmelser av at det har skjedd «overdrivelser» og henrettelser. Nettopp disse uttalelsene, sammen med de stadig mer iherdige forsøkene på å skape en enhetsfront med blant andre Sihanouk har Arbejderavisen sett som en klar bekreftelse i praksis av at det nå er nødvendig å foreta en dyptgående justering av den radikale politikken som har vært ført.

Peter Bischoff

193 sider
42 kr.

BREV

Røde Fane
Boks 2046
Grünerløkka,
Oslo 5.

TIL REDAKSJONEN

Røde Fane i nøytral utsending

Før kom Røde Fane dumpende rett i postkassa uten diskresjon. Så ble vi lovet konvolutter — og hva skjer? Vi får bladet tilsendt med Røde Fane trykt utenpå konvolutten. Hva er poenget med dette. Dere er vel klar over at mange kvier seg for å abonnere på grunn av dette? Kan noen gi meg en forklaring på hvorfor bladet ikke kan sendes ut i nøytrale konvolutter?

Abonnent i Moss

P.S. Bladet er blitt virkelig bra etter omlegginga.

Nøytral utsending er for dyrt

Vi har fått mange henvendelser om dette. Mange vil av forskjellige grunner ikke ha tilsendt kommunistisk propaganda i posten. For disse var det et problem at bladet ble sendt åpent i posten. Det har i prinsippet ikke blitt bedre etter at vi begynte å sende det i konvolutt med avsenderen trykt på. Vi beklager at det gjennom opplysninger i Klassekampen ble gitt det inntrykk at utsendelsen nå skulle skje i nøytral konvolutt. Vi mener likevel at det er et framskritt at bladet blir sendt ut i konvolutt, det beskytter bl.a. bladet mot å bli ødelagt, sjøl om det ikke beskytter abonnentenes sikkerhet. Hvorfor kan vi så ikke sende det i nøytral konvolutt? Det har kort og godt en økonomisk forklaring. Nå sender vi bladet med laveste portosats, fordi vi sender det som «Blad i postabonnement». En forutsetning for å kunne gjøre det, er at vi trykker avsenderen utenpå konvolutten. Hvis vi skulle sende det helt nøytralt, måtte vi antagelig legge på abonnementsprisen med ca. 30 kroner året. Sjøl om vi gjorde det, ville vi aldri kunne garantere abonnentene 100 pst. anonymitet. På denne bakgrunn har vi valgt å fortsette

utsendelsen slik vi har gjort fram til nå.

For dem som på grunn av dette ikke vil abonnere kan vi anbefale et gruppeabonnement. Flere slår seg sammen og får konsentrert sendinga til en adresse. Ellers har vi et stående tilbud om anonym utsending til de som ber spesielt om det.

For redaksjonen, R. O.

Nyttig Kontrast

Når Kontrast i nr. 3/4-79 kan presentere et allsidig og veldokumentert Kina-nummer, er det et tegn på at det også i SV-kretser er behov for en virkelig Kina-diskusjon. Den offisielle SV-linja, som lenge har pendlet fra forsøk på å tie diskusjonen i hjel til platt hets, er tydeligvis ikke lenger gangbar mynt i alle SV-miljøer. Den delen av SV som har adoptert «NKP»s praksis med å avfeie alle diskusjoner om Kina med rituelle skjellsord vil sikkert betrakte dette nummeret som en provokasjon, for nummeret er fullt av veldokumenterte artikler som tar opp en rekke problemstillinger som vil interessere alle Kina-venner.

I lederen blir redaksjonens premisser for å gi ut dette nummeret definert. Den konkluderer med at den ikke har behov for å kaste seg ut i en hodestups karakterisering om «sosialisme» eller «kapitalisme», men etterlyser en analyse om forskjellige utviklingstendenser i det kinesiske samfunnet. Forsåvidt fruktbart nok sjøl om en rekke lettvinne konklusjoner andre steder i lederen bryter med denne intensjonen. Bl.a. ved en noe tvilsom påstand om at Kina har kastet tre-verdener teorien på båten og nå bestreber seg på å bli en tredje supermakt. Men når alt kommer til alt representerer lederen en nytenkning om Kina i SV-kretser som lover godt for framtida.

Nummeret har kommet i stand ved at Kontrast har invitert en rekke sinologer i Skandinavia til å komme med bidrag. Dermed får vi på ett brett presentert et bredt spekter av emner som bl.a. omfatter den politiske utviklinga, økonomien, jordbruket, utenrikspolitikken og kvinners stilling.

Det ville bryte rammen for en kort om-

tale hvis jeg skulle gi meg i kast med vurderinger av alle de påstander, argumenter og konklusjoner som blir formidlet i dette dobbeltnummeret. Hver artikkel er i seg sjøl et debattinnlegg. Jeg vil istedet anbefale leserne å lese det sjøl og fortsette diskusjonen både i Kontrast og Røde Fane.

O.

Nytt kontrast

Om Kontrast Kina-nummer:

«Et viktig bidrag til vår Kina-debatt . . .»

Jahn Otto Johansen i Dagbladet 13/7

« . . . gir oss et vell av opplysninger.»

Steinar Hansson i Ny Tid 18/7.

« . . . stiller spørsmål og egger til debatt.»

«P» i Klassekampen 23/7

Nr. 3-4/79 i salg nå!

- ☐ Kontrast 3/4 -79 kr. 20,- + porto.
- ☐ Kontrast abonnement 1 år kr. 85,-.

K 4/79

Navn:

Adr.:

Sendes: Kontrast, Gøteborggata 8, Oslo 5.

Returadresse:
Røde Fane
Boks 2046
Grünerløkka, Oslo 5

TIL 384 AV RØDE FANES LESERE

Kjære leser !

Vi har satt oss som mål å verve 1000 nye abonnenter før 1980. Etter at vi la om tidsskriftet ved begynnelsen av denne årgangen, har vi merket økt interesse for det vi driver med - og det har blitt lettere å selge Røde Fane. 616 nye abonnenter bekrefter i reine tall dette inntrykket. Men det trengs fortsatt et lite krafttak for å nå det målet vi har satt oss.

Hører du med blant de som er fornøyde med bladets utvikling - som regner med å kjøpe det jevnlig ? Hvis 384 lesere av din kategori tegner et abonnement, når vi den nødvendige målsettinga.

I dagens Norge nytter det ikke å drive et tidsskrift uten en stabil kjerne av abonnenter i ryggen - iallefall ikke dersom tidsskriftet er revolusjonært og ikke har kapitalkrefter i ryggen.

Du vil gjøre oss en stor tjeneste dersom du går til nærmeste postkontor i dag - og bestiller et abonnement. For 100 kroner får du åtte spennende nummer i løpet av et år - vi får en tryggere økonomi og blir istand til å lage et enda bedre tidsskrift.

Vennlig hilsen red

Rune Offsen